

Medisinale cannabis-gebruik: 'n Analise van beleidshervorming in Suid-Afrika, Uruguay en die Verenigde State van Amerika

CJ de Korte

 orcid.org/0000-0001-9150-077X

Verhandeling aanvaar ter gedeeltelike nakoming vir die
graad *Magister Legum in Internasionale handelsreg* aan die
Noordwes-Universiteit

Studieleier: Dr A Klaasen

Gradeplegtigheid: Junie 2022

Studentenommer: 33445400

ABSTRACT

Medicinal cannabis use: An analysis of policy reform in South Africa, Uruguay and the United States of America.

The international discourse about the regulation of cannabis has increased and intensified in recent years. Jurisdictions have increasingly amended their legislation permitting for the medical or therapeutic use of the plant. Numerous countries in North and South America enacted policies that enable patients to gain access to certain types of preparations that reduce pain, alleviate symptoms, or improve their overall quality of life. Nonetheless, although these experiences can be considered as progressive, not all regulatory regimes are equal, or have the same impact. This study aimed to enhance our comprehension of the state of reforms and their potential, in addition to offer some general recommendations in an attempt to improve public policies where legislation has already been transposed and apprise decision-making processes where such reform is still pending.

Much as cannabis remains a prohibited substance internationally, in recent decades, a series of legislative, political and judicial processes in various parts of the world gave rise to various forms of legal regulatory regimes, sanctioning the medicinal and therapeutic use of the plant. Various factors were involved here, including the lack of ability of the international drug control regime to respond and accommodate appropriately to new evidence, the increase in availability of scientific evidence, the inception of a new public health paragon regarding drugs, the acquisition of alternative policies at a local level – sometimes sacrificing the international legal framework – and the growing acumen that the financial implications of the ‘war on drugs’ far outweigh its benefits.

Regrettably, and despite the increasing number of regulatory experiences, the international community has not yet reached any consensus on how to proceed and continues to withstand any possibility of activating the institutional and legal mechanisms within the sphere of the United Nations to adapt the contemporary treaty framework to this new set of circumstance.

Whereas medicinal cannabis per se is not prohibited under the UN drug control conventions, the insertion thereof in Schedule IV of the 1961 Single Convention on Narcotic Drugs limits medical research and precise rules must be followed to allow for the medicinal and scientific use thereof. In addition, the absence of internationally sanctioned scientific consensus on medicinal cannabis is also a key issue, resulting in no standardised or consistent products being used internationally.

As is the subject of discussion, all experiences are different, since no regional or international standards presently exist. This study highlights this diversity of experiences, directions and approaches from an international trade perspective. The purpose and intention of this analysis is to enhance our comprehension of the current state of international reforms and the valuable lessons to be learned from them for South-Africa.

Key words: International trade law, medicinal cannabis, financial implications, North and South America, legislation amended, prohibited substance, international drug control agencies, quality of life, scientific consensus, South Africa, United Nations, treaty framework

OPSOMMING

Die internasionale debat oor die regulering van cannabis het die afgelope paar jaar drasties toegeneem. Regsgebiede het toenemend hul wetgewing gewysig wat die mediese of terapeutiese gebruik van die plant toelaat. Talle lande in Noord- en Suid-Amerika het beleide ingestel wat pasiënte in staat stel om toegang te verkry tot sekere soorte preparate wat pyn verminder, simptome verlig of hul algehele lewensgehalte verbeter. Nietemin, alhoewel hierdie ervarings as progressief beskou kan word, is nie alle reguleringsregimes gelyk of het dit dieselfde impak nie. Hierdie studie was daarop gemik om ons begrip van die stand van hervormings en hul potensiaal te verbeter, asook om algemene aanbevelings aan te bied in 'n poging om openbare beleidsrigtings waar wetgewing reeds oorgedra is, te verbeter en om besluitnemingsprosesse waar sulke hervorming nog steeds plaasvind, uit te brei.

Alhoewel cannabis internasionaal 'n verbode middel bly, het die afgelope dekades 'n reeks wetgewende, politieke en geregtelike prosesse in verskillende dele van die wêreld aanleiding gegee tot verskillende vorme van wettige reguleringsregimes wat die medisinale en terapeutiese gebruik van die plant goedkeur. Verskeie faktore was hiervoor verantwoordelik, insluitend die gebrekkige vermoë van die internasionale dwelmbeheer-agentskappe om gepas te reageer op nuwe bewyse, die toename in beskikbaarheid van wetenskaplike bewyse, die ontstaan van 'n nuwe openbare gesondheidsbeeld oor dwelms, die verkryging van alternatiewe beleid op plaaslike vlak - wat soms die internasionale regsraamwerk prysgee - en die toenemende insig dat die finansiële implikasies van die 'oorlog teen dwelms' veel groter is as die voordele daarvan.

Helaas, en ten spyte van die toenemende aantal regulatoriese ervarings, het die internasionale gemeenskap nog geen konsensus bereik oor hoe om voort te gaan hiermee nie en bestaan die moontlikheid om die institusionele en regsmechanismes binne die sfeer van die Verenigde Nasies te aktiveer om die hedendaagse verdragsraamwerk aan te pas.

Terwyl medisinale cannabis op sigself nie verbied word onder die VN-dwelmbeheerskonvensies nie, behels die insluiting daarvan in Bylae IV van die 1961-

verdrag oor verdowingsmiddels dat mediese navorsing daaromtrent beperk word, terwyl presiese reëls nagevolg moet word om die medisinale en wetenskaplike gebruik daarvan moontlik te maak. Daarbenewens is die afwesigheid van internasionaal gesanksioneerde wetenskaplike konsensus oor medisinale cannabis ook 'n belangrike kwessie, wat daartoe lei dat geen standaard of konsekwente produkte internasionaal gebruik word nie.

Soos die onderwerp van bespreking sal aandui, verskil ervarings, aangesien daar tans geen streeks- of internasionale standarde bestaan nie. Hierdie skripsie sal hierdie verskeidenheid ervarings, aanwysings en benaderings vanuit 'n internasionale handelsregtelike perspektief uitlig. Die doel van sodanige analise is om ons begrip van die huidige stand van internasionale hervormings te begryp en as sodanig te dien as waardevolle lesse waaruit Suid-Afrika so baie kan leer.

Sleutelwoorde: Internasionale handelsreg, medisinale cannabis, finansiële implikasies, Noord en Suid-Amerika, wetgewing gewysig, verbode middel, internasionale dwelmbeheer-agentskappe, lewensgehalte, wetenskaplike konsensus, Suid-Afrika, Verenigde Nasies, verdragsraamwerk

INHOUDSOPGAWE

ABSTRACT	i
OPSOMMING.....	iii
AFKORTINGSLYS.....	viii
HOOFSTUK 1: INTERNASIONALE EN SUID-AFRIKAANSE DEBAT RONDOM MEDISINALE CANNABIS.....	1
1.1 Inleiding en oorsig	1
1.2 Internasionale agtergrond van medisinale cannabis-verbruik.....	3
1.2.1 Internasionale regulering van medisinale cannabis	3
1.2.2 Suid-Afrikaanse regulering van medisinale cannabis	5
1.3 Motivering	5
1.4 Navorsingsvraag	8
1.5 Navorsingsmetodologie	9
1.6 Raamwerk van die studie.....	10
1.7 Relevansie van die navorsingstema	11
HOOFSTUK 2: INTERNASIONALE INSTRUMENTE EN DIE VERENIGDE NASIES SE DWELMVERDRAE	13
2.1 Inleiding	13
2.1.1 Die VN se uitvoerende gesag	15
2.2 Historiese konteks wat gelei het tot die konvensies	16
2.3 Die VN Enkelkonvensie oor Verdowingsmiddels van 1961, soos gewysig deur die protokol van 1972.....	18
2.4 Die VN Konvensie oor Psigotropiese Stowwe van 1971	21
2.5 Die VN Konvensie teen die onwettige handel met verdowingsmiddels en psigotropiese middels van 1988	22
2.6 Nadele verbonde aan die drie konvensies	24
2.6.1 Onlangse ontwikkeling rakende cannabis-skedulering.....	24
2.6.2 Menseregte en die drie dwelmbeheerkonvensies en ander VN-verdrae	26
2.6.3 Gebrek aan internasionale eenparige bewyse.....	29
2.6.4 Opsomming	30
HOOFSTUK 3: MEDISINALE CANNABIS-VERBRUIK IN DIE VERENIGDE STATE VAN AMERIKA	32
3.1 Inleiding	32
3.2 Oorsig van medisinale cannabis in die VSA	33

3.3	Onlangse medisinale cannabis ontwikkelings in die VSA.....	35
3.4	Die staat Colorado	35
3.4.1	Agtergrond en oorsig	35
3.4.2	Registrasie as medisinale cannabis-pasiënt.....	36
3.4.3	Voordeel vir Suid-Afrika	37
3.4.4	Vertikale integrasie	37
3.4.5	Die belastingskomponent van medisinale cannabis in Colorado	39
3.4.6	Die BEST (Building Excellent Schools Today) program	40
3.4.7	MTCF – Marijuana-belastingskontantfonds.....	40
3.4.8	Les vir Suid-Afrika	41
3.5	Die Staat van Washington.....	41
3.5.1	Inleiding en agtergrond	41
3.5.2	Les vir Suid-Afrika	43
3.6	Colorado en Washington: Sosio-ekonomiese en ander gevolge na wettiging en regulering	44
3.6.1	Die publieke mening.....	44
3.6.2	Belastinginkomste en werkskepping	45
3.6.3	Die verwydering van die swartmark en bevryding van polisietyd	45
3.6.4	Tienergebruik en die akademie	46
3.6.5	Padveiligheid	46
3.6.6	Eiendom en lewenskwaliteit.....	46
3.6.7	Verlieskoste en groeiende ekonomieë.....	47
3.7	Les vir Suid-Afrika	47
	HOOFSTUK 4: DIE MEDISINALE GEBRUIK VAN CANNABIS IN URUGUAY	49
4.1	Inleiding en oorsig	49
4.1.1	Les vir Suid-Afrika	50
4.1.2	Verkryging van medisinale cannabis in Uruguay	50
4.2	Hoe Suid-Afrika sy medisinale cannabis-industrie inklusief kan laat floreer .	53
4.2.1	Gevolgtrekking en les vir Suid-Afrika	53
4.3	Uruguay: Internasionale handel met medisinale cannabis	55
4.3.1	Inleiding	55
4.3.2	Wet 15.921.....	55
4.3.4	Wetgewende veranderings teweeg gebring vanuit die Uruguaanse Regering.....	57
4.3.5	Gevolgtrekking.....	59

4.3.6	Les vir Suid-Afrika	59
4.4	Internasionale handel met medisinale cannabis in ander dele van die wêreld	60
4.5.2	Les vir Suid-Afrika	62
4.5.3	Samevatting	62
HOOFSTUK 5: INLEIDING, OORSIG, SAMEVATTING EN SLOTSOM		64
5.1	Inleiding	64
5.2	Oorsig en opsomming van onderskeie hoofstukke	64
5.2.1	Hoofstuk 1.....	64
5.2.2	Hoofstuk 2.....	64
5.2.3	Hoofstuk 3.....	65
5.2.4	Hoofstuk 4.....	66
5.3	Samevatting	67
5.4	Slotsom	68
BIBLIOGRAFIE		69

AFKORTINGSLYS

\$	VSA-dollar
ADAI	Instituut vir Verslawing, Dwelms en Alkohol
ADM	Agentskap vir Deense Medisyne
AHRLJ	African Human Rights Law Journal
Am J Leg Hist	American Journal of Legal History
Am J Public Health	American Journal of Public Health
AMA	Amerikaanse Mediese Vereniging
ANC	Afrikaanse Nasionale Kongres
APA	American Psychological Association
ARDS	Akute respiratoriese noodsindroom
BCLR	Butterworths Constitutional Law Reports
BEST	Bou Vandag Uitstekende Skole
BMC Medical	Biomed Central Medical
CA\$	Kanadese Dollar
CBD	Cannabidiol
CECAM	Kamer van Medisinale Cannabisondernehmens
CND	Kommissie vir Verdowingsmiddels
COGTA	Departement van Samewerkende Regering en Tradisionele Aangeleenthede
COSATU	Kongres van Suid-Afrikaanse vakbonde
D + C	Development and Cooperation
DEA	Dwelmhandhawingsadministrasie
DIRCO	Departement van Internasionale Betrekkinge en Samewerking
Drug Alcohol Depend	Drug and Alcohol Dependence
Drug Alcohol Rev	Drug Alcohol Review
ECIP	Europese Kommissie vir Internasionale Samewerking
EFTA	Europese Vryhandelsvereniging
EMEA	Europese medisyne-agentskap

EU	Europese Unie
Eur J of Integr Med	European Journal of Integrated Medicine
EVALI	E-sigaret of vaping-produk wat gepaardgaan met longbesering(s)
FDA	Voedsel-en dwelmadministrasie
FGA	Fields of Green for all
Food Drug Cosmet. Law J.	Food Drug Cosmetic Law Journal
FTZ	Vryhandelsone
GMP	Goeie vervaardigingspraktyk
GPF	Fonds vir algemene doeleindes
HB	House Bill
IACM	Internasionale vereniging vir cannabis as medisyne
ICESCR	Internasionale Verbond oor Ekonomiese, Sosiale en Kulturele Regte van 1966
IDPC	Internasionale Dwelmbelidskonsortium
IFP	Inkatha Vryheidsparty
IJDP	International Journal of Drug Policy
INCB	Internasionale Narkotiese Beheerraad
IND	Ondersoekende Nuwe Dwelmpogram
IRCCA	Instituut vir Regulering en Beheer van Cannabis
J Med Biogr	Journal of Medical Biography
JIED	Journal of Illicit Economies and Development
MED	Marijuana Handhawingsdivisie
MERCOSUR	Suid-Amerikaanse Handelsblok
Mex Law Rev	Mexican Law Review
Minn J Int Law	Minnesota Journal of International Law
MIV/Vigs	Menslike Immunitetsgebrekvirus/Verworwe Immunitetsgebreksindroom
MMN-Wet	<i>Medisinale Marijuana Navorsingswet</i> H.R 3797
MORE-Wet	<i>Wet op die Herberging en Uitwissing van Marijuana-aangeleenthede</i> H.R 3884

MRA	Wedersydse Erkenningsooreenkomste
MTCF	Marijuana-belastingkontantfonds
NACLA	Noord-Amerikaanse Kongres oor Latyns-Amerika
NASDAQ	Nasionale Vereniging van Sekuriteitshandelaars se outomatiese kwotasies
NDP	Nasionale Ontwikkelingsplan
NEJM	The New England Journal of Medicine
NIH	National Institutes of Health
Plos Biol	Public library of Science in Biology
Police Q.	Police Quarterly
PTSD	Posttraumatiese stresversteuring
S Afr J of Crim Just	South African Journal of Criminal Justice
S Afr Med J	South African Medical Journal
SADC	Suider-Afrikaanse Ontwikkelingsgemeenskap
SADU	Suider-Afrikaanse Doeane-unie
SAHPRA	Suid-Afrikaanse Gesondheidsproduk Regulerende Owerheid
SB	Senate Bill
SSA	Social Security Act
THC	Tetrahidrokannabinol
TNI	Transnational Institute
TSAR	Tydskrif vir die Suid-Afrikaanse Reg
TYDSKRI GEESTESWET	Tydskrif vir Geesteswetenskappe
UDHR	Universele Verklaring van Menseregte van 1948
UNDP	Verenigde Nasies se Ontwikkelingsprogram
UNODC	Verenigde Nasies se kantoor oor dwelms en misdaad
VN	Verenigde Nasies
VSA	Verenigde State van Amerika
WHO	Wêreldgesondheidsorganisasie
WMAF	Washington mediese- toegangsfonds

WTC	Wêreldhandelsentrum
WTO	Wêreldhandelsorganisasie
ZAR	Suid-Afrikaanse Rand

HOOFSTUK 1: INTERNASIONALE EN SUID-AFRIKAANSE DEBAT RONDOM MEDISINALE CANNABIS

1.1 Inleiding en oorsig

Volgens die Wêreldgesondheidsorganisasie (WHO), is cannabis sonder twyfel die wêreld se mees gekweekte, gesmokkelde en misbruikte onwettige dwelmmiddel. Meer as helfte van alle dwelm-beslagleggings is cannabis-verwant.¹

Daarbenewens het die internasionale debat rondom die regulering van cannabis in die laaste dekade baie intensief geword en jurisdiksies het toenemend begin om hulle wetgewing te wysig om voorsiening te maak vir die medisinale en terapeutiese gebruike van die cannabis-plant.^{2, 3}

Ten spyte van hierdie internasionale regulatoriese wysigings is daar geen internasionale konsensus oor enige internasionale handelsregulatoriese raamwerk nie.⁴ Blywende teenstand teen die inwerkingtreding van regs- en institusionele meganismes binne die raamwerk van die Verenigde Nasies (VN) blyk die grootste probleem te wees. Dit is in hierdie onsamehangende en teenstrydige situasie wat die internasionale handelsregsregulering van medisinale cannabis hom tans bevind.⁵

Verder het President Cyril Ramaphosa in sy 2020 staatsrede aangekondig dat die kommersiële gebruik van hennep-produkte oopgestel en gereguleer sal word om geleenthede aan kleinskaalse boere te bied. Hy het ook onderneem om geformuleerde beleid rondom die gebruik van hennep- (cannabis) produkte vir medisinale doeleindes, ooreenkomstig wêreldtendense, die lig te laat sien,^{6, 7} terwyl ons minister van

¹ World Health Organisation (WHO) 2020 <https://www.who.int>.

² Cerda *et al* 2012 *Drug Alcohol Depend* 24.

³ Die cannabis-plant bestaan uit drie sub-spesies, naamlik cannabis sativa, cannabis indica en cannabis ruderalis. Al drie sub-spesies kan medisinaal aangewend word, en sal kollektief na verwys word as cannabis vir die studie.

⁴ George en Annas 2014 *NEJM* 985.

⁵ Aguilar *et al* 2018 *IDPC* 17.

⁶ Ramaphosa *State of the Nation Address*.

⁷ Die Inkatha-vryheidsparty (IFP) het reeds in 2014 konsepwetgewing aan die Parlement voorgelê, by wyse van die wetsontwerp op mediese innovasie, waarin die wettige toegang tot medisinale cannabis bepleit was. Die wetsontwerp het egter nooit van krag geword nie.

finansies, Min Tito Mboweni, gedurende die begrotingsrede van 2020/21 verklaar het dat Suid-Afrika se grootste uitdagings werkskepping en belastinginvordering is.⁸

Volgens Prohibition Partners,⁹ het Suid-Afrika die potensiaal om 'n jaarlikse marktaandeel in medisinale cannabis van nagenoeg 2,5 biljoen VSA dollar (R36,80bn) te ontsluit.¹⁰ Die navorsingsprobleem vir hierdie studie is dus dat, alhoewel Suid-Afrika hierdie potensiaal besit, hoe beoog ons om in lyn met die Verenigde Nasies hierdie potensiaal te ontsluit, aangesien daar tans geen internasionale handelsregulatoriese meganisme(s) bestaan wat deur die Verenigde Nasies erken word nie. Daarbenewens, watter aannames kan gemaak word van President Ramaphosa se onderneming met sy verwysing na 'wêreldtendense'?

Voorts het die Konstitusionele hof op 18 September 2018 in *Minister of Justice and Constitutional Development v Prince; National Director of Public Prosecutions v Acton; National Director of Public Prosecutions v Rubin*¹¹ eenparig beslis dat die privaatbesit, verbruik en verbouing van cannabis gedekriminaliseer¹² word. Dit sluit uiteraard die private medisinale gebruik daarvan in.¹³ Die regering is tot September 2020 kans gegun om wetgewing rakende cannabis in lyn te bring met die Grondwet.¹⁴¹⁵ Die uitspraak het Suid-Afrika die eerste Afrika-land gemaak wat die private gebruik van cannabis wettig toelaat.¹⁶

⁸ National Treasury South Africa 2020 <http://www.treasury.gov.za>.

⁹ Prohibition Partners is die wêreld se mees toonaangewende konsultante rakende wêreldwye cannabis-data, intelligensie en strategieë. Hulle is 'n onafhanklike data maatskappy met hul hoofkantore in die Verenigde Koninkryk.

¹⁰ Githahu 2019 <https://www.iol.co.za>.

¹¹ *Minister of Justice and Constitutional Development v Prince; National Director of Public Prosecutions v Acton; National Director of Public Prosecutions v Rubin* 2018 10 BCLR 1220 (KH) par [129].

¹² Dekriminalisasie verwys na die opheffing van strafsanksies vir sekere misdrywe, gewoonlik die besit van klein hoeveelhede tans onwettige dwelms vir persoonlike gebruik. Die besit van die dwelm bly onwettig en strafbaar, maar trek nie meer 'n kriminele rekord nie.

¹³ Rautenbach 2019 TSAR 144.

¹⁴ *Minister of Justice and Constitutional Development v Prince; National Director of Public Prosecutions v Acton; National Director of Public Prosecutions v Rubin* 2018 10 BCLR 1220 (KH) par [103].

¹⁵ 'n Konsepwet getiteld, Die cannabis vir private doeleindes-wet is voor die parlement ter tafel gelê gedurende November 2020. Tog bly mediese en burgerregte-groepe, wat regte-gebaseerde benaderings voorstaan, skepties en beoordeelend teenoor die wet. Hulle beweer dit is diskriminerend. Hulle voer aan dat dit welvarende mense sal bevoordeel en kwesbare gemeenskappe sal benadeel.

¹⁶ Anoniem *South Africa becomes first African Country to Legalise Recreational Cannabis Use*.

1.2 Internasionale agtergrond van medisinale cannabis-verbruik

1.2.1 Internasionale regulering van medisinale cannabis

Internasionale handel met cannabis word beheer en gereguleer deur drie kernverdrae, soos opgestel deur die Verenigde Nasies (VN) en meer algemeen deur Internasionale Handel en Beleggingsreg. Hierdie drie kernverdrae is:

- Die VN Enkelkonvensie oor Verdowingsmiddels van 1961, soos gewysig deur die protokol van 1972.¹⁷
- Die VN Konvensie oor Psigotropiese Stowwe van 1971.¹⁸
- Die VN Konvensie teen Onwettige Verkeer in Verdowingsmiddels en Psigotropiese Middels van 1988.¹⁹

Hierdie VN dwelmbeheerverdrae beperk die internasionale handel met cannabis tot mediese en wetenskaplike doeleindes en bevat verskillende invoer- en uitvoermaatreëls rakende handel met medisinale cannabis vir verdragstate, soos lisensiëring en permitte.²⁰ Suid-Afrika is 'n ondertekenaar van al drie hierdie konvensies.²¹

Die verdrae maak voorsiening vir die volgende rakende die internasionale handel met cannabis:

- Die Konvensie van 1961 sluit cannabis en cannabis-hars as 'n Skedule 4 middel in (die skedule is gereserveer vir die skadelikste van medisyne) en beperk die in- en uitvoer van geskeduleerde medisyne slegs tot mediese en wetenskaplike doeleindes. Die Konvensie van 1961 bepaal ook jaarlikse perke op die hoeveelheid medisyne-invoere wat deur sodanige Konvensie beheer word.²²

¹⁷ Die VN Konvensie van 1961 bestaan tans uit 186 lidlande.

¹⁸ Die VN Konvensie van 1971 bestaan tans uit 184 lidlande.

¹⁹ Die VN Konvensie van 1988 bestaan tans uit 191 lidlande.

²⁰ Foster Lalonde en Stephenson 2020 <https://dentons.com>.

²¹ Anoniem 2020 <https://businesstech.co.za>.

²² Decorte en Potter 2015 *IJDP* 222.

- Die Konvensie van 1971 bevat THC²³ en die isomere daarvan in Bylae 2 en verbied die in- en uitvoer van THC en verwante medisyne, behalwe vir mediese en wetenskaplike doeleindes.
- Die Verdrag van 1988 vereis dat partye in- en uitvoere kriminaliseer wat in stryd is met die handel onder die 1961- en die 1971-verdrag.²⁴

Die verdrae dien as riglyn vir die staatspartye om hulle nasionale wetgewing en beleid oor dwelmbeheer dienoreenkomstig hiermee op te stel. Tot onlangs was daar toenemende druk vanuit die internasionale gemeenskap om die Konvensie van 1961 te wysig en so voorsiening te maak vir handel met cannabis vir ontspanningsdoeleindes, maar die Internasionale Narkotiese Beheerraad (INCB), die beheerraad onder hierdie verdrae, het tot dusver geen voorstelle ondersteun nie.²⁵

Benewens die VN-verdrae, reguleer die Wêreldhandelsorganisasie (WTO) en sy reeks ooreenkomste met die lidlande ook internasionale handel met cannabis. Dit sluit in alle cannabis-handel, hetsy vir ontspannings- of mediese doeleindes.²⁶

Dus, alle binnelandse maatreëls wat verband hou met cannabis – insluitend beperkings op die in- en uitvoer daarvan – moet aan die Wêreldhandelsorganisasie se vereistes voldoen.

Verder word beleggings in cannabis-bedrywighede in die buiteland op soortgelyke wyse beskerm deur beleggingsverdrae, wat beskerming bied vir buitelandse beleggers en voorsiening maak vir die direkte gebruik van internasionale arbitrasie indien beleggings deur die gasheerstaat behandel word op 'n wyse wat 'n verdrag oortree.²⁷

²³ THC is tetrahydrocannabinol (algemeen bekend as THC), die belangrikste psigoaktiewe bestanddeel van cannabis.

²⁴ Howell en Couzyn 2015 *S Afr J of Crim. Just* 19.

²⁵ Foster Lalonde en Stephenson 2020 <https://www.dentons.com>.

²⁶ Van Niekerk 2014 *S Afr Med J* 387.

²⁷ Sznitman en Zolotov 2015 *IJD* 18.

1.2.2 Suid-Afrikaanse regulering van medisinale cannabis

Nasionale handel met medisinale cannabis mag slegs plaasvind deur die uitreiking van 'n lisensie kragtens die *Wet op Medisyne en Verwante Stowwe*²⁸ (*Medisynewet*) en in ooreenstemming met die VN se Enkelkonvensie van 1961. Dit mag slegs uitgereik word deur die Suid-Afrikaanse Gesondheidsproduk Regulerende Owerheid (SAHPRA), waarna, indien suksesvol, 'n permit uitgereik sal word deur die Departement van Bosbou en Visserie. Baie streng voorwaardes word hieraan gekoppel om produk- en gehalte-kwaliteit te waarborg en te verseker.²⁹

1.3 Motivering

Volgens die Wêreldgesondheidsorganisasie (WHO) is Suid-Afrika die derde grootste onwettige produsent van cannabis ter wêreld, wat ongeveer 2 500 ton cannabis per jaar verbou.³⁰ Met die konstitusionele opdrag aan die Parlement om ons huidige cannabis-wetgewing te hervorm en te legitimeer, kan Suid-Afrika onmiddellik 'n belangrike streekmark vir uitvoer word, met honderde jare ondervinding via die infrastruktuur van ons bestaande swart mark.³¹

In lyn met die konstitusionele opdrag aan die Parlement, het 'n woordvoerder van die Ministerie van Gesondheid, Popo Maja, onthul dat hulle die medisinale en ontspanningsbeleid van cannabis soos vervat in die huidige wetgewing van onderskeidelik Uruguay en die Verenigde State van Amerika (VSA) ernstig bestudeer.³²

Hierdie twee lande se raamwerk asook hulle onderskeie aanloop tot die wettiging van cannabis is in wese baie verskillend. Uruguay het gedurende Desember 2013 'n wetsontwerp aangeneem wat 'n wettige en geregleerde mark vir cannabis gevestig het. Verskeie staatsvlak cannabis-markte is ook gevestig in die VSA, maar die wesenlike verskil lê in hulle onderskeie benaderings daartoe. Uruguay se benadering

²⁸ 101 van 1965.

²⁹ Anoniem 2020 <https://businesstech.co.za>.

³⁰ Lopes en Bernstein 2020 <https://www.bizcommunity.com>.

³¹ Anoniem *South African Cannabis Compromise over Deadlock*.

³² Anoniem *South African Cannabis Compromise over Deadlock*.

getuig van openbare gesondheid en veiligheid³³ bo die VSA se benadering wat meer gefokus is op private wins.³⁴

Pardo³⁵ beweer dat akademiese navorsing omtrent die jurisdiksies en hul onderskeie cannabis-regulering asook vergelykende literatuur baie skaars is. Dit kan in wese toegeskryf word aan die feit dat medisinale cannabis op federale vlak in Amerika nog onwettig is. Dit is daarom begryplik dat ons eie minister van finansies, Minister Tito Mboweni³⁶ en die vooraanstaande landbou-ekonoom, Wandile Sihlobo, navorsing omtrent internasionale en nasionale regulering rakende medisinale cannabis bepleit.³⁷

Die rasionaal en regverdiging van hierdie studie is daarin geleë dat, alhoewel Suid-Afrika begin beweeg in 'n rigting wat internasionale handel met en verbruik van medisinale cannabis 'n daadwerklike moontlikheid kan maak, daar nog baie navorsing hieromtrent gedoen moet word ten einde die land se medisinale cannabis-industrie tot sy volle potensiaal te laat verwesenlik.³⁸

Die doel van die studie is om 'n internasionale beleidsanalise te doen van onderskeidelik Uruguay en die VSA,³⁹ hoe die betrokke lande by wyse van wetgewing sekere sosio-politieke en sosio-ekonomiese welslae behaal het en watter lesse daarin geleë is vir Suid-Afrika. Daar word gefokus op internasionale, asook die lande se onderskeie nasionale regsraamwerke waarbinne internasionale handel met en nasionale verbruik van medisinale cannabis plaasvind⁴⁰ en hoe hulle binne die internasionale norme en standaarde medisinale cannabis in- en uitvoer. Hier is dit interessant om daarop te let dat beide Uruguay en die VSA ook ondertekenaars is van die drie VN-dwelmbeheerverdae waarna hierbo verwys is.⁴¹ Dit is verder belangrik om daarop te let dat internasionale handel met cannabis in enige vorm (waarby medisinale cannabis inbegrepe is) streng verbode is in die VSA. Die verbruik van medisinale cannabis word egter in sekere state toegelaat, maar die in- of uitvoer van cannabis in die VSA word

³³ Pardo 2014 *IJDP* 730.

³⁴ Gostin 2002 *Am J Public Health* 353.

³⁵ Pardo 2014 *IJDP* 727.

³⁶ Vegter 2020 <https://www.dailymaverick.co.za>.

³⁷ Sihlobo en Mzukusi 2019 <https://wandilesihlobo.com>.

³⁸ Kilmer en Pacula 2016 *SSA* 1131.

³⁹ Pardo 2014 *IJDP* 733.

⁴⁰ Pacula *et al* 2014 *NIH* 6.

⁴¹ Pardo 2014 *IJDP* 735.

op federale vlak verbied. Alhoewel Uruguay al verskeie kere deur die VN met sanksies gedreig is, gaan hulle doodeenvoudig voort met hulle internasionale handel met en nasionale verbruik van cannabis vir sowel medisinale en ontspanningsverbruik⁴² en is hulle nog nooit gesanksioneer deur die VN of enige ander land nie.⁴³ Die doelstelling van die studie was dus om vas te stel presies hoe die onderskeie lande dit regkry en wat Suid-Afrika daaruit kan leer. Die vraag bestaan egter, wat presies word bedoel met Suid-Afrika in hierdie konteks?

Van der Waldt (2012)⁴⁴ beweer dat die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*, 1996 (hierna die *Grondwet*), ingevolge Artikel 41, voorsiening maak vir 'n stelsel van samewerkende regering. Die *Grondwet* voorsien verder 'n basis vir die vestiging van drie sfere van regering, naamlik nasionaal, provinsiaal en plaaslik en dat die sfere hul onderskeie grondwetlike bevoegdhede en funksies so moet uitoefen dat openbare beleid, beplanning en uitvoerende optrede voldoende gekoördineer word. Hieruit volg dit dat samewerkende regering 'n vennootskapsverhouding tussen die drie sfere van regering daarstel, waarbinne elke sfeer 'n spesifieke rol vervul. Van der Waldt beweer verder dat elke staatsinstelling (soos bv. 'n staatsdepartement) vir hulle hulpbronne van ander sfere afhanklik is. Die hulpbronne stel sfere in staat om beleid te formuleer en moet 'n onontbeerlike bydrae lewer tot die uiteindelijke doel van die staat, naamlik die bevordering van die algemene welsyn van Suid-Afrika.

Die betrokke *Grondwethoofstuk* (artikel 41 (1)) vereis ook dat die drie sfere in goeie trou en wedersydse vertroue met mekaar moet saamwerk, en onderling bymekaar moet leer. Hy beskryf dit as 'n verenigde verteenwoordigende karakter van die staat wat duidelik verskans is in die *Grondwet*, Suid-Afrika se hoogste gesag.

Dit is dus in die bostaande konteks dat Suid-Afrika (soos na verwys in die titel van hierdie skripsie) vir doeleindes van hierdie studie, kollektiewelik verteenwoordig is deur sy staatsdepartemente (hetsy wetgewend, uitvoerend of regsprekend). Die lesse vir Suid-Afrika is bestudeer en geanaliseer by wyse van hedendaagse internasionale gebeure, volksopnames, wetgewing en die impak daarvan, akademiese artikels in

⁴² Taylor *Cannabis law and regulation* 32.

⁴³ Jordan *Marijuana Legalisation in Uruguay*.

⁴⁴ Van der Waldt 2012 *TYDSKRI GEESTESWET* 370.

samehang met toepaslike regspraak, rolspelers in die bedryf, politici, outeurs en verskeie rolspelers in die hedendaagse Suid-Afrikaanse sosio-ekonomiese en politiese klimaat. Daarna is 'n bevinding gemaak en die toepaslike staatsdepartement(e) se les uitgewys. Die hele idee hiervan was dat, soos Van der Waldt beweer, nie net die betrokke staatsdepartement 'n les sal leer nie maar dat al die staatsdepartemente as 'n kollektief samewerkende regering sal fasiliteer en daardeur in staat gestel word om die nodige beleid te formuleer en om daardeur die algemene welstand van alle Suid-Afrikaners te bevorder, soos bepaal en vereis deur ons *Grondwet*. Die lesse is dus uiteraard gerig aan die Afrikaanse Nasionale Kongres (ANC) wat tans die heersende politieke party in die land is en wat vir doeleindes van hierdie studie Suid-Afrika verteenwoordig het.

Die omvang en beperking van die studie is die bestudering van medisinale cannabis-verbruik (wat uiteraard die gebruik daarvan insluit) asook die internasionale handel daarin, in onderskeidelik Uruguay en die VSA en watter Suid-Afrikaanse staatsdepartement daaruit kan leer, wat dan op sy beurt ingevolge Seksie 41 van die *Grondwet* samewerkende regering moet fasiliteer. Daar moet in ag geneem word dat Suid-Afrika 'n inherente regsregulatories agterstand het teenoor die res van die wêreld rondom die internasionale handel en verbruik van medisinale cannabis.⁴⁵ Suid Afrika benodig steeds die nodige wetgewing hieromtrent, terwyl Uruguay en verskeie ander lande reeds wettig internasionaal handel dryf daarmee en dit nasionaal verbruik.⁴⁶ Vir volledigheidshalwe word daar ook breedweg verwys na ander jurisdiksies wat internasionale handel met en verbruik van medisinale cannabis in hulle onderskeie jurisdiksies toelaat en wat ook ondertekenaars is van die VN se drie dwelmbeheer-verdrae.

1.4 Navorsingsvraag

Kan die beleidshervormings van die medisinale gebruik van cannabis in Uruguay en die VSA 'n bydrae lewer tot die ontwikkeling van 'n Suid-Afrikaanse regsbeleid?

⁴⁵ Venter 2020 <https://www.agriorbit.com>.

⁴⁶ Pacula *et al* 2014 *NIH* 4.

1.5 Navorsingsmetodologie

Die studie het ten doel om die huidige wetgewende beperkings op die internasionale handel met en verbruik van medisinale cannabis te hersien. In sommige hoofstukke is 'n beperkte regsvergelyking toegepas om konteks en diepte aan die studie te gee. Die doel is nie om ontwikkelings in buitelandse jurisdiksies direk in Suid-Afrika te implementeer of om die sterk- en swakpunte van die betrokke regstelsels direk met mekaar te vergelyk nie. Die doel is om, deur gebruik te maak van nagevorsde gebeurtenisse (wat insluit wetgewing, verdrae en politiese optrede) vanuit staatsweë in die onderskeie jurisdiksies, lesse vir Suid-Afrika te identifiseer wat dan in lyn met die *Grondwet* en tot voordeel van alle Suid-Afrikaners se welsyn kan wees.

Die studie neem kennis van die feit dat wetgewing en regspraak die produk is van verskillende samelewings, kulture, politiek en regstelsels. Daarom was die studie baie afhanklik van Suid-Afrika se unieke omstandighede en is die *Suid-Afrikaanse Grondwet* as die belangrikste riglyn gebruik, terwyl die huidige sosio-ekonomiese en politiese klimaat ook in ag geneem is en waardeur toepaslike aanbevelings en bevindings gemaak word. Die potensiële waarde van hierdie metodologie vir die interpretasie van die grondwetlike effek en impak van die internasionale handelsbestudering en verbruik van medisinale cannabis lê waarskynlik in die bydrae wat dit kan lewer om agtergrond en konteks aan die Suid-Afrikaanse posisie te gee.

Die studie verskaf 'n kritiese oorsig van toepaslike wetgewing asook 'n ondersoek na regspraak, elektroniese bronne, handboeke en akademiese artikels, waarna die grondwetlike beperkings op die internasionale handel met en verbruik van medisinale cannabis en waarby die staat betrokke is, krities geëvalueer is. Gegewe dat die VSA uit 50 state⁴⁷ bestaan en die beperkte lengte van die skripsie, is daar besluit dat die bestudering van medisinale cannabis-verbruik in die VSA verteenwoordig sou word deur Colorado en die staat Washington.⁴⁸ Die rede hiervoor was dat medisinale cannabis-verbruik reeds al vir meer as twee dekades gewettig is in die twee state en

⁴⁷ US Embassy & Consulates in the United Kingdom 2021 <https://uk.usembassy.gov/states-of-the-union-states-of-the-u-s/>.

⁴⁸ Vir volledigheidshalwe sal daar telkens na ander Amerikaanse state asook ander lande verwys word, maar die hoeksteen van hierdie mini-dissertasie sal wees die lesse vir Suid-Afrika soos geleer deur Colorado, die staat Washington en Uruguay, soos reeds genoem in die titel.

dus waardevolle lesse kan inhou vir Suid-Afrika, veral as daar in ag geneem word dat buiten die EU daar geen gestandaardiseerde regulasies tussen lande vir medisinale cannabiskwaliteitsbeheer is nie – en dit vir 'n medisinale stof.⁴⁹

1.6 Raamwerk van die studie

Die skripsie bestaan uit 5 hoofstukke, insluitende hierdie een. Die primêre fokusareas van elke hoofstuk word hieronder breedweg uiteengesit.

Hoofstuk 1 bevat die inleidende opmerkings rakende die huidige posisie van medisinale cannabis-verbruik en handel in Suid-Afrika. 'n Kort oorsig van die navorsingsmetodologie is ook gegee.

Die benadering van die studie het eerstens breedweg op 'n bekendstelling van die cannabis-plant vir medisinale gebruik asook sy moontlike bydrae tot die Suid-Afrikaanse ekonomie uitgelig. Dit bied die leser meer agtergrond en perspektief rakende die vergelykende studies verder in die studie. Daarna is die beleidsmaatreëls, soos bepaal en voorgeskryf deur die Verenigde Nasies krities bestudeer en geanaliseer,⁵⁰ waarna die term Suid-Afrika vir die doel van hierdie studie sal verwys na Suid-Afrika se onderskeie staatsdepartemente en hulle *Grondwetlike* plig om samewerkende regering te fasiliteer.

Hoofstuk 2 fokus eerstens breedweg op die internasionale instrumente verantwoordelik vir die beheer en toegang tot cannabis. Dit bied aan die leser meer agtergrond en perspektief rakende die internasionale vergelykende studies. Daarna word die beleidsmaatreëls, soos bepaal en voorgeskryf deur die Verenigde Nasies (VN) krities bestudeer en geanaliseer. Dit behels 'n ondersoek na die geskiedenis en totstandkoming ten opsigte van internasionale handel met medisinale cannabis en die verbruik daarvan, wat die hoofmotiverings was, hoe die internasionale regsraamwerk daaromtrent uitsien en watter teenstrydighede dit bevat. Daarbenewens stel die skrywer ook die skuiwergate en tekortkominge omtrent internasionale handel met

⁴⁹ Sliwoski 2019 onbekend <https://www.harrisbricken.com>.

⁵⁰ Hoffman en Weber 2010 *NEJM* 1455.

medisinale cannabis bloot asook die effek wat die internasionale reg by wyse van veral die VN daarop het.⁵¹

Hoofstuk 3 is 'n vergelyking tussen die VSA-state van onderskeidelik Colorado en die staat Washington in konteks tot Suid-Afrika. Dit bestaan uit 'n analise van die twee onderskeie state se regulatoriese beleide tot medisinale cannabis-verbruik en meer belangrik, watter lesse Suid-Afrika daaruit kan leer. Dit sluit onder meer sosiale, ekonomiese en politiese, asook sosio-ekonomiese voordele in.⁵²

Hoofstuk 4 vergelyk die land Uruguay in konteks tot Suid-Afrika. Die hoofstuk gee kortliks die huidige situasie in Uruguay rakende die persoonlike verbruik van medisinale cannabis weer, maar fokus grootliks op die internasionale handel met medisinale cannabis in sy verwerkte sowel as onverwerkte vorm en die waardevolle lesse wat Suid-Afrika daaruit kan leer. Dit word gedoen om weer eens die nodige insig te verskaf vanuit 'n Suid-Afrikaanse konteks en sodoende die daadwerklike lesse vanuit Uruguay te beklemtoon.⁵³

Hoofstuk 5 is die slothoofstuk waarin daar 'n oorsig en 'n opsomming van die onderskeie hoofstukke, asook hul waardevolle geleerde lesse, uitgelig sal word. Dit sal gevolg word deur 'n kort samevatting waarna tot 'n slotsom gekom sal word.

1.7 Relevansie van die navorsingstema

Die studie het die bevordering van internasionale handel met, innovering van en besigheid met medisinale cannabis vanuit Suid-Afrika na die res van die wêreld ten doel gehad. Die studie was gemik op die handelsgemeenskap en die Grondwetlike staat van Suid-Afrika.

Die basis vir die relevansie was die internasionale regulering van medisinale cannabis ten tye van die studie⁵⁴ en wat Suid-Afrika daaruit kan leer.

⁵¹ Pardo 2014 *IJDP* 729.

⁵² Cruz, Boidi en Queirolo 2018 *Drug Alcohol Rev* 431.

⁵³ Hetzer en Walsh 2014 *NACLA* 35.

⁵⁴ Bestrashniy en Winters 2015 *APA* 640.

Die bydrae tot internasionale handelsreg is gesetel in die fynere besonderhede rakende die verskeie regulerende benaderings binne 'n veranderde politieke konteks tesame met die nodige bevindings en aanbevelings vir beste praktyk.

Ten slotte, met so baie kommersiële belange ter sprake, kan mens maklik sig verloor van die medisinale belofte wat cannabis inhou. Dit is die waardevolste en kosbaarste gevolg van die wydverspreide internasionale hervorming waaruit Suid-Afrika so baie kan leer vanuit hierdie drie jurisdiksies en die breë internasionale gemeenskap.

HOOFSTUK 2: INTERNASIONALE INSTRUMENTE EN DIE VERENIGDE NASIES SE DWELMVERDRAE

2.1 Inleiding

Die internasionale hoofbron oor onwettige dwelms in internasionale reg is internasionale verdrae. Internasionale gewoontereg en ander bronne van internasionale reg kom gewoonlik nie hier voor nie. Daarom is dit redelik om tot die gevolgtrekking te kom dat die internasionale regsnorme oor dwelms hoofsaaklik in verdrae voorkom.⁵⁵ Internasionale dwelmbeheer word internasionaal beheer en gereguleer deur die Verenigde Nasies (VN) se drie verdrae: die Enkelkonvensie oor Verdowingsmiddels van 1961, soos gewysig deur die 1972 protokol (Enkelkonvensie); die Konvensie oor Psigotropiese Stowwe van 1972 (1972- Konvensie), en die Konvensie teen Onwettige Verkeer in Dwelmmiddels en Psigotropiese Stowwe van 1988 (1988-Konvensie),⁵⁶ hierna verwys as die dwelmverdrae.

Daarbenewens gebruik verskeie lande in Suider-Afrika (Suid-Afrika inklusief) 'n streekshandhawingsreëling om die internasionale dwelmverdrae af te dwing by wyse van die Protokol van die Suider-Afrikaanse Ontwikkelingsgemeenskap⁵⁷ oor die bestryding van verbode middels van 1996 (SADC).⁵⁸ Tot redelik onlangs het regerings wêreldwyd geneig om die dwelmverdrae as 'n verskoning te gebruik om enige hervormingspogings rondom die gebruik en privaatbesit van verbode middels te belemmer.⁵⁹ Tans word dit internasionaal erken dat verpligtinge afgelei vanuit die dwelmverdrae ondergeskik is aan lande se menseregteverpligtinge, soos baie duidelik gedemonstreer en verwoord is deur ons Konstitusionele hof in die verklaring dat Suid-Afrika se internasionale verpligtinge onderworpe is aan sy konstitusionele verpligtinge.⁶⁰

⁵⁵ Lubaale en Mavundla 2019 *AHRLJ* 832.

⁵⁶ Apostolou *Drug Policy Reform*.

⁵⁷ Lidlande bestaan uit Angola, Botswana, Comores, DRK, Eswatini, Lesotho, Madagaskar, Malawi, Mosambiek, Namibië, Seychelle, Suid-Afrika, Tanzanië, Zambië en Zimbabwe.

⁵⁸ SADC (Suider-Afrikaanse Ontwikkelingsgemeenskap) 1996 <https://www.sadc.int>.

⁵⁹ UNODC *United Nations 2012 World Drug Report*.

⁶⁰ *Minister of Justice and Constitutional Development v Prince; National Director of Public Prosecutions v Rubin; National Director of Public Prosecutions v Acton* 2018 10 BCLR 1220 (KH) par [82].

In die bespreking van die Verenigde Nasies se dwelmbeheerstelsel oor narkotiese en psigotropiese stowwe, is dit belangrik om ook die posisie van internasionale reg aangaande verdrae rakende die ratifikasie daarvan of toetreding daaraan in ag te neem. Onder die Weense Konvensie oor die Wet van Verdrae (Weense-konvensie) is elke konvensie wat van krag is bindend teenoor die betrokke partye en moet verpligtinge te goeder trou uitgevoer word.⁶¹ Daarom word Suid-Afrika (as 'n party tot die drie dwelmverdrae) geforseer om te goeder trou op te tree. Verder, onder die Weense-konvensie, mag 'n party hom nie op die bepalings van die konvensie beroep as sy binnelandse reg as regverdiging gebruik word vir die versuim om 'n verdragsverpligting na te kom nie.⁶² Suid-Afrika kan daarom nie nasionale wetgewing verorden en daarop steun in sy versuim om sy verpligtinge soos vervat in die drie dwelmverdrae na te kom nie. Bowendien gee die Weense-konvensie Suid-Afrika die mandaat om die drie dwelmverdrae te goeder trou te interpreteer.⁶³ Daarom kan Suid-Afrika nie bevooroordeel wees in sy interpretasie daarvan met die oogmerk om sy internasionale verpligtinge ingevolge die verdrae te omseil nie.⁶⁴

Die ruggraat van die Verenigde Nasies se dwelmbeheerstelsel bestaan uit sy drie VN-dwelmkonvensies. Die verbod op potensieel skadelike stowwe het sy oorsprong in die begeerte om menslike welstand te beskerm. Die wyse waarop die wêreldwye regime dekades gelede ingestel is en die toename van onderdrukking wat dit sedertdien teweeggebring het, was egter 'n historiese fout wat die probleme vermeerder en nie verminder het nie. Die uitdaging is om die politieke ruimte te skep waarmee 'n hervormingsproses kan voortgaan – 'n proses gelei deur pragmatisme, oop gemoed en evalueringspraktyke op grond van koste en voordele, 'n ruimte vir eksperimentering en vryheid om die wysheid van die bestaande konvensies uit te daag.⁶⁵

Die dwelmverdrae van die Verenigde Nasies is die kodifikasie van 'n verbodsbeskouing oor dwelms. Dit is die resultaat van 'n ideologie, soos gelei en ingestel deur die Nixon-administrasie van die Verenigde State van Amerika (VSA) gedurende 1968, wat

⁶¹ Vienna Convention on the Law of Treaties, Art. 26.

⁶² Vienna Convention on the Law of Treaties, Art. 27.

⁶³ Vienna Convention on the Law of Treaties, Art 31.

⁶⁴ Lubaale en Mavundla 2019 *AHRLJ* 832.

⁶⁵ Bewley-Taylor 2005 *IJDP* 424.

gebaseer was op 'n kruistog teen dwelmmiddels, ook bekend as die sogenaamde oorlog teen dwelms, oftewel die "war on drugs".⁶⁶

Die doel van hierdie verdrae is om internasionaal toepaslike beheermaatreëls in te stel om te verseker dat psigoaktiewe stowwe⁶⁷ vir medisinale en wetenskaplike doeleindes beskikbaar is en voorkom dat dit in onwettige kanale herlei word. Die verdrae bevat ook algemene bepalings oor handel en gebruik van psigoaktiewe stowwe.⁶⁸

Die 1961- en 1971-konvensies klassifiseer beheerde stowwe in vier lyste, of skedules, volgens hul vermeende terapeutiese waarde en potensiële risiko van misbruik.⁶⁹ Die VN het ook kommissies, organisasies en beheerrade ingestel, deur verdrag, vir bystand in die implementering van die drie dwelmverdrae.

2.1.1 Die VN se uitvoerende gesag

Die Kommissie vir Verdowingsmiddels (CND),⁷⁰ is 'n VN-liggaam wat ten doel het om die toepassing van die internasionale verdrae ten opsigte van dwelmmiddels te reguleer. Die CND wysig gereeld die skedules van stowwe wat in die dwelmkonvensies opgeneem word op grond van aanbevelings van die Wêreldgesondheidsorganisasie (WHO), wat op sy beurt deur sy deskundige Komitee vir Dwelmafhanklikheid (ECDD) aangeraai word.⁷¹

Die Internasionale Narkotika Beheerraad (INCB) is 'n onafhanklike en kwasi-geregtelike moniteringsliggaam, ingestel in ooreenstemming met die Enkelkonvensie,⁷² wat verantwoordelik is daarvoor om toe te sien dat die internasionale dwelmbeheerkonvensies geïmplementeer word. In breë trekke behandel die INCB die beheer en regulering van die wettige vervaardiging van, handel met en gebruik van dwelms.⁷³ Die INCB is egter nie sonder kritiek nie en tree gereeld buite hulle mandaat

⁶⁶ Baum *Smoke and Mirrors: The War on Drugs and the Politics Failure* 32.

⁶⁷ Die WHO omskryf psigoaktiewe stowwe as stowwe wat geestelike prosesse, byvoorbeeld kognisie of affek, beïnvloed as dit in die menslike liggaam opgeneem of toegedien word.

⁶⁸ Boister *Penal Aspects of the UN Drug Conventions* 15.

⁶⁹ Bewley-Taylor 2013 *IJDP* 62.

⁷⁰ In die mini-skripsie sal daar na die Afrikaanse terme vir organisasies, verdrae en rade verwys word, maar sal telkens verwys word na die erkende Engelse afkortings.

⁷¹ Fazey 2003 *IJDP* 159.

⁷² INCB 2020 <https://www.incb.org>.

⁷³ INCB 2020 <https://www.incb.org>.

op deur polities betrokke te raak in die beoordeling van soewereine state en selfs die WGO.⁷⁴ ⁷⁵ 'n Voorbeeld hiervan was hulle kritiese veroordeling en uitgesprokenheid teenoor Uruguay in sy beleidsverandering rakende cannabis.⁷⁶

Die lys van geklassifiseerde middels is in die lewe geroep en goedgekeur deur die Internasionale Narkotiese Beheerraad (INCB) en die Kommissie op Narkotiese Dwelms (CND), in ooreenstemming met die aanbevelings van die Wêreldgesondheidsorganisasie (WHO).⁷⁷ Die doel van hierdie omvattende internasionale regsbenadering was om dwelmmisbruik op internasionale vlak te monitor en te beheer, asook om 'n VN-gebaseerde dwelm-administrasie te bewerkstellig.⁷⁸ Om te verstaan hoe die dwelmverwante verdrae ontstaan het, moet verwys word na die historiese en politieke konteks op die tydstip toe dit aangeneem is en die internasionale gebeure wat dit voorafgegaan het.

2.2 Historiese konteks wat gelei het tot die konvensies

Die voorstel om 'n internasionale wetlike raamwerk vir psigoaktiewe stowwe te skep, was 'n inisiatief van die Verenigde State van Amerika wat dateer uit die begin van die twintigste eeu en sedertdien deur verskillende fases gegaan het.⁷⁹

In Februarie 1909, te midde van toenemende kommer oor die gebruik van opium in Sjina, het twaalf lande in Sjanghai vergader en die Internasionale Opiumkommissie gestig om die moontlikhede vir die instelling van internasionale beheermaatreëls vir handel met opium vir die eerste keer te bespreek. Die afgevaardigdes het besluit, maar sonder om hulself te verbind, om 'n einde te maak aan die gebruik van opium, die gebruik daarvan tot mediese doeleindes te beperk en die skadelike nuwe produkte daarvan te beheer. Daar is destyds geen pogings aangewend om, vanuit regsweë, oortredings wat hiermee verband hou, enigsins strafbaar te maak nie.

⁷⁴ IDPC *The 2008 Commission on Narcotic Drugs – Report of Proceedings*.

⁷⁵ Csete en Wolfe 2007 <https://www.opensocietyfoundations.org>.

⁷⁶ INCB *Uruguay is Breaking the International Conventions on Drug Control*.

⁷⁷ Boister *Penal Aspects of the UN Drug Conventions* 27.

⁷⁸ UNODC *United Nations 2012 World Drug Report*.

⁷⁹ Sinha 2001 <https://sencanada.ca>.

Hierdie en latere verdrae wat deur die Volkebond (voorganger van die Verenigde Nasies, 1919 – 1946) beding is, was normatief eerder as onbelemmerend van aard en die bedoeling was om die oordadigheid van 'n ongereguleerde stelsel van vrye handel te beperk. Dit het beteken dat uitvoerbeperkings opgelê is, maar dit is nie verpligtend gemaak om dwelmgebruik of die kweek daarvan onwettig te verklaar nie en nog minder om daarvan 'n kriminele oortreding te maak. Die bepalings wat hulle vir opiate, kokaïen en cannabis daargestel het, het dus nie behels dat die stowwe self of hul gebruikers of produsente van hul grondstowwe gekriminaliseer is nie.⁸⁰

Dit was die rede waarom die twee destydse "mees" verbiedende lande, die Verenigde State van Amerika en Sjina, hulle onttrek het aan die onderhandelinge wat gelei het tot die Internasionale Opiumkonvensie van 1925, omdat hulle die maatreëls daarvan onvoldoende beperk het. By dié geleentheid wou die VSA nie net die verbod op dwelms verseker nie, maar ook 'n verbod op die produksie en nie-mediese gebruik van alkohol en ook poog om sy alkoholverbodsregime wat van 1920 tot 1933 van krag was, weer te gee.

Hierdie poging is verydel omdat die VSA nie die steun van die Europese koloniale moondhede (Frankryk, Groot-Brittanje, Portugal en Nederland) gehad het nie, wie se oorsese gebiede 'n winsgewende monopolie op dwelms (opium, morfien, heroïen en kokaïen) gehad het wat bestem was vir die farmaseutiese markte in Europa en die VSA.⁸¹

Na die Tweede Wêreldoorlog was die Verenigde State van Amerika die dominante politieke, ekonomiese en militêre mag en daartoe in staat om 'n nuwe dwelmbeheerregime (1946 Lake Success Protocol) te bewerkstellig en die nodige druk uit te oefen om dit op ander lande af te forseer deur middel van die instelling van die Verenigde Nasies. Die politieke klimaat het die globalisering van verbode anti-dwelm ideale moontlik gemaak.⁸² Gegewe die magdom verskillende verdrae wat op daardie stadium die wêreldwye verbod op dwelmmiddels beheer en gereguleer het, is daar besluit op 'n universele stelsel om die produksie, kweking, vervaardiging, uitvoer,

⁸⁰ Armenta en Jelsma *The UN Drug Control Conventions*.

⁸¹ Sinha 2001 <https://sencanada.ca>.

⁸² Bewley-Taylor 2003 *IJDP* 176.

invoer, verspreiding van, handel met, gebruik en besit van verdowingsmiddels te beheer. Dit is gedoen by wyse van die VN Enkelkonvensie oor Verdowingsmiddels van 1961, soos gewysig deur die protokol van 1972.⁸³

2.3 Die VN Enkelkonvensie oor Verdowingsmiddels van 1961, soos gewysig deur die protokol van 1972

Die VN Enkelkonvensie oor Verdowingsmiddels van 1961 (Enkelkonvensie) was die eerste omvattende regsraamwerk, wat voorafgaande ontwerpersverdrae oor dwelmbeheer tussen 1912 en 1953 gekonsolideer het, wat insluit die Internasionale Opiumkonvensie. Die veronderstelling was nie om enige vorige internasionale ooreenkomste te vervang nie, maar om nuwe bepalings bekend te stel wat nie in die vorige verdrae verskyn het nie en het dus 'n verenigde, universele stelsel van dwelmbeheer geskep. Die Enkelkonvensie teiken sistematiese beheer en verbodsbepalings rakende die produksie, vervaardiging, invoer, uitvoer, verspreiding van en handel met narkotiese dwelms en beperk hul gebruik eksklusief tot mediese en wetenskaplike gebruik. Die Enkelkonvensie bevat vier skedules van geregleerde dwelms en het meganismes ontwikkel om nuwe verwante stowwe daarby in te sluit, sonder om die Konvensie fundamenteel te verander. Die gevolg daarvan is dat die stowwe geregleer en beheer moet word in ooreenstemming met die skedule waarin dit geklassifiseer is.⁸⁴

Beide cannabis en cannabisars word geklassifiseer as Skedule I en IV. Onder Skedule IV word dit beskou as die skadelikste en gevaarlikste van stowwe met 'n baie hoë risiko van misbruik en sonder enige of minimale medisinale eienskappe of waarde en is baie vatbaar vir misbruik.⁸⁵ Gregg (1961) beskryf die skedulering as ingewikkeld en uiters verwarrend, gegewe die feit daar geen konkrete wetenskaplike bewyse voorgelê kon word ter staving van enige bewese nadelige gevolge verbonde aan die gebruik van veral cannabis nie.⁸⁶

⁸³ Armenta en Jelsma *The UN Drug Control Conventions*.

⁸⁴ UN *Single Convention on Narcotic Drugs 1961 as Amended by the 1972 Protocol*.

⁸⁵ World Health Organisation (WHO) *Extract from the Report of the 41st Expert Committee on Drug Dependence ...* <https://www.who.int>.

⁸⁶ Gregg 1961 *Food Drug Cosmet Law J* 208.

Die Enkelkonvensie bevat 'n omvattende regulatoriese en verbodsraamwerk rakende die presiese beheer en regulering van die onderskeie stowwe. Eerstens, cannabis sal slegs gebruik en gekultiveer kan word vir medisinale en wetenskaplike doeleindes. Die vervaardiging, verspreiding en handel daarvan sal slegs toegelaat word deur die uitreiking van 'n lisensie, wat uitgereik moet word deur die betrokke Staat, of uitgevoer moet word deur 'n Staatsonderneming. Tweedens, lidlande word versoek om die besit daarvan asook enige mengsel wat cannabis bevat ten sterkste te verbied. In 'n geval van onwettige handel met die onderskeie stowwe word dit vereis van lidlande tot die Konvensie om hulle onverpose samewerking te gee om gekoördineerde, voorkomende en onderdrukkende optrede te bewerkstellig.⁸⁷ Verder is daar spesifieke bepalings rakende die beheer van cannabis soos gedefinieer in Artikel 28 van die Enkelkonvensie. Artikel 28 van die Enkelkonvensie benadruk die behoefte tot die voorkoming van misbruik van en onwettige handel met cannabis, sy blare en plantdele.⁸⁸

Nietemin, in paragraaf 4 van artikel 36 van die Enkelkonvensie word vermeld dat, in State wat kies om die oortredings strafbaar te vervolg, die oortredings gedefinieer, vervolg en strafbaar gestel sal word in ooreenstemming met die binnelandse reg van die Staat. Dus, die Enkelkonvensie gee aan State die diskresie en veroorloof binnelandse interpretasie van die onderskeie regsvereistes. Die hoofrede vir hierdie relatiewe buigsame benadering is dat die Enkelkonvensie nie selfuitvoerend is nie, wat beteken dat ondertekende lidlande binnelandse wetgewing moet aanvaar om hul verdragsverpligtinge na te kom en sodoende die Enkelkonvensie in hulle onderskeie binnelandse wetgewing te inkorporeer.⁸⁹ As gevolg hiervan het die VSA die *Wet op beheerde stowwe* 84 Stat. 1242 van 1971 (CSA) verorden, wat in wese die bepalings en regulering in die Enkelkonvensie vergestalt.⁹⁰

Die Enkelkonvensie het die bestaande beheermaatreëls uitgebrei om die verbouing van plante waaruit verdowingsmiddels verkry is, te dek. Hierdie bepalings het veral die tradisionele produserende lande in Asië, Latyns-Amerika en Afrika baie skade

⁸⁷ Skedule 1 en IV van die UN *Single Convention on Narcotic Drugs*; sien ook Armenta en Jelsma *The UN Drug Control Conventions*.

⁸⁸ Artikel 28 van die UN *Single Convention on Narcotic Drugs* 1961 <https://www.unodc.org>.

⁸⁹ Room en MacKay 2012 <https://www.unodc.org>.

⁹⁰ Harper-Avila *Welcome Remarks and Introduction to the Seminars*.

berokken, wat voorheen baie gesteun het op die verbouing en wydverspreide tradisionele gebruik van opium-papawer, kokablare en cannabis as 'n vorm van inkomste. Die Enkelkonvensie het dit sy doel gemaak om tradisionele gebruike van opium binne 15 jaar af te skaf en tradisionele gebruike van koka en cannabis binne 25 jaar.⁹¹

Aangesien die konvensie in Desember 1964 in werking getree het, het die periode van 15 jaar vir die geleidelike uitfasering en uitskakeling van die gebruik van opium in 1979 tot 'n einde gekom, terwyl die spertyd van 25 jaar vir koka en cannabis in 1989 verstryk het. Die gevolg was die algehele afskaffing van die drie plante en daarmee tesame tradisionele gebruike, waaronder godsdiensgebruike en die wydverspreide kwasi-mediese-gebruike. Die Enkelkonvensie bevat vier lyste of bylaes van beheerde stowwe en is so opgestel dat dit nuwe stowwe kan inkorporeer sonder om die teks van die artikels te verander.⁹²

Aan die een kant vereis die Enkelkonvensie dat lidlande meeste aktiwiteite ten opsigte van cannabis moet verbied. Aan die ander kant, om die konvensie aantreklik te maak aan lande, bied dit relatiewe binnelandse vryhede rakende die tydstip en die manier waarop die vereistes geïnkorporeer sal word. Soos ook in hierdie studie ondersoek is, is daar verskeie lidlande wat nie die Enkelkonvensie ten volle respekteer nie en eintlik 'n heel verskillende binnelandse dwelmbeleid aanhang. In sulke gevalle word die VN gesien as magteloos en nie in staat om lidlande te dwing om op te tree dienooreenkomstig die Enkelkonvensie nie.⁹³

Weens die afwesigheid van internasionale kontrole en beheer oor psigotropiese en sintetiese stowwe,⁹⁴ wat teen die laat sestigs wêreldwye aanklank geniet het, het die VN dit nodig geag om die stowwe internasionaal toepaslik te beheer en te kontroleer as gevolg van die publieke en sosiale probleme voortspruitend uit die misbruik van die

⁹¹ Armenta en Jelsma *The UN Drug Control Conventions*.

⁹² UN *Single Convention on Narcotic Drugs 1961*.

⁹³ Krajewski 1999 *IJDP* 333.

⁹⁴ Dit sluit in middels soos amfetamiene, ekstase, valium en so meer.

stowwe.⁹⁵ Dit is teen hierdie agtergrond dat die VN Konvensie oor Psigotropiese Stowwe van 1971 ontwikkel en internasionaal aanvaar is.

2.4 Die VN Konvensie oor Psigotropiese Stowwe van 1971

Gedurende die onderhandelinge rakende die VN Konvensie oor Psigotropiese Stowwe van 1971 (1971 – Konvensie), het dit geblyk dat druk uitgeoefen word deur die groot farmaseutiese industrieë in Europa en die VSA, wat gevrees het dat hulle produkte onder dieselfde streng beheermaatreëls gebring sal word as dié wat deur die Enkelkonvensie gevestig is. Die behoefte aan 'n nuwe verdrag is aangevoer op grond van 'n (wetenskaplik twyfelagtige) onderskeid tussen die "verdowningsmiddels" wat deur die Enkelkonvensie beheer word en die sogenaamde "psigotropiese stowwe".⁹⁶

Die hoofdoelstelling vir die totstandkoming oor die Konvensie op Psigotropiese Stowwe was om te reageer op die diversifisering van dwelmgebruik, met die doel om 'n hele nuwe reeks psigoaktiewe stowwe (wat in die 1960s baie in aanvraag was) te beheer en te kriminaliseer,⁹⁷ soos amfetamiene, barbiturate en dronabinol, oftewel THC.⁹⁸

Dronabinol (THC), een van die mees aktiewe bestanddele in cannabis, is aanvanklik in Skedule I (die skedule bevat die gevaarlikste stowwe vir die publieke gesondheid soos bv. heroïen en kokaïen) opgeneem, maar volgens 'n aanbeveling van die WHO, het die Kommissie vir Verdowningsmiddels (CND) dit in 1991 herklassifiseer in Skedule II – stowwe met terapeutiese waarde – op grond van die feit dat dronabinol 'n lae risiko inhou vir misbruik en die stof se bewese terapeutiese waarde in die behandeling van gewigsverlies in MIV/Vigs-pasiënte, asook die naarheid en gepaardgaande braking in kanker chemoterapie pasiënte. Latere wetenskaplike navorsing deur die WHO oor dronabinol het die organisasie in 2002 aanbeveel om 'n nuwe herklassifikasie aan te beveel om die stof in skedule IV (die skedule bevat die minste gevaarlikste stowwe vir publieke gesondheid soos bv. Diasepaam) te skuif. Die WHO-kundige komitee het destyds verklaar dat die aanspreeklikheid van misbruik van dronabinol geen wesenlike risiko vir die openbare gesondheid en die samelewing inhou nie. Hierdie aanbeveling

⁹⁵ Sien voorrede tot die UN *Convention on Psychotropic Substances of 1971*.

⁹⁶ Krajewski 1999 *IJDP* 331.

⁹⁷ Drug Policy Alliance 2013 <https://www.drugpolicy.org>.

⁹⁸ UN *Convention on Psychotropic Substances of 1971*.

is om politieke redes nie opgeneem nie, aangesien sommige lande gedurende die CND van 2003 van mening was dat dit nie gepas is om die beheer oor die belangrikste aktiewe bestanddeel in cannabis te verslap nie.⁹⁹

Gedurende 2007, het die WHO sy aanbeveling oor dronabinol bygewerk en weer gevra om dit te herklassifiseer, hierdie keer na Bylae III. Die kwessie was egter nog steeds polities baie kontroversieel en die CND het daarom besluit om 'n beslissing daaromtrent uit te stel en aangevoer dat verdere beoordeling van die stof nodig is.¹⁰⁰

In 2012, het die WHO se kennerskomitee weer eens 'n skeduleverandering aanbeveel, maar die CND het besluit om dit nie gedurende 2013 tot stemming te neem nie. Die daaropvolgende jaar het Nederland aangedring op 'n stemming, hoofsaaklik om die basiese beginsels van die CND-skeduleringsprosedure te handhaaf en om die belangrike verdragsmandaat aan die WHO te verdedig. Met 9 stemme ten gunste, 20 stemme daarteen en 12 stemme afwesig, is die voorstel verwerp.¹⁰¹

Na die internasionale aanneming van die Enkelkonvensie asook die 1971-Konvensie was daar steeds 'n stygende neiging in die onwettige produksie en handel met verdowingsmiddels en psigotropiese stowwe. Tesame met onwettige handel het verskeie ander kriminele aktiwiteite tot stand gekom wat ook aangespreek moes word, soos byvoorbeeld dwelmverwante geldwassery en die feit dat kinders slagoffers geword het van onwettige dwelmverwante aktiwiteite. Dit was vir hoofsaaklik hierdie redes dat die behoefte ontstaan het aan 'n konvensie om die genoemde uitdagings aan te spreek. Vir hierdie redes is die VN Konvensie teen Onwettige Verkeer in Verdowingsmiddels en Psigotropiese Middels van 1988 aangeneem en bekragtig.¹⁰²

2.5 Die VN Konvensie teen die onwettige handel met verdowingsmiddels en psigotropiese middels van 1988

Die VN Konvensie teen Onwettige Verkeer in Verdowingsmiddels en Psigotropiese Middels van 1988 (1988-Konvensie) het plaasgevind in die raamwerk van die politieke,

⁹⁹ Anoniem 2007 *IACM-Bulletin*.

¹⁰⁰ Anoniem 2007 *IACM-Bulletin*.

¹⁰¹ Armenta en Jelsma *The UN Drug Control Conventions*.

¹⁰² Lubaale en Mavundla 2019 *AHRLJ* 832.

historiese en sosiologiese konteks van die 1970s en 1980s, wat gelei het tot die aanvaarding van meer onderdrukkende maatreëls, waarvan die hoofdoel die bekamping van transnasionale georganiseerde misdaad was. Dit fokus spesifiek op die internasionale samewerking tussen die 189 lidlande en skep 'n omvattende benadering rakende die implementering van die Enkelkonvensie en die 1971-konvensie oor psigotropiese stowwe. Daar word van lidlande vereis om strafregtelike sanksies¹⁰³ daar te stel vir enige aktiwiteite wat betrekking het op stowwe uiteengesit in die Enkelkonvensie en die 1971-Konvensie.

Die stelling "oorlog teen dwelms" is in 1971 deur President Richard Nixon geskep, wat dwelms (insluitend die gebruik daarvan) "openbare vyand nommer een" vir die VSA gemaak het. Die eerste teiken in hierdie oorlog was Mexiko, 'n land wat die kontra-kulturele rewolusie van die 1960s van groot hoeveelhede onwettig geproduseerde cannabis voorsien het en teen 1974 ook die belangrikste bron van heroïen vir die Amerikaanse mark geword het.¹⁰⁴

Die 1988-konvensie fokus hoofsaaklik op die vervaardiging, verspreiding, besit en internasionale handel (invoer en uitvoer) en voorsien verskeie metodes waarvolgens lidlande bestrawwingsmaatreëls moet toepas. Ingevolge artikel 5, word daar van die staat beklee met jurisdiksie verwag om maatreëls in plek te hê om moontlike onwettige aktiwiteite te identifiseer en te ondersoek, om op eiendom beslag te lê en bankrekeninge te vries. Sou 'n onwettige daad ten opsigte van dwelms of psigotropiese stowwe plaasvind, voorsien artikel 6 vir uitlewering na die betrokke land of staat waar die vermeende misdaad plaasgevind het. Artikel 6 moedig ook lidlande aan om hul samewerking aan mekaar te gee en om multilaterale ooreenkomste uit te voer om suksesvol aan die konvensie se kriteria te voldoen. Cannabis word veral uitgesonder in die 1988-Konvensie, deur lidlande te versoek om strafregtelike sanksies in hulle binnelandse reg te skep vir die onwettige kultivering en produsering van cannabis-plante.¹⁰⁵

¹⁰³ Artikel 3(1)(a) tot artikel Artikel 3(1)(b)(ii) asook Artikel 5 as geheel beskryf volledig die aktiwiteite wat onderworpe moet wees aan strafsanksies in die *United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs ...*

¹⁰⁴ Bessis en Wong *The US -Mexico War on Drugs*.

¹⁰⁵ Hoffmann en Weber 2010 *N Eng J Med* 1455.

2.6 Nadele verbonde aan die drie konvensies¹⁰⁶

Toe die drie konvensies in werking getree het, was dit daarop gemik om die produksie, verspreiding asook gebruik te verbied en enige transaksies daarin onderhewig te maak aan strafsanksies. Daar is, aan die een kant, geglo dat dit dwelmgebruik sal verminder en dat dit stelselmatig heeltemal sal verdwyn as gevolg van die vrees vir swaar vonnisse. Die VN, by wyse van die drie dwelmkonvensies, het 'n wêreldwye reël of riglyn daargestel met 'n rigiede verbodsbenadering tot dwelms wat hy van elke lidland in die wêreld verwag.

Cruz is egter baie krities teenoor die dwelmverdrae en beweer dat sommige dele van die dwelmverdrae baie verouderd is en glad nie meer geskik is vir die doel om nuwe uitdagings die hoof te bied nie en weerspieël ook nie die werklikheid van die hedendaagse multikulturele en multi-etniese wêreld nie.¹⁰⁷ Aan die ander kant beweer Walsh en Jelsma dat die wetlike spanning tussen nasionale beleidspraktyke en die konvensieraamwerk toeneem, veral op die gebied van cannabis-regulering.¹⁰⁸ Daarom is daar 'n behoefte aan 'n modernisering van die verdragstelsel wat hierdie nuwe konteks in ag neem en verseker dat beleidshervormings kan voortgaan, gelei deur bewyse en menseregtebeginsels, maar ongehinderd deur wetlike beperkings van verouderde verdraagsaamhede vir dwelmbeheer.

Gedurende 2018, het die WHO 'n historiese aanbeveling uitgereik om cannabis op internasionale vlak te herklassifiseer.¹⁰⁹ Sodoende het die WHO 'n duidelike sein gegee dat cannabis terapeutiese waarde het. Die finale skakel in hierdie proses van verandering, waar 53 lande oor die aanbevelings mag stem, is in 2019 uitgestel.

2.6.1 Onlangse ontwikkeling rakende cannabis-skedulering

Na vele uitstellings oor die herklassifikasie van cannabis, het die amptelike geskiedkundige stemming plaasgevind op die 2 Desember 2020 te Wene, Oostenryk.

¹⁰⁶ Bewley-Taylor 2003 *IJDP* 175.

¹⁰⁷ Cruz, Boidi en Queirolo 2018 *Drug Alcohol Rev* 431.

¹⁰⁸ Walsh en Jelsma 2019 *JIED* 270.

¹⁰⁹ World Health Organisation (WHO) *Extract from the Report of the 41st Expert Committee on Drug Dependence ...*

Die eindresultaat was dat cannabis nou internasionaal herdefinieer is.¹¹⁰ Dit beteken dat cannabis en cannabishars se uittreksels en tinkture na 59 jaar uit skedule IV van die Enkelkonvensie verwyder is.¹¹¹ In effek word cannabis nou slegs geklassifiseer as 'n skedule I middel en die VN het die opinie en aanbeveling vanaf die WHO aanvaar dat cannabis nie verantwoordelik is vir enige inherente skadelike gevolge op dieselfde vlak as ander stowwe vermeld in skedule IV van die Enkelkonvensie nie (soos heroïne en kokaïne). Daarbenewens beklemtoon dit die terapeutiese waarde van cannabis. Die WHO het dit ook duidelik gemaak dat cannabidiol (CBD) nie aan internasionale kontroles onderhewig is nie, maar dat lidlande toegelaat word om nasionale regulering uit te vaardig wat hulle realiteit weerspieël.¹¹² Die VSA se verteenwoordiger tydens die stemming, Mr Ethan Glick, is van die oortuiging dat die herklassifikasie mediese cannabis-beleide regoor die wêreld sal beïnvloed. Nie net sal dit addisionele beleggers lok om te belê in die medisinale navorsing daarvan nie, maar dat dit sonder twyfel medisinale cannabis se plek in medisinale sorg normaliseer en waarborg.^{113/114} Vir lande wat basies die VN-skedulering in hul plaaslike wetgewing weerspieël (waaronder Suid-Afrika), kan dit lei tot nasionale afskaffing en verwydering van hindernisse van die gebruik van cannabis vir medisinale en navorsingsdoeleindes.¹¹⁵

Dit is egter baie belangrik om kennis te neem dat, al het die Verenigde Nasies se kommissie vir verdowingsmiddels en dwelms (CND) hierdie aanbeveling vanaf die WHO aanvaar, of selfs al word die Enkelkonvensie in sy geheel herroep (wat hoogs onwaarskynlik is), die beginsels daarvan vasgelê bly in die lande se wetgewing wat die nasionale regulering van dwelms en dwelmverwante stowwe reguleer en beheer.

¹¹⁰ Die VN se kommissie vir verdowingsmiddels en dwelms (CND) het met 'n marge van 27 teenoor 25 (met een land wat buite stemming gebly het) die herklassifikasie goedgekeur, wat deur die WHO aanbeveel is. Lande soos Peru, Hongarye, Japan en Nigerië het die maatreël teengestaan, Terwyl lande wat die hervorming ondersteun het, Colombia, Jamaika, Thailand en die VSA ingesluit het.

¹¹¹ UN News *UN Commision Reclassifies Cannabis, yet still Considered Harmful*.

¹¹² UN News *UN Commision Reclassifies Cannabis, yet still Considered Harmful*.

¹¹³ O'Brien en Brown 2020 <https://www.prohibitionpartners.com>.

¹¹⁴ Kenners meen dat die goedkeuring van die aanbevelings geen onmiddellike gevolge sal hê vir die verswakking van internasionale beheermaatreëls nie, en regerings sal steeds jurisdiksie hê oor hoe om cannabis te kwalifiseer. Baie lande kyk egter na die internasionale dwelmverdrae vir leiding, en die erkenning van die VN is 'n simboliese oorwinning vir voorstanders van dwelmbeleidsverandering wat substansverwante stowwe herskeduleer en die mediese potensiaal van cannabis effektief aanvaar.

¹¹⁵ Brown 2020 <https://reason.com>.

Totdat hierdie wette ook herroep, of gewysig word, sal niks oornag verander nie weens die politieke wil wat tans ontbreek asook konflik rondom die interpretasie van die dwelmverdrae in die onderskeie lidlande.¹¹⁶

Soos reeds genoem, is die drie dwelmverdrae se primêre doelstelling die bevordering van die gemeenskap se gesondheid, welstand asook beskerming teen georganiseerde misdaad se gepaardgaande aksies.¹¹⁷ Nietemin, om te verseker dat alle wetgewende uiteensettings ooreenstem, moet rekening gehou word, nie net met verbiedende en beperkende regulasies rakende spesifieke stowwe nie, maar ook regte en verpligtinge wat lande en internasionale organisasies aan die publiek verskuldig is. Dit is waarom Jensema dit noemenswaardig ag dat geen internasionale standaard van menseregte geformuleer is rakende internasionale dwelmbeheer nie.¹¹⁸

2.6.2 Menseregte en die drie dwelmbeheerkonvensies en ander VN-verdrae

Die reg tot die hoogste haalbare standaard van liggaamlike en geestelike gesondheid is sedert die Universele Verklaring van Menseregte van 1948 (UDHR) in internasionale reg gewaarborg.¹¹⁹ Dit word nou beskerm in 'n hele aantal konvensies, veral in artikel 12 van die Internasionale Verbond oor Ekonomiese, Sosiale en Kulturele Regte van 1966 (ICESCR), asook artikel 24 van die Ooreenkoms van die Regte van die Kind (bekragtig deur elke land in die wêreld behalwe die VSA).¹²⁰ Ingevolge hierdie reg moet toegang tot noodsaaklike medisyne en behandeling, soos omskryf deur die WHO, die hoogste prioriteit geniet.¹²¹ Toegang tot noodsaaklike beheerde medisyne sluit nie net die beskikbaarheid, toeganklikheid, aanvaarbaarheid en ontvangs daarvan rakende hoë gehalte gesondheidsdienste in nie, maar ook toegang tot inligting oor die funksie en gebruik van hierdie medisyne. Daarom word die verwesenliking van 'n kernkomponent van die reg op gesondheid in die praktyk belemmer deur onder meer

¹¹⁶ Don 2014 *Minn J of Int Law* 19.

¹¹⁷ Jelsma *Human Rights, Illicit Cultivation and Alternative Development ...*

¹¹⁸ Jensema 2018 <https://www.tni.org>.

¹¹⁹ UN *Universal Declaration of Human Rights*.

¹²⁰ Die reg tot gesondheid word ook beskerm deur 'n reeks van Streeks -menseregtekonvensies, insluitend die Afrika handves oor mense – en volkeregte van 1981 (ACHPR); die Bykomende protokol by die Amerikaanse konvensie oor menseregte op die gebied van ekonomiese, sosiale en kulturele regte van 1988 (Protokol van San Salvador) en die Europese Sosiale Handves van 1961 (hersien in 1996).

¹²¹ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights *General Comment no 14 ...*

wetgewende en regulerende hindernisse wat die gevolg is van die beperkende wyse waarop die dwelmverdrae geïnterpreteer word.¹²²

Die reg op wetenskap is eweneens gewaarborg sedert die aanvaarding van die UDHR (artikel 27). Dit word verder uiteengesit in artikel 15(1)(b) van die ICESCR, wat die reg waarborg om die voordele van wetenskaplike vooruitgang en die toepassings daarvan te geniet.¹²³ Hierdie reg omvat nie net die reg op kennis en inligting wat deur navorsing gegenereer word nie, maar ook die vryheid van navorsing, wat onontbeerlik is vir wetenskaplike navorsing. Ondanks hierdie bepalings en die feit dat onafhanklike wetenskaplike navorsing van kritieke belang is vir die begrip van 'n stof, die eienskappe daarvan, potensiaal vir skade en potensiële gebruik, word navorsing oor beheerde stowwe aansienlik belemmer deur swaar burokratiese vereistes en onbehoorlike kriminalisering.¹²⁴

Die internasionale dwelmbeheerkonvensies vergestalt baie beperkende maatreëls wat poog om die produksie, verkoop, verspreiding (onwettige handel) en gebruik van cannabis en verwante produkte te beperk.

Bewley-Taylor stel dit dat menseregte eksplisiet net een keer in die drie dwelmbeheerkonvensies genoem word: in artikel 14 (2) van die 1988-konvensie. Alhoewel die beskerming van gesondheid en welsyn as die basiese beginsels van die konvensies beskou kan word, het die dwelmbeheerstelsel in die praktyk gelei tot die skending van menseregte regoor die wêreld. Die verdrae stel nie voor dat menseregtebeginsels geskend moet word nie, maar in die naam van dwelmbeheer word fundamentele regte (soos vasgestel in die UDHR) oor die hele wêreld geskend, insluitend die reg op lewe en op gesondheid, die reg om nie aan marteling of wrede behandeling onderwerp te word nie, die reg op 'n behoorlike proses, die reg om vry te wees van diskriminasie, die ekonomiese, sosiale en kulturele regte van inheemse volke en kinderregte, onder andere.¹²⁵

¹²² Anoniem UN Conventions on Drug Control.

¹²³ Shaheed *The Right to Enjoy the Benefits of Scientific Progress and its Applications*.

¹²⁴ Nutt 2015 *Plos Biol*.

¹²⁵ Bewley-Taylor 2005 *IJDP* 425.

Artikel 25, paragraaf 1 van die UDHR beklemtoon dat elke persoon die reg tot mediese behandeling het. Dr. Grinspoon van die Harvard Mediese Skool het in hierdie verband omvattende navorsing rondom die medisinale eienskappe van cannabis gedoen wat volgens hom onomwonde bewys dat cannabis baie effektief aangewend kan word in die verligting van pyn geassosieer met MIV/Vigs, diabetiese neuropatie, Parkinson se siekte, Crohn se siekte, die nuwe effekte van kanker chemoterapie (naarheid en braking), veelvuldige sklerose, fibromialgie, endometriose, interstisiële sistitis en die meeste ander toestande waar chroniese pyn 'n gegewe in die siektetoestand is. 'n Verdere belowende navorsingsgebied is die gebruik daarvan vir Posttraumatisiese-stresversteuring (PTSD) by veterane wat terugkeer uit gevegsone. Baie veterane en hul terapeute rapporteer drastiese verbetering en pleit vir verdere studies in die verband, asook vir die verswakking van regeringsbeperkings op die gebied. Dus, mediese navorsers het bewys dat cannabis positiewe mediese effekte het en dat dit suksesvol aangewend kan word in verskeie mediese behandelings en prosedures.¹²⁶ Artikels 25 en 12 van die Menseregteverklaring vereis dat lande aan hulle pasiënte die opsie moet gee om aan verskillende behandelingsmoontlikhede blootgestel te word, wat in sekere gevalle cannabis insluit.¹²⁷

In onlangse dekades is die hoofstrategie wat gebruik word om dwelmverwante probleme aan te spreek, gebaseer op onderdrukking. State het militêre operasies uitgevoer (veral in Afrika en Suid-Amerika) teen kleinboere wat dwelmverwante gewasse verbou, giftige chemikalieë gebruik om gewasse af te spuit van die plante waaruit psigoaktiewe stowwe onttrek word en die landelike gemeenskappe van hul land afgedwing. Dit is in direkte stryd met artikel 12 van die Menseregteverklaring wat arbitrêre inmenging tot sy privaatheid, familie, huis, eer en reputasie verbied.¹²⁸

Histories kweek hierdie gemeenskappe letterlik al vir eeue cannabis vir sy medisinale eienskappe. In artikels 22 en 23 van die UDHR word dit gestel dat elke lid van enige gemeenskap die reg het om te werk, sy eie veld van indiensneming te kies en, dienooreenkomstig, sy of haar eie vaardighede te ontwikkel. Dit is daarom verstaanbaar dat die Internasionale Dwelmbelidskonsortium (IDPC) en sy navorsers

¹²⁶ Grinspoon 2020 <https://www.health.harvard.edu>.

¹²⁷ Núñez Valadez 2014 *Mex Law Rev* 213.

¹²⁸ *Universal Declaration of Human Rights* (UDHR) (1948).

bevind het dat, deur 'n algehele verbod te plaas op die kultivering en kweking van cannabis (veral in lande en dele waar dit al vir eeue gedoen word), menseregte geskend word, die ekonomiese potensiaal nie ontwikkel word nie en die argument om mense se gesondheid te beskerm asook hulle welsyn grotendeels misluk.¹²⁹

Dit is in die konteks van toegang tot beheerde medisyne vir pynverligting dat Lohman *et al.* (2010) redeneer dat oormatige oorregulering deur regerings en onkunde oor gesondheidsorgverskaffers saamspeel om 'n bouse kringloop van onderbehandeling te skep en kom tot die gevolgtrekking dat swak prioritisering van beheerde medisyne vir pynverligting nie die gevolg is van die lae voorkoms van pyn nie, maar van die onsigbaarheid van sy lyers.¹³⁰

2.6.3 *Gebrek aan internasionale eenparige bewyse*

Dit is waarskynlik nie in verhouding tot die drie dwelmverdrae nie, maar O'Brien (2019), in sy skrywe rondom menslike cannabinoïde en medisinale cannabis, stel dat daar 'n gebrek aan internasionale eenparige en erkende wetenskaplike bewyse is rakende cannabis se medisinale eienskappe. Alhoewel dit nie verwant is aan menseregte nie, affekteer dit inligting oor cannabis se gebruik en waarde vir medisinale doeleindes en het dit 'n wesenlike impak op mense wat potensieel daarby kan baat. Die hoofkwessie is die bewys in die presiese skade tot publieke gesondheid. Die hoofrede vir die onvoltooide assesserings is dat die eindresultaat afhang van verskeie veranderlikes, soos die toetsing van mense se mediese geskiedenis (verstandelik en fisies), dosisse, herhaling van gebruik en ander medikasie wat terselfdertyd gebruik word ens. Daarby word die navorsing en bewysmeganismes meer kompleks as gevolg van die sintetiese stowwe wat markte betree en meer gereeld gebruik word. Hierdie bostaande faktore het die gevolg dat objektiewe navorsing baie moeiliker word en daarom word die uitkoms van hierdie navorsing en toetse baie keer betwis en bevooroordeel.¹³¹ Robson is verder van mening dat eenparige, internasionale erkende navorsingmetodes deurslaggewend sal wees om omvattende inligting te bekom oor

¹²⁹ UNODC *World Drug Report*.

¹³⁰ Lohman *et al* 2010 *BMC Medicine* 8.

¹³¹ O'Brien 2019 *Eur J of Integr Med* 120.

cannabis en sy wesenlike voordele in die bekamping en behandeling van siektes soos kanker, veelvoudige sklerose en ander siektes.¹³²

Laastens, enige bespreking oor die VN-dwelmverdrae beheerstelsel sal onvolledig wees sonder om nie na sy groot donateurs te verwys nie. Wat as "suiwer institusionalisme" beskryf word, veroorsaak dikwels dat instellings mag aan hulself toeken en lede sosialiseer in nakomende gedrag. Die VN-dwelmbeheerstelsel is in wese die dienskneg van sy groot donateurs. Die standpunt oor die vermindering van skade wat tans deur verskeie konstellasies gehuldig word, kan gesien word as 'n weerspieëling van sommige groot donateurs. As voorbeeld, die lys van top donateurs aan die UNODC en sy voorgangers sluit in lande wat beskou word as nultolerante state, soos die VSA, Swede en Japan. 'n Soortgelyke situasie is opmerklik met betrekking tot die Fonds vir algemene doeleindes (GPF). Hierdie fonds kan vrylik toegeken word deur die UNODC en word gebruik om salarisse te betaal en lopende kostes te dek rakende UNODC kantore. Lande wat die grootste bydraes maak tot die GPF is verreweg die lande wat die verbod voorstaan.¹³³

2.6.4 Opsomming

Vanuit die bostaande feite en gedetailleerde bespreking kan tot die gevolgtrekking gekom word dat die algehele bestaande internasionale regulatoriese beheerraamwerk rakende cannabis se grootste tekortkominge eerstens die onvoldoende plasing van cannabis in Skedule I en IV behels, tesame met heroïen en kokaïen, ingevolge die Enkelkonvensie van 1961; tweedens, die ongeskiktheid van die VN om *de facto* binnelandse reg te harmoniseer met die drie internasionale dwelmbeheerkonvensies; derdens, die verskeie weersprekings in die drie dwelmbeheerkonvensies teenoor die VN se Universele Verklaring oor Menseregte en laastens, die misbruik van ongewenste toekenning en ontlonting van regeringsfondse in die bestryding van relatiewe klein kwessies in plaas daarvan om te fokus op globale misdaad en dwelmhandel, asook die VN se bedenkbare lojaliteit teenoor sy grootste donateurs. Sou mens die dwelmverdrae parallel vergelyk met huidige wetenskaplike, sosiologiese en mediese bewyse rakende

¹³² Robson "Human Studies of Cannabinoids and Medicinal Cannabis" 725.

¹³³ Bewley-Taylor 2005 *IJDP* 429.

cannabis, is dit duidelik dat die dwelmverdrae verouderd is en nie meer die doel dien vir waarvoor dit aanvanklik gevorm is nie.¹³⁴

Dit is juis as gevolg van hierdie rede dat die VSA-state van Colorado en Washington asook die land Uruguay die besluit geneem het om hulself te distansieer van die konserwatiewe benadering en interpretasie van die drie dwelmverdrae. Daar kan dus tereg gevra word op watter grondslag die VSA-state van Colorado en Washington asook Uruguay dit ingevolge internasionale reg regtens regkry om as lidlande hierdie dwelmkonvensies te ondermyn? In die volgende hoofstuk, wat handel oor die VSA-state van Colorado en Washington, word 'n nabye ondersoek hieromtrent gedoen. In hoofstuk 4 van die skripsie word Uruguay ondersoek en bespreek en meer spesifiek wat Suid-Afrika daaruit kan leer.

¹³⁴ Bewley-Taylor 2005 *IJDP* 430.

HOOFSTUK 3: MEDISINALE CANNABIS-VERBRUIK IN DIE VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

3.1 Inleiding

Cannabis is tans die snelgroeiendste industrie in die VSA.¹³⁵ Leafly, die wêreld se grootste hulpbron vir inligting oor cannabis, het in sy 2021 interim jaarverslag¹³⁶ getoon dat daar tans 321 000 Amerikaners in die bedryf voltyds werksaam is wat beteken dat die bedryf sedert 2017 'n 100% jaarlikse groeisyfer toon.¹³⁷ Die volgehoue groei in werkseleenthede in die bedryf het gestyg met 77 300 nuwe voltydse werke in 2020¹³⁸ en beklemtoon die ekonomiese mag wat wettigmaking kan bewerkstellig, aangesien medisinale cannabis tans gewettig is in 37 state en 21 state, insluitende Washington DC, het cannabis gewettig vir ontspanningsgebruik.^{139` 140}

Die volgehoue jaar-tot-jaar groei is merkwaardig as daar gekyk word na die ernstige uitdagings wat die bedryf in die gesig gestaar het, waaronder beperkende bankregulasies en die EVALI-gesondheidskrisis.¹⁴¹ Geen ander industrie kan byhou met die groeisyfer nie. Ter illustrasie Colorado en Washington, die land se twee oudste markte, groei jaarliks met 8%, wat moontlik die gevolg is daarvan dat die markte klante van onwettige markte wegrokkel en nuwe klante soos ouer volwassenes bykry en dit is slegs vier jaar se statistiese rekordopnames.¹⁴²

Wat die internasionale komponent betref, moet daar onthou word dat cannabis nog streng verbode is op federale vlak en geregistreerde Amerikaanse maatskappye mag in geen internasionale cannabis-verwante ondernemings investeer nie.¹⁴³ Cannabis-

¹³⁵ Barcott Downs en Chant *Cannabis Jobs Report 2020*. .

¹³⁶ Leafly is die wêreld se grootste hulpbron oor cannabis. Aangesien die federale verbod nog steeds geld, weier die Amerikaanse Buro vir Arbeidsstatistiek om die cannabis bedryf in sy nasionale ekonomiese databasis te erken en die groei van hierdie ontluikende bedryf te dokumenteer. Leafly se jaarlikse werksverslag is gebaseer op metodes vir berekening van indiensneming wat deur MPF consulting, Whitney Economics, BDS Analytics, New Frontier Data, Vangst, Headset en regeringsagentskappe ontwikkel is.

¹³⁷ Bartlett 2020 <https://www.greenentrepreneur.com> sien ook Bhadare 2020 *IBR News*

¹³⁸ Barcott Downs en Chant *Cannabis Jobs Report 2020*.

¹³⁹ Staton *Cannabis is the Fastest Growing American Industry*.

¹⁴⁰ Anoniem 2021 <https://www.usnews.com>.

¹⁴¹ Die EVALI-gesondheidskrisis in die VSA verwys na longbeserings geassosieer met e-sigarette en vaping.

¹⁴² Staton *Cannabis is the Fastest Growing American Industry*.

¹⁴³ Black en Galeazzi *Cannabis Banking: Proceed with Caution*.

ondernemings wat in die VSA werksaam is, word ook streng geregleer deur Federale wetgewing wat handel en investering tussen state streng verbied.¹⁴⁴ Dit is dan ook die rede waarom medisinale cannabis baie duurder is in byvoorbeeld Nevada (wat meestal 'n woestyngebied is) in vergelyking met Colorado (wat baie vrugbare landbougrond het).¹⁴⁵ Daar is egter niks wat state verhoed om te belê in cannabis-aandele op die New York aandelebeurs nie.¹⁴⁶

3.2 Oorsig van medisinale cannabis in die VSA

Die bekendstelling van medisinale cannabis in die VSA word toegeskryf aan Dr William B O'Shaughnessy, wat in die middel van die negentiende eeu gevallestudies gepubliseer het wat daarop gedui het dat cannabis nuttig is vir rumatiek, tetanus en infantiele stuiptrekkings.¹⁴⁷ In 1850 is cannabis opgeneem in die *Farmakopee* van die VSA,¹⁴⁸ waar dit gebly het tot in 1941.¹⁴⁹ Teen die laat 1900s het Amerikaanse mediese tydskrifte aanbevelings gepubliseer vir die gebruik van hennepsaad en wortels vir die behandeling van ontsteekte vel, inkontinensie, geslagsiektes, epilepsie, migraine, depressie, baarmoederverswakking en vele ander kwale.¹⁵⁰

Gedurende die 1930s was daar wêreldwyd minstens 2000 verskillende cannabis medisinale middels, met meer as 280 vervaardigers.¹⁵¹ Teen die middel van die 1930s is cannabis geregleer as 'n dwelm in elke VSA-staat, terwyl die eerste federale regulasie daaromtrent uitgevaardig is by wyse van die *Marihuana-Belastingwet* van 1937.^{152, 153} Gedurende die wet se konsepverhoor voor die Amerikaanse Kongres, het die Amerikaanse Mediese Vereniging (AMA), by monde van Dr. William C Woodward, beklemtoon dat daar geen bewyse bestaan dat cannabis hoegenaamd beskryf kan

¹⁴⁴ Taylor 2020 *Cannabis Law and Regulation* 37.

¹⁴⁵ Shapiro en Larosiere 2019 <https://www.cato.org>.

¹⁴⁶ Teka en Molitor 2020 <https://public.findlaw.com>.

¹⁴⁷ MacGillivray 2017 *J Med Biogr* 187.

¹⁴⁸ Die Farmakopee van die VSA is 'n offisiële dokument jaarliks uitgegee deur die VSA Farmakopee Konvensie. Dit bevat amptelike formules en wetlike voorskrifte vir die bereiding van geneeskundige preparate en die gemiddelde dosis.

¹⁴⁹ Zuardi 2006 *Braz J Psychiatry* 155.

¹⁵⁰ ProCon.org *History of Medical Marijuana as Medicine*.

¹⁵¹ Bostwick 2012 *Mayo Clin Proc* 176.

¹⁵² Courtwright 2000 *Am J Leg Hist* 318.

¹⁵³ Die terme marihuana, marijuana en cannabis verwys na dieselfde genus.

word as 'n gevaarlike dwelm nie.¹⁵⁴ Ten spyte van die AMA se getuienis, is daar sedert 1937 federale wetgewing uitgevaardig om die gebruik van cannabis in enige aanwending te reguleer, waaronder die *Boggs-Wet* van 1952 en die *Beheer van Dwelmmiddels-Wet* van 1956.

Cannabis is amptelik verbied vir enige gebruik (medies ingesluit) gedurende 1970 met die aanvaarding van die *Wet op Beheerde Stowwe* 84 Stat. 1242 van 1971 (CSA). Hierdie wetgewing het die verkoop, besit, gebruik en verbouing van cannabis gereguleer en cannabis geklassifiseer as 'n Bylae I dwelmmiddel met geen medisinale eienskappe nie.¹⁵⁵

Daaropvolgende pogings om cannabis te herskeduleer onder die CSA het misluk en die Amerikaanse Federalehof het in *United States v Oakland Cannabis Buyers Cooperative*¹⁵⁶ (Oakland-saak)¹⁵⁷ en *Gonzales v Raich*¹⁵⁸ (Gonzales-saak)¹⁵⁹ beslis dat die federale regering die reg het om cannabis te reguleer en te kriminaliseer, selfs vir medisinale doeleindes. Ten spyte hiervan, het state voortgegaan met die implementering van beleidsrigtings wat strydig is met federale wetgewing, maar ironies genoeg verskaf die VSA-Regering al sedert 1976 gratis cannabis vir medisinale doeleindes aan 'n aantal pasiënte, ingevolge die Onderzoekende Nuwe Dwelmprogram (IND). Die program het bevind dat slegs cannabis hierdie pasiënte se simptome draagliker kan maak en dat die gebruik daarvan gefinansier word deur federale belastinggeld.¹⁶⁰ Gevolglik het state vanuit eie weë medisinale cannabis gewettig in

¹⁵⁴ ProCon.org *History of Medical Marijuana as Medicine*.

¹⁵⁵ Gerber *Legalizing Marijuana: Drug Policy Reform and Prohibition Politics* 14.

¹⁵⁶ *United States v Oakland Cannabis Buyers Cooperative* 532 U.S 483 (2001).

¹⁵⁷ In die *Oakland*-saak is beslis dat federale wetgewing teen dwelmmiddels geen uitsondering teenoor medisinale cannabis gebruik toelaat nie, en verwerp die gemeenregtelike mediese noodsaaklikheid verdediging teen misdade ingevolge die CSA, omdat die Amerikaanse kongres oortuig was dat cannabis geen medisinale gebruik gehad het toe die wet in 1970 aanvaar was nie.

¹⁵⁸ *Gonzales v Raich* 545 U.S 1 (2005).

¹⁵⁹ In die *Gonzales*-saak het die Amerikaanse Hooggeregshof beslis dat selfs waar ondernemings in ooreenstemming met staatsgoedgekeurde medisinale cannabis-programme wettiglik medisinale cannabis verbou, besit of versprei, oortree sulke persone of ondernemings federale cannabis-wetgewing.

¹⁶⁰ Russo *et al* 2002 *J Cannabis Res* 7.

hulle onderskeie staatskonstitusies, beginnende met Kalifornië in 1996, wat medisinale cannabisverbruik gewettig het te midde van die HIV/VIGS pandemie.¹⁶¹

3.3 Onlangse medisinale cannabis ontwikkelings in die VSA

Sedert die VN cannabis herskeduleer het na 'n Skedule I stof op 2 Desember 2020,¹⁶² is daar twee konsepwette goedgekeur deur die Amerikaanse Huis van Verteenwoordigers wat uitsluitlik betrekking het op cannabis. Op 4 Desember 2020 is die *Wet op die Herbelegging en Uitwissing van Marijuana-aangeleenthede* H.R.3884 (MORE-wet)¹⁶³ deurgevoer¹⁶⁴, terwyl die *Medisinale Marijuana Navorsingswet* H.R. 3797 (MMN-wet)¹⁶⁵ op 15 Desember 2020 deurgevoer is.¹⁶⁶ Dit dui op 'n wesenlike en groeiende verskuiwing vanuit Staatsweë na die wettiging van cannabis op federale vlak. Dit dui ook daarop hoe progressief die VSA is, sou mens in ag neem dat die eerste konsepwetgewing binne 48 uur nadat die VN cannabis herskeduleer het na 'n Vlak I verbode middel aanvaar is – verseker 'n waardevolle les vir Suid-Afrika.

Vervolgens gaan Colorado waarna die staat Washington se waardevolle hervormingslesse vir Suid-Afrika uitgelig word.

3.4 Die staat Colorado

3.4.1 Agtergrond en oorsig

Colorado se oorspronklike inisiatief vir medisinale cannabis, Wysiging 20, was 'n burgerinisiatief wat in 2000 aanvaar is. Dit het die Staatsgrondwet gewysig om pasiënte te bemagtig om tot twee onse (omtrek 57 gram) medisinale cannabis in hul

¹⁶¹ Werner 2001 *J Cannabis Therapeutics* 17.

¹⁶² UN News *UN Commission Reclassifies Cannabis, yet still considered Harmful*.

¹⁶³ H.R.3884- MORE-wet van 2020 <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/3884>.

¹⁶⁴ Sou die MORE-wet van 2020 aanvaar word, sal dit cannabis op federale vlak dekriminaliseer en state toelaat om self te besluit hoe hulle dit wil reguleer. Die wetsontwerp bevat ook bepalings vir die verwydering van rekords en vorige veroordelings oor cannabis, asook maatreels om te verseker dat diegene wat die meeste benadeel word deur die kruistog teen dwelms, die kans het om aan 'n wettige cannabismark deel te neem.

¹⁶⁵ H.R.3797-MMN-wet van 2020 <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/3797>.

¹⁶⁶ Die MMN-wet van 2020 het ten doel om die proses wat nodig is vir navorsers om goedkeuring vanaf die DEA te ontvang vir cannabisnavorsing te versnel. Dit sal ook die voedsel-en dwelmadministrasie (FDA) bemagtig om CBD en medisinale cannabis-produkte op 'n veilige en verantwoordelike manier te ontleed sodat die Amerikaanse publiek self kan besluit of hulle dit in die toekoms, gegrond op wetenskaplike gegewens en bewyse, wil gebruik.

besit te hê en te gebruik. Hulle kan tot 6 plante verbou (drie volwasse en drie onvolwasse) en kan deur 'n versorger¹⁶⁷ bygestaan word.¹⁶⁸ Tans is daar 1 808 geregistreerde versorgers in Colorado.¹⁶⁹

Colorado se tweede wet rakende medisinale cannabis, die Colorado Mediese Marijuana Kode (CRS 12-43-101 *et seq*),¹⁷⁰ is aanvaar in 2010 en deur die wetgewer ingestel om 'n dubbele lisensiëringsmeganisme daar te stel wat Colorado se medisinale cannabis-ondernemings op beide staats- en plaaslike vlak te reguleer. Beide van Colorado se wette oor medisinale cannabis laat plaaslike regerings toe om regulasies uit te vaardig rakende medisinale cannabisondernemings en gedragsvereistes van pasiënte en versorgers. Die regulatoriese liggaam wat cannabis vir medisinale sowel as ontspanningsgebruik reguleer is die Marijuana Handhawingsdivisie (MED).¹⁷¹ Daarbenewens laat die Colorado Medisinale Cannabiskode (Cannabiskode) verskillende staatsinstansies toe om voortdurend nuwe regulasies vir die bedryf en gemeenskap in te stel.

Die Cannabiskode is dus redelik soepel en buigsaam opgestel om sonder redelike moeite spoedige aanpassings te maak, aangesien die wetgewing oor medisinale cannabis in Colorado voortdurend verander¹⁷² soos wat wetenskaplike bewyse en hofsake leiding daaromtrent verskaf.

3.4.2 Registrasie as medisinale cannabis-pasiënt

Om te kwalifiseer as 'n medisinale cannabis-pasiënt in Colorado, is daar 'n aantal gelyste kwalifiserende kwale soos verskaf en opgedateer deur Colorado se

¹⁶⁷ 'n Versorger verwys na 'n persoon wat aangewys word om 'n geregistreerde pasiënt by te staan wie se sertifiserende gesondheidspraktisyn ook die pasiënt se behoefte tot hulp met die toediening van medisinale cannabis of die verkryging van medisinale cannabis by 'n cannabis-pasiëntesentrum bekragtig het. Dit is belangrik om daarop te let dat medisinale cannabis-versorgers 'n nuwe industrie in Colorado tot stand gebring het.

¹⁶⁸ Anoniem *History of Colorado's Medical Marijuana Laws*.

¹⁶⁹ Colorado Department of Public Health & Environment *Medical Marijuana Registry Program Statistics*.

¹⁷⁰ Colorado Department of Revenue *Rules, Sales, Manufacturing and Dispensing of Medical Marijuana*.

¹⁷¹ Colorado Department of Revenue *Marijuana Enforcement Division*.

¹⁷² As voorbeeld hiervan kan verwys word na wetgewing (HB18-1286) wat in 2018 verorden is wat skoolpersoneel toelaat om medisinale cannabis toe te dien aan studente met geldige medisinale cannabis-registrasiekaarte gedurende skoolure.

Departement van Publieke Gesondheid en Omgewingsake.¹⁷³ Dit word gedoen in oorleg met 'n geregistreerde gesondheidspraktisyn¹⁷⁴ wat 'n aanbevelingsbrief rig aan die spesifieke departement wat dan op sy beurt die pasiënt registreer op die staatswye registerstelsel. 'n Medisinale cannabis-pasiëntkaart word binne 3-5 werksdae uitgereik en moet getoon word by die aankoop van elke medisinale cannabis-produk. Die betrokke kaartnommer word dan deur die kliniek of apteek op die departement se medisinale cannabis-program se elektroniese stelsel gelaai.¹⁷⁵

3.4.3 Voordeel vir Suid-Afrika

Hierdie rekordhouding word nie slegs gehandhaaf om die pasiënt se verbruik te monitor nie, maar is belangrik om die korrekte berekening van die aanvraag na medisinale cannabis vir enige jurisdiksie op 'n daaglikse, maandelikse en jaarlikse basis te bepaal en 'n uitvoerbare markstrategie op te stel van hoe aan hierdie vraag voldoen kan word. Dit is dus belangrik om die regte stelsel in plek te hê om tekorte aan medisinale cannabis te voorkom, soos wat bv. in Duitsland¹⁷⁶ onlangs die geval was.¹⁷⁷ As die spesifieke stelsels wat cannabis-voorsiening reguleer bestudeer word, is daar twee vorme wat uitstaan, naamlik vertikale integrasie en horisontale integrasie. Vir die doel van hierdie studie, is vertikale integrasie ondersoek en word dit voorts kortliks bespreek.

3.4.4 Vertikale integrasie

Vertikale integrasie is 'n term wat algemeen gebruik word vir ondernemings in 'n wye verskeidenheid van bedrywe. Vir die cannabis-industrie beteken dit dat cannabis-maatskappye alle fases van hul verskaffingsketting besit, in plaas daarvan om met 'n derde party te werk.¹⁷⁸ Colorado het vanaf sy wettiging van medisinale cannabis in

¹⁷³ Rosado 2020 <https://www.marijuanadoctors.com>.

¹⁷⁴ Vir minderjariges word twee gesondheidspraktisyns se aanbevelings vereis.

¹⁷⁵ Rosado 2020 <https://www.marijuanadoctors.com>.

¹⁷⁶ Die Duitse tekort aan medisinale cannabis kan toegeskryf word aan die boverwagte vraag daarna teenoor die feit dat Duitsland in geheel afhanklik is van medisinale cannabis-invoere vanuit hoofsaaklik Kanada en Nederland. Dit was grootliks te wyte aan die Duitse regering se gesloer met die toekenning en uitreiking van kweek-permitte.

¹⁷⁷ Dobush 2019 <https://www.handelsblatt.com>.

¹⁷⁸ Apple vervaardig byvoorbeeld sy eie raakskerm-vingerafdruksensors, rekenaar-monitors en ander komponente van hulle selfone. Hulle besit ook hul eie vervaardigingsfasiliteite wat die komponente aanmekaar sit om die finale produk te verwesenlik. Apple-kleinhandelswinkels

2000 vertikale integrasie verpligtend gemaak as deel van sy verskaffingsraamwerk. Dit is egter in 2019 nie meer verpligtend nie.¹⁷⁹

In die cannabis-bedryf besit vertikaal geïntegreerde ondernemings die kweek-, laboratorium-, onttrekkings-, vervaardigings- en kleinhandelsektor van hul besigheid. Die sektore werk in tandem met mekaar saam om die verkoopsproses vaartbelyn te maak.¹⁸⁰ Dit is op sigself baie voordelig in die korrekte bepaling van die aanbod in ooreenstemming met die vraag (soos ontvang vanaf Colorado se Departement van Publieke Gesondheid en Omgewingsake), om dienooreenkomstige produksie- en vervaardigingskoste te verminder en die leweringsproses beter te kontroleer.

Beskou en bestudeer vanuit 'n Suid-Afrikaanse oogpunt, is vertikale integrasie die wesenlike manier om die spesifieke industrie op die been te bring, vanweë die talle reeds vermelde voordele en 'n daadwerklike les wat Suid-Afrika by Colorado kan leer. Sou daar gekyk word na onlangse uitreikings van cannabis-lisensies, word vertikale integrasie as 'n voorvereiste gestel deur verskeie state ¹⁸¹ en wil dit voorkom asof SAHPRA dit ook onderskraag.¹⁸²

Lande en state wat vertikale integrasie vereis, beweer dat dit beter toesig en beheer oor die saad-tot-verkoopsproses moontlik maak.¹⁸³ Daarbenewens verminder dit aankope vanuit die swartmark vanweë die feit dat kleinhandelfasiliteite verplig word om hulle eie cannabis-produkte te produseer en te vervaardig.¹⁸⁴ Dit veroorsaak dat belasting deur die hele saad-tot-verkoop-proses ingevorder kan word en sodoende die wettige siklus van medisinale cannabis-verspreiding tot voordeel aangewend kan word

regoor die wêreld verkoop Apple-produkte, wat die verskaffingsketting voltooi. Van begin tot einde beheer Apple sy eie produksieproses. Dit is vertikale integrasie.

¹⁷⁹ Anoniem *Reminder: Colorado Medical Marijuana Vertical Integration Requirements ...*

¹⁸⁰ Vanaf die kweekingsfasiliteit groei die plant tot rypwording. Sodra die oes gereed is word dit geoes en voorberei vir die laboratorium-en onttrekkingsfasiliteite of om direk aan die eindverbruiker gelewer te word. In die laboratorium/onttrekkingsfasiliteite gaan die cannabisplant deur 'n ekstraksieproses om die cannabinoïde vir eetbare of konsentraatproduksie te verwyder. As die plant in sy blomvorm bly, word dit vervoer na die vervaardigingsfasiliteit waar verpakkers die cannabis akkuraat weeg en etiketteer. Sodra die finale produk gemerk is in ooreenstemming met die plaaslike wetgewing, is dit gereed om in die mediese kleinhandel opgeneem te word. In 'n vertikaal geïntegreerde onderneming besit die maatskappy alle sektore van hierdie proses.

¹⁸¹ Chamie 2021 <https://greenlightlawgroup.com>.

¹⁸² International Trade Administration: *South Africa-Country Commercial Guide*.

¹⁸³ Anoniem 2019 <https://mjbizmagazine.com>.

¹⁸⁴ Caltabiano 2020 <https://www.greenentrepreneur.com>.

vir die publiek. Die belastingkomponent is redelik ingewikkeld en word in die volgende afdeling in meer besonderhede bespreek.

3.4.5 Die belastingkomponent van medisinale cannabis in Colorado

3.4.5.1 Cannabis se belastingsbydrae in Colorado

Volgens Colorado se Departement van Inkomste het apteke in die eerste 10 maande van 2020 meer cannabis verkoop as wat hulle gedurende 'n rekordjaar in 2019 verkoop het en dit ondanks die voortslepende Covid-19 pandemie.¹⁸⁵ Die totale belasting verkry vanuit cannabis word konserwatief bereken op bykans \$1.5 biljoen tot einde Oktober 2020, bereken vanaf 2014, toe data rakende die bedryf begin versamel is,¹⁸⁶ terwyl bykans \$355 biljoen uit die bedryf ingevorder is gedurende 2020.¹⁸⁷

Medisinale cannabis word belas deur aksynsbelasting te hef teen 'n koers van 2,9%, terwyl cannabis vir ontspanningsgebruik belas word teen 'n 15% aksynsbelasting op onverwerkte cannabis. Die kleinhandelaar word ook belas met 'n 15% verkoopsbelasting. Medisinale cannabis word vrygestel van die 15% verkoopsbelasting.¹⁸⁸

Beide tipes belasting verkry vanuit medisinale cannabis en cannabis vir ontspanningsgebruik word vanuit Colorado se Departement van Inkomste toegedeel aan drie fondse, naamlik die Marijuana-belastingkontantfonds (MTCF), die Algemene fonds en die Staatsfonds vir openbare skole.

Belastinginkomste in die MTCF moet bestee word die jaar nadat dit ingesamel is en aangewend word vir gesondheidsorg, gesondheidsopvoeding, dwelmverslawing, behandelingsprogramme en wetstoepassing.

Daar is dus twee maniere waarop belastinginkomste in die staatskas ingesamel en toegedeel word:

¹⁸⁵ Colorado General Assembly *Marijuana Taxes*.

¹⁸⁶ Colorado Joint Budget Committee *Colorado Appropriations Report Fiscal Year 2019-2020*.

¹⁸⁷ Colorado Joint Budget Committee *Colorado Appropriations Report Fiscal Year 2019-2020*.

¹⁸⁸ Colorado Department of Education *Marijuana Tax Revenue and Education*.

- Aksynsbelasting: Vanaf 1 Julie 2018 word 90% van die aksynsbelastinginkomste of die eerste \$40 miljoen, welke ookal die grootste is, toegedeel aan die staat se Staatsfonds vir openbare skole, wat op sy beurt die Bou Vandag Uitstekende Skole (BEST)-program finansier.
- Verkoopsbelasting: Van die staat se 15% cannabis-kleinhandelsbelastinginkomste word 20% aan die plaaslike owerhede toegedeel en versprei volgens die cannabisverkope binne stads- en staatsgrense.

Die oorblywende 90% van die kleinhandelsbelastinginkomste in die boekjaar 2018-2019 is en sal ook voortaan soos volg verdeel word:

- 15,56% vir die Algemene Fonds.
- 71,85% vir die MTCF.¹⁸⁹
- 12,59% vir die staatsfonds vir openbare skole en vir alle distrikte in die staat.

3.4.6 Die BEST (Building Excellent Schools Today) program

Ingevolge Wysiging 64 is dit 'n verbintenis om die Colorado kapitaalbystandsfonds te krediteer met die eerste \$40 miljoen wat elke boekjaar gegenereer word uit die aksynsbelasting vir cannabis verhandel in die kleinhandel. Alhoewel die bedrag minimaal is (ongeveer 1% van die staat se totale onderwysbegroting), word die geld aangewend vir verskeie programme, insluitende die instandhouding van skoolgeboue asook gesondheids-, veiligheids- en sekuriteitskwessies soos asbesverwydering.¹⁹⁰

3.4.7 MTCF – Marijuana-belastingskontantfonds

Gedurende 2014, het die staatswetgewer die MTCF-fonds gestig om belastinginkomste uit kleinhandel- en medisinale cannabis in te vorder. Die inkomste uit die fonds moet die volgende jaar aan gesondheidsorg bestee word om die gevolge van gesondheidsopvoeding, dwelmverslawing en behandelingsprogramme en

¹⁸⁹ Colorado Department of Education *Marijuana Tax Revenue and Education*.

¹⁹⁰ Colorado Department of Education *Marijuana Tax Revenue and Education*.

wetstoepassing te monitor. Onder die MTCF-fonds het die gesondheidsdepartement spesifiek fondse ontvang vir:

- Die skolegesondheidsprogram wat hom daarop toespits om professionele gesondheidsorg in publieke skole te waarborg.
- Programme wat hulself toespits op inisiatiewe om die frekwensie van afknoueryvoorvalle te verminder, asook programme wat fokus op vroeë geletterdheid.¹⁹¹

3.4.8 Les vir Suid-Afrika

Uit die bostaande bespreking en analise is dit duidelik dat verskeie Suid-Afrikaanse staatsdepartemente, waaronder die Suid-Afrikaanse Inkomstediens, die Departemente van Gesondheid, Sosiale ontwikkeling, Basiese onderwys en Ekonomiese ontwikkeling baie baat sal vind by 'n cannabis-belastingstruktuur soos toegepas en tot uitvoering gebring word in Colorado. Die praktyk van herinvestering van fondse tot voordeel van die breë publiek sal verseker dat die samelewing opgevoed en ingelig bly oor cannabis as geheel en medisinale cannabis in die besonder – 'n waardevolle les inderdaad.

'n Verdere waardevolle les wat Suid-Afrika by die VSA as geheel en Colorado kan leer is die toename in werkskepping ná die wettiging van medisinale cannabis en cannabis vir ontspanningsgebruik. Gegewe die feit dat Suid-Afrika se grootste uitdagings tans belastinginvordering en werkskepping is, is dit inderdaad 'n verdere waardevolle les vir ons Departement van Sosiale ontwikkeling.

3.5 Die Staat van Washington

3.5.1 Inleiding en agtergrond

In 1998 het die kiesers van Washington Staatsinisiatiefmaatreël nr. 692 goedgekeur. Dit het 'n kwalifiserende pasiënt of aangewese verskaffer in staat gestel om 60 dae medisinale cannabis in voorraad te hê. Dit is later gedefinieer as 58 gram en 15 plante. Ingevolge hierdie maatreël word pasiënte en versorgers binne daardie perke beskerm

¹⁹¹ Colorado Department of Education *Marijuana Tax Revenue and Education*.

teen inhegtenisneming en vervolging. Sou 'n pasiënt hierdie perk oorskry, is die pasiënt geregtig op 'n mediese verdediging, genaamd mediese noodsaaklikheid, wat baie deeglik deur die owerhede ondersoek word ten einde misbruik van die stelsel te voorkom. Aangewese verskaffers moet 18 jaar of ouer wees.¹⁹²

Wettige kleinhandeltoegang vir pasiënte by apteke en klinieke is oorspronklik nie onder Washington-wetgewing toegelaat nie. Kiesers het egter in 2012 Wet I-502 goedgekeur. In teenstelling met Colorado se Wysiging 20, het Wet I-502 bestaande wetgewing gewysig wat geen addisionele wetswysigings vanaf die staatswetgewer vereis het nie. Die verantwoordelikheid vir die skryf en opstel van regulasies was toevertrou aan die Washington Drankbeheerraad, wat ook gedurende 2012 Washington se staatsbeheerde alkoholverspreidingsmonopolie geprivatiseer het.¹⁹³ Dit het die Drankbeheerraad toegelaat om interne tematiese navorsingspanne en spesialiste aan te stel wat verantwoordelik was vir die opstel van nuwe regulasies wat Washington se cannabis-bedryf sou reguleer. Die nuwe regulasies is voorafgegaan deur 13 publieke sessies wat oor die hele staat gehou is asook onderhoude met meer as 6 000 belanghebbendes in die cannabis-bedryf.

Na intense publieke insae, is konsepwetgewing gedurende September 2013 uitgevaardig en 'n maand daarna aanvaar. Die eerste kwekings-, verwerker- en verspreiderslisensies is uitgereik in 2014.¹⁹⁴

In 2017 is Wet SB 5131¹⁹⁵ aangeneem, wat spesifiek gefokus het op die toegang tot medisinale cannabis. Die Wet het kwalifiserende medisinale cannabis-pasiënte in die staatsdatabasis toegelaat om onvolwasse plante, klone en saadvariante direk vanaf gelisensieerde kwekers te koop. Dus is die handel daarvan in 2017 aanvaar.¹⁹⁶

Sedert die aanvaarding van Wet SB 5131, het Washington se medisinale cannabis-wetgewing geen noemenswaardige veranderinge ondergaan nie. Wat wel interessant en noemenswaardig is, is dat hulle Goewerneur (Jay Inslee) gedurende die staat se

¹⁹² Washington State Department of Health *Medical Marijuana: History in Washington*.

¹⁹³ Anoniem *History of Medical Cannabis in Washington*.

¹⁹⁴ Pardo 2014 *IJDP* 728.

¹⁹⁵ *Engrossed Substitute SB 5131* 2017 <http://lawfilesextra.leg.wa.gov>.

¹⁹⁶ Anoniem *History of Medical Cannabis in Washington*.

grendelstaatperiode medisinale cannabis as 'n noodsaaklike item verklaar het en verorden het dat voorafbestellings- en afhaalbestemmingsregulasies in plek gestel moet word.¹⁹⁷ Dit is 'n duidelike teken dat medisinale cannabis as 'n noodsaaklike item en as hoofstroommedikasie in Washington beskou word.

3.5.2 *Les vir Suid-Afrika*

Die feit dat Washington, onder genoemde voorwaardes, private handel met cannabis en verwante stowwe in 2017 gewettig het, kan moontlik rigting vir toekomstige Suid-Afrikaanse regulering van medisinale cannabis verskaf. Sedert die *Prince*-uitspraak is daar talle uitroepe vanuit menigte Suid-Afrikaanse medisinale cannabis-pasiënte wat die handel daarin bepleit, aangesien medisinale cannabis-variante voortdurend verander soos medisinale navorsing daaromtrent verander en verbeter.

'n Duidelike voorbeeld hiervan kan gevind word in Kanada, waar die Universiteit van Lethbridge se top wetenskaplikes van die oortuiging is dat sekere cannabis-stamme Covid-19 pasiënte daadwerklik tot volle genesing kan help.¹⁹⁸

Dit is belangrik om te let daarop dat die finansiële waarde in medisinale cannabis berus op sy medisinale cannabis-patente.¹⁹⁹ As voorbeeld hiervan was een van die wêreld se grootste farma-samesmeltings gedurende 2019 tussen Teva farmaseutiese²⁰⁰ produkte en Canndoc met die uitsluitlike doel om sy generiese medisinale cannabis-produkte wêreldwyd te verkoop aan staatshospitale en alle cannabis-apteke in Israel.²⁰¹ Die handel met medisinale cannabis (klein- en groothandel) is grootliks te danke aan opvoedkundige programme waaraan gesondheidspraktisyne onderworpe was en is, aangesien dit gepoog het om die stigma aan cannabis as 'n medisyne uit die weg te ruim.²⁰²

¹⁹⁷ Angell 2020 <https://www.forbes.com>

¹⁹⁸ Kovalchuk en Kovalchuk Study into the effects of medical cannabis cultivars on COVID-19 virus

¹⁹⁹ Visagie 2020 <https://www.mondaq.com>.

²⁰⁰ Teva farmaseutiese produkte word al sedert 2012 jaarliks aangedui as een van die wêreld se voorste farmaseutiese maatskappye. Sy jaarlikse omset is op gelyke vlak met Novartis, Pfizer en Roche.

²⁰¹ Hasse 2019 *Forbes*.

²⁰² Washington State University *Center for Cannabis Policy, Research and Outreach*.

’n Verdere kosbare les waaruit Suid-Afrika baie kan baat is die groot hoeveelheid befondsing wat Washington jaarliks beskikbaar stel vir navorsing en opvoeding rakende medisinale cannabis. Medisinale cannabis-opvoeding betrek veral gesondheidspraktisyns en begin reeds op tersiêre vlak medisinale cannabis-vakke deel te maak van die kurrikulum. So byvoorbeeld het die universiteit van Washington ’n instituut gestig (ADAI) vir voortgesette mediese opleiding wat spesifiek ten doel het om medisinale cannabis as hoofstroom medisyne aan pasiënte voor te skryf. Die kursus is beskikbaar vir gelisensieerde dokters, verpleegkundiges, aptekers en sielkundiges en fokus op die verwydering van die stigma wat mense dikwels met medisinale cannabis vereenselwig weens die verband daarvan met ontspanningsgebruik. Dit is noodsaaklik om die stigma geheel en al te verwyder om aanvaarding deur mediese instellings te verkry, sodat die voordele daarvan ten volle gerealiseer kan word.²⁰³ Dit is inderdaad ’n waardevolle les vir Suid-Afrika se Hoër onderwys en opleiding.

Wat Washington se medisinale cannabis-program verder uniek en eiesoortig maak, is sy mediese toegangsfonds (WMAF). Die fonds het ten doel om pasiënte finansiële by te staan met die aankoop van medisinale cannabis. Dit is die enigste befondsingsprogram van sy soort in die VSA en is daarop toegespits om met die publiek te kommunikeer en aandag te gee aan kwessies omtrent medisinale cannabis-behandeling. Daar word byvoorbeeld individuele assesserings vir elke pasiënt gedoen en geleenthede gebied vir pasiëntkontak wat op sigself lei tot ’n vertrouwensverhouding tussen pasiënt en geneesheer.²⁰⁴ Dit is nog ’n waardevolle les vir beide Suid-Afrika se Departemente van Gesondheid en Sosiale Ontwikkeling.

3.6 Colorado en Washington: Sosio-ekonomiese en ander gevolge na wettiging en regulering

3.6.1 Die publieke mening

In ’n peiling gedoen gedurende April 2020 is bevind dat 71% van Colorado-inwoners en 65% van die inwoners van die staat Washington die wettiging van cannabis vir beide medisinale en ontspanningsverbruik as ’n sukses beskou het. Slegs 17% van die

²⁰³ Ferguson en Carlini *Marijuana Research Report: Interim 2019-2020*.

²⁰⁴ WMAF datum onbekend <https://www.wacannabusiness.org>.

inwoners van Colorado en 18% van die inwoners van Washington beskou die wettiging as 'n mislukking.²⁰⁵

3.6.2 Belastinginkomste en werkskepping

In 2020 het Colorado meer as \$380 miljoen se belasting by cannabis-ondernemings ingevorder,²⁰⁶ terwyl die staat van Washington \$473,9 miljoen gegenereer het uit cannabis-belasting vir die boekjaar 2020.²⁰⁷ Stede en dorpe het miljoene dollars in plaaslike belastinge en fooie ingesamel en die fondse gebruik vir infrastruktuurprojekte en programme wat gesondheidsorg aanspreek en universiteitsbeurse toeken.²⁰⁸

In 2019 het Colorado 41 076 individue gelisensieer om direk in die cannabis-industrie te werk, asook 2 917 cannabis-eienaars.²⁰⁹ Verder bevorder cannabis-ondernemings 'n reeks bykomende kollaterale dienste soos byvoorbeeld konstruksie, sekuriteit, regsweese en vaste eiendom.²¹⁰

3.6.3 Die verwydering van die swartmark en bevryding van polisietyd

In 'n verslag in opdrag van Colorado se misdaadvoorkomingseenheid is bevind dat 'n vergelyking van voorraadopsporingsdata en verbruiksberamings aandui dat Colorado se bestaande onwettige cannabis-mark vir inwoners en besoekers volledig opgeneem is in die gereguleerde mark.²¹¹

In 'n 2018-ontleding het navorsers bevind dat die polisie aansienlik meer gewelddadige en eiendomsmisdade opgelos het ná die wettigingswette in Colorado en Washington.²¹²

²⁰⁵ Sanders 2020 <https://today.yougov.com>.

²⁰⁶ Davis 2021 <https://www.marijuanamoment.net>.

²⁰⁷ Pellicciotti 2021 <https://tre.wa.gov>.

²⁰⁸ Anoniem *The State of State (and Local) Tax Policy*.

²⁰⁹ Borzykowski 2019 <https://www.cnbc.com>.

²¹⁰ Harm en Doussard *Urban Planning and the Cannabis Industries*.

²¹¹ Marijuana Policy Project *Teen Marijuana Use does not Increase following Marijuana Policy Reforms*.

²¹² Makin *et al* 2018 *Police Q* 51.

3.6.4 *Tienergebruik en die akademie*

Volgens 'n omvattendste studie oor die gebruik van cannabis in Colorado, het tienergebruik van cannabis nie toegeneem sedert cannabis gewettig is nie. Inteendeel, dit het gedaal.²¹³ In 'n studie gedoen in die staat Washington is bevind dat daar 'n matige afname was in die gebruik van cannabis vir elke skoolgraad sedert die wettiging van cannabis. Dit het graad 8,10 en 12 behels.²¹⁴

Die Departement van Onderwys in Colorado berig dat Colorado se gradeplegtigheidsyfer vir hul 4-jaar grade toegeneem het van 75,4% vir die klas van 2012, tot 81,1% vir die klas van 2019.²¹⁵ Die uitvalsyfer van die staat gedurende 2019 was 2%, 'n laagtepunt ooit.²¹⁶ Washington se gradeplegtigheid vir hul 4-jaar grade het ook toegeneem van 77% in 2012 tot 'n hoogtepunt van 80,9% in 2019.²¹⁷

3.6.5 *Padveiligheid*

In 'n referaat gelewer deur die Nasionale Buro van Ekonomiese Navorsing is bevind dat die aantal bestuurders wat onder die invloed van THC (cannabis se primêre psigo-aktiewe bestanddeel) was na motorongelukke sedert die wettiging van cannabis geensins toegeneem het nie, terwyl alkoholverwante motorongelukke wel gestyg het.²¹⁸

3.6.6 *Eiendom en lewenskwaliteit*

In 2019 het die mediahuis *US News & World Report* vir die stede Denver, Portland, San Francisco en Seattle, wat die verkoop van cannabis gewettig het, onder die top 10 plekke aangedui as bestemmings om te woon.²¹⁹

²¹³ Colorado jeug en gedragrisiko-opname 2017 <https://nccd.cdc.gov>.

²¹⁴ Washington State *Washington State Healthy Youth Survey: Data Brief: Substance Use ...ht*.

²¹⁵ Colorado Department of Education *Graduation Statistics*.

²¹⁶ Colorado Department of Education *Dropout Statistics*.

²¹⁷ Reykdal *Washington State Graduation Rate Breaks Record*.

²¹⁸ Hansen 2018 *National Bureau of Economic Research* 20.

²¹⁹ Im *These are the 10 Best Places to Live in the US in 2019*.

Huispryse het die vinnigste in die land gestyg in die enigste drie state waar cannabis wettiglik sedert 2015 aan volwassenes verkoop is, naamlik Colorado, Washington en Oregon.²²⁰

3.6.7 Verlieskoste en groeiende ekonomieë

In Colorado het “verlieskoste” (wat verwys na verlore lone en mediese uitgawes weens beserings by die werkplek) aansienlik afgeneem sedert 2014. In 2020 is ’n afname van 8,5% beleef.²²¹

In 2021 het die mediahuis *US News & World Report* Colorado aangewys as die staat met die tweede beste staatseconomie, met Washington in die derde plek.²²²

3.7 Les vir Suid-Afrika

Navorsing vir hierdie hoofstuk het hoofsaaklik gefokus op onderskeidelik Colorado en die staat Washington nadat beide state wetgewing oor medisinale cannabis-verbruik aanvaar het, met die hoofdoel om lesse vir Suid-Afrika daaruit te kan leer. Soos genoem in Hoofstuk 1, is Suid-Afrika se twee grootste uitdagings tans werkskepping en die invordering van belastinggelde en hierdie hoofstuk bewys dat veral ons staatsdepartemente baie waardevolle lesse kan leer as die korrekte regulering, oorsig, navorsing en opvoedkunde rondom cannabis toegepas word. Gegewe die feit dat beide Colorado en Washington al vir amper drie dekades die wettiging van cannabis verorden het, kan waardevolle lesse vanaf hierdie jurisdiksies geneem word.

Handel met cannabis word volgens die *Prince*-saak uitdruklik verbied en beskou as ’n regverdigbare beperking, aldus Adjunkhoofregter Zondo:

Although the provisions that the order of the High Court invalidated included provisions that prohibit the purchase of cannabis, in its judgment the High Court did not anywhere advance reasons why those provisions could not be said to constitute a reasonable and justifiable limitation of the right to privacy. A purchaser of cannabis would be purchasing it from a dealer in cannabis. Therefore, if this Court were to confirm the

²²⁰ Ausick 2017 <https://247wallst.com>.

²²¹ Colorado Department of Regulatory Agencies *Colorado’s Compensation Loss Cos Decreases in 2020*.

²²² Anoniem 2021 <https://www.usnews.com>.

order declaring invalid provisions that prohibit the purchase of cannabis, it would, in effect, be sanctioning dealing in cannabis. This the Court cannot do. Dealing in cannabis is a serious problem in this country and the prohibition of dealing in cannabis is a justifiable limitation of the right to privacy. I will, therefore, not confirm that part of the order of the High Court because we have no intention of decriminalising dealing in cannabis.²²³

Rautenbach beweer hierdie stipulasie in die *Prince*-uitspraak is totaal onrealisties en kan Konstitusioneel aangeveg word, gegewe dat, ingevolge artikel 22, die vryheid van beroepsbeoefening en handel gewaarborg word. Hy steun op die Konstitusionele hofuitspraak in *Affordable Medicines Trust v Minister of Health of the RSA*²²⁴ wat bevind het dat elkeen die reg het om 'n bestaan te maak, asook die reg op kontrakteervryheid wat as aspek tot die uitoefening van ander menseregte grondwetlik beskerm word.²²⁵

Nel staan ook krities teenoor hierdie aspek van die *Prince*-uitspraak. Sy beweer dit is onprakties en sinloos, aangesien die *Prince*-saak die kweking van cannabis vir eie gebruik toelaat, maar dat dit logies is dat 'n persoon die saad van iemand anders sal moet bekom, wat dan per definisie geag sal word as 'n handelaar. Die implikasie van die *Prince*-uitspraak blyk dus te wees dat, om jou grondwetlik beskermde regte uit te oefen om cannabis in jou privaatheid te gebruik, 'n persoon onvermydelik buite die wet sal moet optree, aangesien enige aankoop van cannabis en verwante produkte jou 'n medepligtige sal maak aan handel met cannabis.²²⁶

In Hoofstuk 4 word Uruguay se cannabis-regulering en -beleid van nader ondersoek met spesifieke klem op die waardevolle les(se) wat Suid-Afrika daaruit kan leer, spesifiek ten opsigte van medisinale cannabis-verbruik.

²²³ *Minister of Justice and Constitutional Development v Prince; National Director of Public Prosecutions v Rubin; National Director of Public Prosecutions v Acton* 2018 10 BCLR 1220 (KH) par [88].

²²⁴ *Affordable Medicines Trust v Minister of Health of RSA* 2006 3 SA 247 (KH) par [58-59].

²²⁵ Rautenbach 2019 *TSAR* 145.

²²⁶ Nel 2018 <https://theconversation.com>.

HOOFSTUK 4: DIE MEDISINALE GEBRUIK VAN CANNABIS IN URUGUAY

4.1 Inleiding en oorsig

Uruguay was die eerste land ter wêreld wat die verbouing, verbruik en distribusie van cannabis gewettig het.²²⁷ In teenstelling met Colorado en die staat van Washington wat deur kiesersinisiatiewe aangespoor is,²²⁸ is die hervorming van Uruguay se cannabis-beleid gedryf deur die regering en op 23 Desember 2013 het die president, Jose "Pepe" Mujica Wet 19,172 (die cannabis-wet) uitgevaardig en bekragtig.²²⁹ Die beweegrede agter die cannabis-wet was om dwelmhandel en die onwettige invoer asook produksie van cannabis uit te skakel en om verantwoordelike sosiale cannabis-verbruik aan te moedig by wyse van 'n staatsgekontroleerde formule wat onderskeidelik die CBD- en THC-vlakke en -volumes daarvan kon vasstel en uitvoer.²³⁰ Die Uruguaanse Regering beheer verder alleenlik die verbouing, verwerking en verspreiding van cannabis vir medisinale en ontspanningsgebruik.²³¹ Die gebruik van cannabis in enige vorm is beperk in openbare ruimtes en dit is algeheel verbode vir enigiemand om te bestuur of te werk terwyl onder die invloed daarvan. Dit dien as gronde vir 'n kriminele aanklag sowel as summiere ontslag.²³² Ironies genoeg behandel die Uruguaanse Regering wel hul gevangenes met medisinale cannabis.²³³

Die staat se primêre doel met die uitvaardiging van die cannabis-wet was om dwelmverwante misdaad te verminder, die gesondheid van dwelmverslaafdes te verbeter en die verwydering van paradoksale elemente in bestaande wetgewing.²³⁴ In teenstelling met Colorado en tot 'n mindere mate Washington, was die cannabis-wet geensins bedoel om belasting en ander gelde in te vorder nie.²³⁵ Die Uruguaanse Regering was so ernstig oor hulle voorneme en besluit oor cannabis dat staatsbesnoeiings toegepas is op alle staatsterreine en die bespaarde fondse

²²⁷ Boidi *et al* *Marijuana legalization in Uruguay and beyond*.

²²⁸ Pardo 2014 *IJDP* 728.

²²⁹ Boidi *et al* *Marijuana legalization in Uruguay and beyond*.

²³⁰ Ramsey en Walsh 2017 <https://www.wola.org>.

²³¹ Drug Policy Alliance 2013 <https://www.drugpolicy.org>.

²³² Drug Policy Alliance 2013 <https://www.drugpolicy.org>.

²³³ Carless 2014 <https://www.pri.org>.

²³⁴ Jordan *Marijuana legalisation in Uruguay*.

²³⁵ Pardo 2014 *IJDP* 729.

teruggeploeg is in die ontwikkeling van dié nuwe industrie.²³⁶ Hulle het selfs fondse wat ontvang is van die VN se ontwikkelingsprogram (UNDP) geïnvesteer in hul cannabis-industrie.²³⁷

4.1.1 Les vir Suid-Afrika

Die gemeenskaplike gebaar en besluit vanaf die hele Uruguaanse Regering moet vir Suid-Afrika 'n baie kosbare les wees en bewys dat, om in die toekoms suksesvol te wees in enige iets, daar reeds vroeg die nodige opofferings gemaak moet word. Hier kan ons staatsgeaffilieerde vakbonde soos COSATU en veral ons Tesourie en alle staatsamptenare oor die algemeen 'n baie waardevolle les leer, naamlik dat algemene welstand bevorder moet word en dat daar nie plek is vir selfverryking vanuit staatsweë nie.

Daar moet ook in ag geneem word dat Colorado en die staat Washington staatsentiteite is geleë in die VSA, terwyl Uruguay 'n volwaardige onafhanklike soewereine staat is en geensins gebonde is aan federale wetgewing wat sekere beprekings stel nie. Die Uruguaanse nasionale reguleringbeleid toon egter baie ooreenkomste met Colorado en die staat van Washington, wat uiteraard logies is aangesien beide Uruguay en die VSA VN-dwelmverdragsondertekenaars is.²³⁸ Die verkryging van medisinale cannabis in Uruguay verskil egter.

4.1.2 Verkryging van medisinale cannabis in Uruguay

Die cannabis-wet laat slegs Uruguaanse burgers toe om cannabis te gebruik en gevolglik vereis dit vir wettige gebruik dat enige persoon van 18 jaar en ouer met 'n geldige woonadres in Uruguay hom- of haarself by die Instituut vir Regulering en Beheer van Cannabis (IRCCA)²³⁹ moet registreer en in die geval van apteke, ook by die Ministerie van Openbare Gesondheid. Die cannabis-wet verskaf drie wyses van toegang tot medisinale cannabis. Eerstens, tuisverbouing, wat verbruikers toelaat om

²³⁶ Cannabis and Sustainable Development *Paving the Way for the Next Decade in Cannabis and Hemp Policies*.

²³⁷ UNDP *Questions and Answers Relating to WHO's Recommendations on Cannabis and Cannabis-related Substances*.

²³⁸ Pardo 2014 *IJDP* 729.

²³⁹ Ramsey en Walsh 2017 <https://www.wola.org>.

ses cannabisplante per huishouding te verbou, met 'n jaarlikse opbrengs van 480 gram, of 40 gram per maand per individu. Die tweede alternatief is cannabis-klubs²⁴⁰ waaraan tussen 15-45 lede aan mag behoort en lede gesamentlik tot 99 plante op spesifieke plekke mag verbou, met individuele lede wat nie meer as 480 gram cannabis per jaar van die klub mag ontvang nie, terwyl die klub glad nie sy dienste mag adverteer nie. Die derde alternatief is die aankoop via apteke, wat verbruikers in staat stel om 'n maksimum van 40 gram cannabis per maand aan te koop by apteke wat deur die staat gemagtig is, teen 'n vasgestelde prys.²⁴¹

Aangesien cannabis-verbruik in Uruguay gewettig is, was die verbouing vir persoonlike verbruik en die oprigting van cannabis-klubs suksesvol.²⁴² Die verspreiding via apteke het egter agterweë gebly. Die hoofrede was die boikot deur groot internasionale banke. Hulle het gedreig om, en het wel, cannabis-apteke gesanksioneer deur byvoorbeeld hulle rekeninge te sluit of te vries weens internasionale reëls teen geldwassery.²⁴³ Gevolglik was apteke traag om betrokke te raak by die cannabis-mark en was daar meestal op staatsbeheerde klinieke gesteun om die verspreidingsstelsel te onderhou, andersins sou die gereguleerde mark waarskynlik vinniger gegroei het.²⁴⁴ Boonop het die owerhede die implementering van die cannabis-wet vertraag.²⁴⁵

Toe die cannabis-wet ten volle geïmplementeer is, het die regering besluit dat hulle 'n inklusiewe benadering²⁴⁶ gaan volg in die uitvoering van hulle cannabis-industrie. Die inklusiewe benadering het gestalte gekry deurdat die regering cannabis-lisensies letterlik kosteloos aan bestaande kwalifiserende cannabis-kleinhandelboere verskaf het vir 'n aanvanklike 5 jaar periode.²⁴⁷ ²⁴⁸ Die IRCCA het dan die cannabis-oeste by die kleinhandelboere aangeskaf, die cannabis verwerk volgens wat bekend staan as goeie

²⁴⁰ Queirolo *et al* 2016 *IJDP* 43.

²⁴¹ Drug Policy Alliance 2013 <https://drugpolicy.org>.

²⁴² Queirolo *et al* 2016 *IJDP* 46.

²⁴³ Branfalt 2017 *Ganpreneur*

²⁴⁴ Jordan 2018 *Marijuana Legalisation in Uruguay*.

²⁴⁵ Artigas 2018 *D+C*.

²⁴⁶ 'n Inklusiewe benadering tot 'n ekonomie verseker inklusiewe ekonomiese groei. Inklusiewe ekonomiese groei is verantwoordelik vir werkskepping en die bekamping van armoede. Die gevolg daarvan is om toegang te hê tot noodsaaklike dienste soos gesondheids- en onderwysdienste deur die behoeftegedeelte van die samelewing. Dit sluit in die verskaffing van gelyke geleenthede, bemagtiging van mense deur opleiding en vaardigheidsontwikkeling.

²⁴⁷ Artigas 2014 *D+C*.

²⁴⁸ Klein *Cannabis regulations: Uruguay*.

vervaardigingspraktyk (GMP)^{249` 250} en dit dan versprei het aan Uruguay se twee staatsbeheerde farmaseutiese maatskappye²⁵¹ vir verwerking in verskeie verdere cannabis-tinkture, wat dit dan op hul beurt versprei het aan meestal staatsbeheerde klinieke.²⁵² Daardeur het die Uruguaanse Regering verseker dat die verskaffingsnetwerk sowel as die verspreidingsnetwerk van medisinale cannabis volhoubaar gebly het – 'n stelsel baie soortgelyk aan 'n landbou-koöperatief.²⁵³

Suid-Afrika beskik blykbaar ook oor 'n staatsbeheerde farmaseutiese maatskappy, genaamd Ketlaphela farmaseutiese produkte²⁵⁴ wat reeds in 2012 gestig is. Daar is al na Ketlaphela in verskeie staatsredes verwys. Oud-president Jacob Zuma het daarna verwys in sy 2015 staatsrede rakende die verskaffing van antiretrovirale middels aan die Departement van Gesondheid. Dieselfde boodskap is in die 2016 staatsrede herhaal, maar ondersoekende joernalistiek het getoon dat Ketlaphela sedert 2012 nog nie 'n enkele pil vervaardig het nie.²⁵⁵ Na aanleiding van Uruguay se inklusiewe benadering tot sy cannabis-industrie, bly die vraag ontstaan, hoe Suid-Afrika sy medisinale cannabis-industrie inklusief kan laat floreer?

²⁴⁹ Ingevolge VN-regulasies moet onverwerkte cannabis verwerk word volgens die CND se riglyne alvorens dit aan die publiek in enige vorm beskikbaar gestel kan word. Dus, afgesien van die wetlike aspek is daar ook praktiese vereistes waaraan voldoen moet word. GMP word byvoorbeeld as 'n voorvereiste gestel vir die verskeping van medisinale cannabis na die EU ingevolge die Europese medisyne-evalueringsagentskap (EMA) wat dan op sy beurt die IRCCA beskou as sy ewe-knie in Uruguay, en die medisinale cannabis as gelykstaande gehalte as wat in die EU beskikbaar is. Alhoewel GMP vereis word deur die EMA, is daar tans geen gestandaardiseerde regulasies tussen ander lande vir medisinale cannabis-kwaliteitsbeheer nie.

²⁵⁰ UIEPA *Investment Opportunities: Cannabis*.

²⁵¹ Die twee staatsbeheerde farmaseutiese maatskappye is ICC Labs en Simbiosys.

²⁵² Ramsey 2016 <http://fileserv.idpc.net/library/>.

²⁵³ Pascual 2019 *HempIndustryDaily*.

²⁵⁴ Ketlaphela datum onbekend <https://www.ketlaphela.co.za>.

²⁵⁵ Tomlinson 2020 <https://www.spotlightnsp.co.za>.

4.2 Hoe Suid-Afrika sy medisinale cannabis-industrie inklusief kan laat floreer

Die Suid-Afrikaanse nie-winsgewende cannabis-bewusmakingsorganisasie, Groenvelde vir Almal (Fields of Green for All - FGA),^{256/ 257} beweer dat daar tans 900 000 cannabis-boere in Suid-Afrika is.

Meeste van hulle is ongelisensieerd en onderhou gesamentlik omtrent 3 miljoen mense. Tradisioneel boer hulle al vir honderde jare, veral in die voormalige bantustans,²⁵⁸ met cannabis. Die organisasie beweer verder dat die voormalige bantustans tans die grootste kwekingsgebied vir cannabis in Suid-Afrika is. Hierdie boere lewer oor die algemeen cannabis van 'n swakker gehalte, aangesien toegang tot beter opleiding en vaardighede beperk is, maar die boere se kundigheid wat van geslag tot geslag oorgedra is, kan Suid-Afrika 'n wêreldleier maak op die gebied van cannabis-kweking. Die organisasie beweer verder dat groot gedeeltes van Suid-Afrika soortgelyke klimaatstoestande het as Latyns-Amerika, veral in die streek waar Uruguay, Argentinië en Brasilië geleë is en dat dit daarom ideaal vir Suid-Afrika sal wees om sy eie cannabis-industrie ten volle te verwesenlik. Dit tesame met ons lae produksiekoste, infrastruktuur en gevorderde bankstelsel kan verseker dat Suid-Afrika 'n toonaangewende rol op die gebied kan speel.²⁵⁹

4.2.1 Gevolgtrekking en les vir Suid-Afrika

Sekerlik die grootste les wat Suid-Afrika rakende inklusiwiteit van Uruguay kan leer, is die manier waarop die staat gedurende die vroeë stadium van die inwerkingtreding van die cannabis-wet die kleinskaalse cannabis-boere betrek het by die industrie, deur aan kwalifiserende kleinskaalse cannabis-boere kwekingslisensies kosteloos te verskaf en daardeur deelname tot die proses en industrie gewaarborg het. Nie net het dit

²⁵⁶ Clarke en Riboulet-Zemouli *Cannabis in South Africa the People's Plant ...*

²⁵⁷ FGA is 'n nie-winsgewende Suid-Afrikaanse cannabis-bewusmakingsorganisasie, wat op gereelde basis die dekriminalisering van cannabis-gebruik in Suid-Afrika in onder andere die Konstitusionele hof beveg.

²⁵⁸ Dit verwys na die voormalige sg. TBVC-state wat ingesluit het Transkei, Bophuthatswana, Venda en Ciskei.

²⁵⁹ Clarke en Riboulet-Zemouli *Cannabis in South Africa the People's Plant ...*

werkskepping laat toeneem nie, maar ook 'n volhoubare belastingstroom vir die regering verseker, wat direk bygedra het tot hul volksgesondheid.

Sou die regering Uruguay se voorbeeld volg en die boere betrek wat dan op hul beurt cannabis lewer aan SAHPRA, sal dit nie net lei tot werkskepping nie, maar ook bydra tot belasting en volksgesondheid en verseker dat die Suid-Afrikaanse cannabis-industrie inklusief bly en tot voordeel van al sy mense aangewend en toegepas word.

Vanuit die bostaande bespreking van Uruguay se benadering tot medisinale cannabis-verbruik kan die volgende staatsdepartemente baie leer. Eerstens, die Departement van Korrektiewe Dienste, deur die verskaffing van medisinale cannabis aan gevangenes.

Tweedens, die Departement van Landbou, Bosbou en Visserye met die kostelose uitreiking van lisensies aan kwalifiserende kleinskaalse cannabis-boere, om daardeur 'n inklusiewe industrie te waarborg en te vestig tot alle Suid-Afrikaners se voordeel. Derdens, die Departement van Kuns en Kultuur, aangesien die Suid-Afrikaanse cannabis-kultuur, deur sy cannabis-boere, al geslagte lank met cannabis boer en dit inherent deel vorm van die Suid-Afrikaanse kultuur.

Vierdens, die Departement van Samewerkende Regering en Tradisionele Aangeleenthede (COGTA), deur te verseker dat hierdie kleinskaalse boere beskerm word van oorsese monopolieë wat hulle eeue-oue kundigheid, vernuf en inheemse kennis wil kom eksploiteer. Dit sal verseker dat inheemse intellektuele eiendomsreg beskerm bly. As gevolg van die FGA se bewering dat die voormalige bantustans tans die grootste natuurlike kwekingsgebied in Suid-Afrika vir cannabis is, het ons Departement van Landelike Ontwikkeling en Grondhervorming ook 'n belangrike les om te leer, aangesien die departement 'n groot verantwoordelikheid het teenoor Suid-Afrika se inheemse bevolking, veral gesien in die lig van die regering se Nasionale ontwikkelingsplan (NDP)²⁶⁰ waarin hy homself verbind het om armoede in Suid-Afrika te elimineer teen 2030.

²⁶⁰ NDP (Nasionale Ontwikkelingsplan) datum onbekend <https://www.gov.za>.

Vyfdens, die Departement van Wetenskap en Tegnologie, deur te verseker dat Suid-Afrika wel gebruik maak van ons farmaseutiese maatskappy, die nodige navorsing doen wat werkskepping sal bevorder en dat Suid-Afrika self medisinale cannabis-produkte vervaardig en daardeur volksgesondheid bevorder. Die medisinale cannabis-produkte hoef nie net plaaslik verkoop of verskaf te word nie, maar ook aan die res van Afrika en die wêreld. Laastens, die Suid-Afrikaanse Tesourie,²⁶¹ aangesien dit die staatsdepartement se verantwoordelikheid is om te verseker dat ekonomiese groei plaasvind. Deur 'n ekonomie toe te laat om inklusief te groei, sal daar ekonomiese groei en ontwikkeling plaasvind tot voordeel van die land se gesamentlike welsyn, soos vereis deur ons *Grondwet*. Dit is hier waar Suid-Afrika waardevolle lesse vanuit Uruguay se internasionale benadering tot handel met medisinale cannabis kan leer.

4.3 Uruguay: Internasionale handel met medisinale cannabis

4.3.1 Inleiding

Soos reeds genoem is Uruguay 'n onafhanklike soewereine staat. Wat uitstaan van Uruguay en meer spesifiek hoe die land homself gerat het vir internasionale handel oor die algemeen, is die land se 12 vryhandelzones (FTZs). In 1988 het die Uruguaanse regering Wet 15.921²⁶² uitgevaardig wat dit moontlik gemaak het om enige industriële, kommersiële of diensaktiwiteit vanuit 'n aangewese FTZ te doen. Die zones word gebruik vir 'n verskeidenheid aktiwiteite, waaronder botteleringsaanlegte, sellulose aanlegte, private bankdienste, inbelsentrums en plaaslike verspreidingsentrums.²⁶³

4.3.2 Wet 15.921

Volgens Teuten ²⁶⁴ ²⁶⁵ was die doel van Wet 15.921 om buitelandse beleggers aan te moedig om te investeer in Uruguay, wat op sy beurt werkskepping, uitvoere en internasionale ekonomiese integrasie verhoog het. Hy beweer verder dat die 12 FTZs

²⁶¹ National Treasury South Africa *Economic Transformation, Inclusive Growth and Competitiveness*. .

²⁶² *Grupos Free Zones Law No 15.921* 1987.

²⁶³ Bergstein Pereira en Guido 2016 <https://latamlawblog.com>.

²⁶⁴ Teuten 2017 <https://www.mondaq.com>.

²⁶⁵ FTZ-maatskappye is vrygestel van alle bestaande en toekomstige belasting, wat beteken dat inkomstebelasting op enige ekonomiese aktiwiteit, batebelasting, BTW, spesifieke interne belasting en beheerbelasting op maatskappye geensins betaalbaar is nie. Die Uruguaanse Regering waarborg al hierdie belastingvrystellings.

die afgelope 28 jaar vooruitgang op al 4 hierdie vermelde gebiede getoon het. Daar bestaan twee tipes vrye handelssonies in Uruguay.

4.3.2.1 Soorte FTZs in Uruguay

Die twee soorte FTZs wat aangetref word in Uruguay is openbare FTZs,²⁶⁶ wat deurgaans voorsiening maak vir die behoeftes van 'n enkele maatskappy en private FTZs,²⁶⁷ wat voorsiening maak vir veelvuldige maatskappye se behoeftes, elk met hul eie spesialiteitsveld of rigting. Die meestal internasionale cannabis-maatskappye kom vestig hulself in die private FTZs en registreer hulself as maatskappye handeldrywend in Uruguay. Dit is belangrik om te beseft dat hier gepraat word van cannabis-maatskappye wat op verskeie aandelebeurse regoor die wêreld genoteer is, kantore in verskeie lande het en etlike biljoene dollars werd is en hulle spesialiseer alleenlik in cannabis en sy vele gebruike.

Om konteks hieromtrent te verskaf, die Kanadese cannabisfirma, Canopy Growth, se netwaarde gedurende Januarie 2021 was geraam op \$9.18 biljoen²⁶⁸ en die maatskappy herbelê, soos enige ander korporatiewe maatskappy, in verskeie ander sektore van die ekonomie. Net die maatskappy se kontant- en korttermynbeleggings gedurende Junie 2021 was geraam op \$2.1 biljoen CA\$ (Kanadese dollar)^{269` 270` 271} Die firma spesialiseer in al cannabis se gebruike en daar word beraam dat sy medisinale

²⁶⁶ Openbare FTZs word gewoonlik geskep ten bate van 'n enkele groot gebruiker. Die FTZ in Fray Bentos ('n stad aan die Uruguay-rivier) word byvoorbeeld uitsluitlik beset deur UPM, 'n onderneming wat 'n sellulose-aanleg bedryf.

²⁶⁷ Private FTZs word gestig en gereguleer deur die erekommissie vir belastingvrye sonies, wat deel uitmaak van die Ministerie van Ekonomie en Kultuur. Die meeste private FTZs is naby Uruguay se hoofstad en die enigste groot bevolkingsentrum, Montevideo, aan die suidkus van Uruguay. 'n Voorbeeld van 'n private FTZ is die Wêreldhandelsentrum (WTC).

²⁶⁸ Dit sal omtrent die ekwivalent wees van 130 miljard ZAR (oftewel 130 duisend miljoen ZAR).

²⁶⁹ USA Nasdaq 2021 <https://www.nasdaq.com>.

²⁷⁰ Anoniem 2021 <https://mjbizdaily.com>.

²⁷¹ Ander internasionale rolspelers in die bedryf se net-waardes sal vervolgens vermeld word soos beraam deur die nasionale vereniging van sekuriteitshandelaars en outomatiese kwotasies (NASDAQ) gedurende Januarie 2021. Dit word blootweg gedoen om bewusmaking aan te wakker omtrent die grootte van die industrie op internasionale vlak. Daar sal deurgaans na die maatskappye verwys word volgens hul beursgenoteerde handelsname. (1) Curaleaf Holdings \$7.92 biljoen (3) Green Thumb Industries \$5.21 biljoen (4) Innovative Industrial Properties \$4.06 biljoen (5) Trylieve Cannabis \$3.71 biljoen (6) GW Pharmaceuticals \$3.39 biljoen (7) Cronos group \$2.47 biljoen (8) GrowGeneration \$2.2 biljoen (9) Cresco Labs \$2.13 biljoen.

cannabis-afdeling omtrent een derde van die bedrag toegevoeg het.²⁷² Daar is kantore in 16 lande met hoofkantoor in Smith Falls, Ontario, Kanada.²⁷³

’n Maatskappy soos Canopy Growth as voorbeeld, sal dan ’n kantoor kom oprig in Uruguay, aangesien dit finansiële sin maak en ook natuurlik omdat cannabis gewettig is in Uruguay. Die betrokke firma sal dan medisinale cannabis via die IRCC aankoop, dit verwerk volgens hul kliënt se spesifikasies, verpak, die nodige permitte bekom en verskeep na ’n entiteit in ’n ander land met wie daar ’n dienooreenkomstige kontrak bestaan. FTZs het vir Uruguay internasionaal die absolute voorsprong gegee as dit kom by die uitvoer van medisinale cannabis.²⁷⁴ Dit het egter nie oornag gebeur nie en daar moes sekere wetgewende veranderings plaasvind vanaf die Uruguaanse Regering.

4.3.4 Wetgewende veranderings teweeg gebring vanuit die Uruguaanse Regering

In 2015 het Uruguay Bevel 46/015²⁷⁵ uitgereik wat toestemming verleen het vir die uitvoer van medisinale cannabis, onderworpe aan streng voorwaardes, waaronder dat medisinale cannabis eers geregistreer moet word by die Uruguaanse Ministerie van Gesondheid as ’n medisyne. Dit het effektiewelik uitvoere van medisinale cannabis feitlik onmoontlik gemaak, aangesien die Ministerie van Gesondheid dit geklassifiseer het as ’n grondstof en nie as ’n medisyne nie omdat medisinale cannabis in sy rou vorm basies ’n onverwerkte plant is.²⁷⁶

Sedert die einde van 2018 het die Uruguaanse Regering ’n publieke veldtog gevoer wat die verantwoordelike verbruik van cannabis onder volwassenes tuisgebring het.²⁷⁷ Diego Olivera, sekretaris van Uruguay se Nasionale Dwelmskommissie, het die veldtog begin deur aan verskeie mediahuise te sê dat bewusmaking rondom cannabis-verbruik en die gepaardgaande risiko’s daaraan gekoppel, noodsaaklik en verpligtend is.²⁷⁸ Verskeie medisinale cannabismaatskappye het toe ’n vereniging gestig met die

²⁷² Anoniem 2021Mjbizdaily.com.

²⁷³ Anoniem 2021 Mjbizdaily.com.

²⁷⁴ Berro *Uruguay: Exporting Country of Medicinal Cannabis*.

²⁷⁵ Bevel 46/015 2020 <http://www.impco.com.uy>.

²⁷⁶ Pascual 2020 <https://mjbizdaily.com>.

²⁷⁷ Jordan *Marijuana Legalisation in Uruguay*.

²⁷⁸ Artigas 2018 *D+C*.

uitsluitlike doel om medisinale cannabis na die wêreld toe te neem (uit te voer), naamlik die sogenaamde Kamer van Medisinale Cannabisondernemings (CECAM),²⁷⁹ wat tussen 2018 en 2020 op 'n gereelde basis met die IRCCA in konsultasie was.²⁸⁰²⁸¹

Gedurende 2017 het Uruguay met hernude formele beleidsonderhandelings begin rakende 'n vryhandelsooreenkoms wat al sloer sedert 2000.²⁸² Dit was die sg. MERCOSUR²⁸³-EFTA²⁸⁴ vryhandelsooreenkoms.²⁸⁵ Op 23 Augustus 2019, na 10 intense onderhandelingsessies tussen die verskeie lande is die MERCOSUR-EFTA vryhandelsooreenkoms²⁸⁶ onderteken en van krag gemaak in Buenos Aires, Argentinië.²⁸⁷

Op 3 Augustus 2020 het die Uruguaanse president, Lacalle Pou, twee bevele onderteken, naamlik Bevel 215/020²⁸⁸ en Bevel 214/020.²⁸⁹ Bevel 215/020 het verorden dat die kommersialisering, handel en uitvoer van nie-psigoaktiewe cannabis, soos byvoorbeeld hennep, goedgekeur word, terwyl bevel 214/020 verorden het dat besighede toegelaat word om die psigoaktiewe cannabis-blom (gedefinieer in Uruguay as die blomgedeelte met meer as 1% THC) uit te voer, mits dit vir medisinale doeleindes is. Verder het beide bevele die vereiste om toestemming en sertifisering te verkry by die Ministerie van Gesondheid herroep en die bevele slegs van toepassing gemaak op die 2018-2020 oesjare.²⁹⁰ Dit is belangrik om te beseft dat hierdie bevele

²⁷⁹ Artigas 2018 *D+C*.

²⁸⁰ CECAM datum onbekend <https://www.cecama.com.uy>.

²⁸¹ Prohibition Partners *The Latin America and Caribbean Cannabis Report*.

²⁸² Tydlyn en aanloop tot MERCOSUR-EFTA *Free Trade Agreement* 2019 <https://www.efta.int>

²⁸³ MERCOSUR verwys na 'n Suid-Amerikaanse handelsblok wat al sedert 1991 bestaan tussen Argentinië, Brasilië, Paraguay en Uruguay. Venezuela is ook 'n lid, maar sy lidmaatskap is gedurende 2016 opgeskort.

²⁸⁴ EFTA verwys na die Europese Vryhandelsvereniging wat al sedert 1960 bestaan tussen Ysland, Lichtenstein, Noorweë en Switserland.

²⁸⁵ 'n Vryhandelsooreenkoms is 'n ooreenkoms of verdrag gevorm en uitgevoer ingevolge internasionale reg tussen twee (bilaterale) of meer lande (multilaterale) waar die lande ooreenkom tot sekere verpligtinge wat handel tussen hulle affekteer, soos byvoorbeeld die wedersydse opsegging van doeane-belasting. Dit bied ook beskerming aan beleggers en intellektuele eiendomsreg.

²⁸⁶ MERCOSUR-EFTA 2019 <https://publications.iadb.org>.

²⁸⁷ Ondertekening en van kragwording van MERCOSUR-EFTA vryhandelsooreenkoms 2019 <http://www.sice.oas.org>.

²⁸⁸ Bevel 215/020 <https://www.impoc.com.uy>.

²⁸⁹ Bevel 214/020 <https://www.impoc.com.uy>.

²⁹⁰ Pascual 2020 <https://mjbizdaily.com>.

beskou kan word as wysigings tot die cannabis-wet wat cannabis in 2013 as geheel in Uruguay gewettig het, soos vroeër vermeld en bespreek.

Op die 4de Augustus 2020 ('n dag na die inwerkingtreding van die twee bevele) het doeane-vrywaringsdokumentasie getoon dat twee maatskappye, naamlik Cplant ('n private maatskappy) en Cannabis Uruguay ('n staatsbeheerde maatskappy) gesamentlik 'n totaal van 2 834 kilogram onverwerkte medisinale cannabis verskeep het na Switserland teen 'n gemiddelde prys van \$0,16 per gram.²⁹¹ Die verskeping van medisinale cannabis kon plaasvind aangesien Switserland nie 'n EU-lidland is nie en dus nie onderhewig is aan EMEA sertifisering en goedkeuring nie. Dit is 'n redelike aanname dat die verskeping plaasgevind het onder die EFTA-MERCOSUR vryhandelsooreenkoms.

4.3.5 Gevolgtrekking

Sou hierdie twee bevele van nader beskou word, blyk dit dat Uruguay se president, Lacalle Pou, lynreg teen die bepalings van die 1971-konvensie²⁹² asook die 1988-konvensie opgetree het.²⁹³ Ironies genoeg het Suid-Afrika, by wyse van die Suider-Afrikaanse doeane-unie (SADU),^{294` 295} al in 2006 'n vryhandelsooreenkomste aangegaan met EFTA en 'n voorkeur-handelsooreenkomste met MERCOSUR²⁹⁶ in 2016.

4.3.6 Les vir Suid-Afrika

In die lig van bogenoemde bespreking, het Uruguay, by wyse van sy twee onlangse presidensiële bevele, die kommersiële uitvoer van beide nie-psigoaktiewe en psigoaktiewe medisinale cannabis verorden, en daardeur die voorheen verpligte

²⁹¹ Pascual 2020 <https://mjbizdaily.com>.

²⁹² Die 1971-konvensie bepaal uitdruklik en onomwonde dat psigotropiese stowwe (THC) wat in-of uitgevoer word spesiale toestemming benodig soos uitgereik deur 'n instansie (in Uruguay se geval, hulle Ministerie van Gesondheid) wat geskep en goedgekeur is deur die VN se kommissie oor narkotiese dwelms (CND) Bevel 214/2020 en bevel 215/2020 vrywaar cannabis-producente van hierdie vereiste.

²⁹³ Die 1988-konvensie sonder spesifiek cannabis uit en bepaal uitdruklik dat lidlande kriminele oortredings in hul nasionale wetgewing moet skep as psigoaktiewe cannabis gekweek en ge-oes word vir narkotiese doeleindes. Ingevolge Bevel 214/2020 is die uitvoer van psigoaktiewe cannabis goedgekeur vir medisinale doeleindes.

²⁹⁴ SACU-EFTA *Free Trade Agreement*.

²⁹⁵ SACU lidlande bestaan uit Botswana, Lesotho, Namibia, Suid-Afrika en Eswatini (voorheen Swaziland).

²⁹⁶ MERCOSUR- SACU *Preferential Trade Agreement enters into force*.

bepalings soos vervat in die 1971- en 1988-dwelmkonvensies doodeenvoudig ge-neutraliseer.

In weerwil en ten spyte van die VN se internasionale verbod oor die handel in cannabis, het die presidensiële bevel verbruik en internasionale handel in cannabis moontlik gemaak. Deur die nodige wetgewing te promulgeer kan Suid-Afrika die weg van Uruguay volg om internasionale handel moontlik te maak, ten spyte van die VN se verbod.

4.4 Internasionale handel met medisinale cannabis in ander dele van die wêreld

Sliwoski ²⁹⁷ beweer dat, sou 'n land medisinale cannabis wil uitvoer (soos Suid-Afrika), hy:

- Moet begin met 'n land met federale wetgewing wat medisinale cannabis-produksie toelaat, soos byvoorbeeld Swede, Israel of selfs Australië;
- moet verseker dat die spesifieke land 'n progressiewe nasionale gesondheidsdepartement en uitvoerowerheid het;
- moet verseker dat die spesifieke land die invoer van medisinale cannabis toelaat;
- 'n ooreenkoms moet bereik en die nodige invoer- en uitvoerpermitte verkry en
- dan alle in- en uitvoere soos benodig aan die INCB rapporteer.

Arnold ²⁹⁸ beaam Sliwoski se bewering en beskryf die spesifieke tipe ooreenkomste as hoogs tegniese van aard asook wedersydse erkenningsooreenkomste (MRA-ooreenkomste). Sy beweer ook dit is hoe die wêreld al vir etlike jare internasionaal handel dryf in medisinale cannabis. Sy beskryf dit as 'n gespesialiseerde handelsooreenkoms waarmee handelslande kan verseker dat die medisinale cannabis wat hulle in die buiteland koop van gelykstaande kwaliteit is as wat in hul eie land beskikbaar is. Dit sluit nie slegs die bestanddele in nie, maar gelykstaande gehalte in terme van verwerkingsprosedures, higiëne in die produksieproses, toetsing, etikettering ens.

²⁹⁷ Sliwoski 2019 <https://harrisbricken.com>.

²⁹⁸ Arnold 2019 *Cannabis Industry Journal*.

Sou dit dus neerkom op 'n MRA-ooreenkoms tussen Suid-Afrika en 'n EU-lidland, byvoorbeeld Denemarke, waar Suid-Afrikaanse medisinale cannabis uitgevoer word na Denemarke, sal dit beteken dat Denemarke SAHPRA sal erken as die ekwivalent van hul medisyne-evalueringsagentskap, naamlik die Agentskap vir Deense Medisyne (ADM). Dit sal per definisie GMP-gesertifiseerde medisinale cannabis-formulerings insluit. Arnold beweer verder dat dit nog meer interessant is dat die MRA-ooreenkomste Kanadese vervaardigers reeds sedert 2013 in die voorlinie geplaas het om medisinale cannabis uit te voer na Europa.

Sy wys ook daarop dat Israel, waar medisinale cannabis-verbruik wettig is, byvoorbeeld reeds 'n MRA-ooreenkoms met die EU in 2016 gehad het. Israel is egter verbied om medisinale cannabis in die buiteland te verkoop, totdat 'n presidensiële bevel uitgereik is deur hul eerste minster, Benjamin Netanyahu. Sy gaan voort deur te beweer dat Denemarke in November van 2019, in die eerste jaar van sy "medisinale cannabis-loodsprogram",²⁹⁹ erken het om uitsluitlik gebruik te maak van MRA-ooreenkomste, terwyl Italië, Duitsland, Malta, Spanje en die Verenigde Koninkryk dit al sedert 2017 erken en Griekeland in Maart van 2018.

Al hierdie Europese lande voer medisinale cannabis in deur die gebruikmaking van MRA-ooreenkomste vir hul lande se onderskeie staatsgefinansierde medisinale cannabis-programme en nog nie een is gestraf of aan enige VN verdragsverbreking skuldig bevind of aangekla deur die INCB nie, alhoewel almal VN-verdagsondertekenaars is.^{300`301`302} Dit is insiggewend om waar te neem hoe hierdie Europese lande 'n manier gevind het om nie net die drie VN-dwelmverdrae nie, maar ook die EU se narkotiese waghond, die Europese Kommissie vir Internasionale Samewerking (ECIC),³⁰³ heeltemal te neutraliseer deur eenvoudig gebruik te maak van 'n MRA-ooreenkoms.

Wat uitstaan in die bostaande bespreking is weer eens 'n presidensiële bevel soos uitgereik deur Israel se eerste minister, Benjamin Netanyahu, waarin hy Israel se

²⁹⁹ Danish Medicines Agency 2019 <https://laegemiddelstyrelsen.dk>.

³⁰⁰ INCB *Annual Report 2018* <https://www.incb.org>.

³⁰¹ INCB *Annual Report 2019* <https://www.incb.org>.

³⁰² INCB *Annual Report 2020* <https://www.incb.org>.

³⁰³ ECIP *About the ECIC*.

wetgewing wat handel met medisinale cannabis verbied heeltemal geneutraliseer het, soos ook gedoen in Uruguay. Verbasend genoeg was die spesifieke MRA-ooreenkoms nie tussen Israel en 'n EU-lidland nie, maar met die EU self. Dit is dus redelik om te redeneer dat die EU MRA-ooreenkomste nie net sanksioneer nie, maar self gebruik maak daarvan.

Verder het al die bogenoemde lande die wil geopenbaar om by mekaar te leer hoe om nie net die VN nie, maar ook die ECIC heeltemal te neutraliseer deur 'n ooreenkoms op te stel tussen 'n gewillige koper en 'n gewillige verkoper. MRA-ooreenkomste word deur die WTO gesanksioneer aangesien hulle missieverklaring dit baie duidelik maak dat hulle kontrakteervryheid en vrye handel tussen lande aanmoedig en glad nie ten gunste is van enige handelshindernisse nie.³⁰⁴

4.5.2 Les vir Suid-Afrika

Soos vermeld in voetnoot 49, is daar buiten die EU geen gestandaardiseerde regulasies tans tussen lande vir medisinale cannabiskwaliteitsbeheer nie.³⁰⁵ Suid Afrika kan dus, deur gebruik te maak van MRA-ooreenkomste met ander lande, medisinale cannabis-produkte aan enige land voorsien.

'n Verdere waardevolle les kan geleer word deur Suid-Afrika se Departement van Gesondheid. Daar is weereens niks wat Suid-Afrika verhoed om ook te begin met 'n staatsgefinansierde medisinale cannabis-program nie, veral gesien in die lig van die land se voorneme om eersdaags 'n nasionale gesondheidsversekeringsprogram³⁰⁶ te loods.

4.5.3 Samevatting

Hoofstuk 4 het gefokus op plaaslike sowel as die internasionale medisinale cannabis-verbruik in Uruguay. Dit het getoon hoe Uruguay op 'n innoverende, doelgerigte en beplande wyse sy medisinale cannabis-industrie ingespan het om vir hom ekonomiese voordele internasionaal teweeg te bring en ook hoe Suid-Afrika daaruit kan leer. Verder

³⁰⁴ WTO datum onbekend *About WTO* <https://www.wto.org>.

³⁰⁵ Sliwoski 2019 <https://www.harrisbricken.com>.

³⁰⁶ South African Government datum onbekend *Government Programmes: National Health Insurance*.

het die breë internasionale gemeenskap ook 'n waardevolle bydrae gelewer tot die waardevolle lesse vir Suid-Afrika waarna telkens verwys word.

In Hoofstuk 5, wat dan ook die slothoofstuk is, begin met wat die mini-dissertasie bewys het asook hoe daar te werk gegaan is om hervormingsbeleid in Colorado, die staat Washington, Uruguay en die breë gemeenskap as lesse vir byna elke Suid-Afrikaanse Staatsdepartement te omskep. Daarna word elke hoofstuk kortliks bespreek en die waardevolle lesse daaruit geleer vir Suid-Afrika uitgelig, gevolg deur 'n samevatting en slotsom.

HOOFSTUK 5: INLEIDING, OORSIG, SAMEVATTING EN SLOTSOM

5.1 Inleiding

Gegewe die teenstrydige situasie waarin medisinale cannabis homself tans op internasionale vlak bevind, het hierdie studie bewys dat, met die nodige innovering en politieke wil, medisinale cannabis 'n daadwerklike verskil in bykans elke Suid-Afrikaanse staatsdepartement kan maak. Die studie is uitgevoer by wyse van geskiedkundige navorsing, regs- en algemene vergelyking asook praktiese gevallestudies wat dan gedien het as waardevolle lesse vir Suid-Afrika. Vervolgens word 'n oorsig van elke hoofstuk gegee en daarna 'n samevatting en slotsom.

5.2 Oorsig en opsomming van onderskeie hoofstukke

5.2.1 Hoofstuk 1

In Hoofstuk 1 is Suid-Afrika se voorneme om die kommersiële gebruik van hennep-produkte oop te stel en daardeur kleinskaalse boere geleenthede te bied bespreek, asook die regering se grootste uitdagings tans, naamlik werkskepping en belastinginvordering. Daarbenewens het die Konstitusionele hof, in die *Prince*-uitspraak, die regering opdrag gegee om wetgewing rakende cannabis in lyn te bring met die Grondwet. In lyn met die Konstitusionele opdrag het die Ministerie van Gesondheid onthul dat dit wetgewing navors soos verorden in die VSA en Uruguay.

Hierna is die absolute verbod oor cannabis se gebruik en verbruik soos bepaal deur die VN se drie dwelmverdrae kortliks bespreek. Daar is ook beklemtoon dat die term Suid-Afrika kollektief verwys na sy onderskeie Staatsdepartemente, asook hul Grondwetlike plig om met mekaar saam te werk en onderling bymekaar te leer om daardeur hul uiteindelijke doel te verwesenlik, naamlik die bevordering van die algemene welsyn van Suid-Afrika.

5.2.2 Hoofstuk 2

Hoofstuk 2 het gefokus op 'n geskiedkundige oorsig van internasionale dwelmbeheer. Dit is gedoen om konteks en diepte te gee aan die internasionale situasie tans. Daar is hoofsaaklik gefokus op die rol wat die VN se uitvoerende gesag daarin speel en meer

spesifiek die VN se drie dwelmverdrae wat internasionale handel daarin reguleer, hoe dit meestal verpolitiseer word, die nadele daarvan en hoe regerings wêreldwyd die verdrae as verskoning gebruik om enige hervormingsproses te belemmer rondom die verbruik en handel in medisinale cannabis. Wat egter belangrik is, is hoe die onderskeie verdrae geïnterpreteer word, die internasionale akademiese pleidooi tot verandering, die gepaardgaande menseregteskendings wat dit teweegbring en die gebrek aan eenparige internasionale wetenskaplike bewyse rakende cannabis se medisinale eienskappe.

5.2.3 Hoofstuk 3

Hoofstuk 3 het begin met 'n algemene historiese oorsig van medisinale cannabis gebruik en verbruik in die VSA. Daar is aangetoon dat die cannabis industrie tans die snelgroeiendste industrie in die land is en dat die werkskepping wat dit teweegbring ongekende hoogtes bereik. Dit is verder ook beklemtoon dat, alhoewel medisinale cannabis-verbruik op federale vlak nog streng verbied word, dit aan state oorgelaat is om hul eie staatswetgewing te verorden om voorsiening te maak vir die gebruik en verbruik van cannabis en meer spesifiek medisinale cannabis. Die VSA se progressiwiteit is ook uitgelig rondom konsepwetgewing wat binne 48 uur aanvaar is nadat die VN cannabis gedurende Desember 2020 herskeduleer het na 'n vlak 1 verbode middel. Sodanige konsepwetgewing het ten doel om die proses te versnel rondom wetenskaplike navorsing en om cannabis op federale vlak te dekriminaliseer.

Daarna is die lesse geleer vir Suid-Afrika vanuit die Staat van Colorado uitgelig en bespreek. Eerstens is Colorado se verpligte registrasie as medisinale cannabis-pasiënt as les bespreek. Dit word gedoen om die korrekte berekening van die vraag te bepaal en om dan dienooreenkomstig die korrekte aanbod te bepaal. Tweedens is Colorado se vertikale integrasie as beginpunt in die saad-tot-verkoopsproses uitgelig. Vertikale integrasie is 'n bewese manier om cannabis saadvoorsiening te kontroleer en volhoubaar te maak. Dit verseker ook dat die produksie, verwerking, verpakking en handel van saad en verwante produkte aan 'n sekere standaard voldoen en verseker dat belastinggeld deur die hele proses ingevorder word. Verder verminder dit ook swartmark aankope. Derdens is die belastingskomponent in detail bespreek en is daar aangedui hoe belastinggelde herinvesteer word in onderwys (deur die bou van skole),

professionele gesondheidsorg aan publieke skole, cannabis-navorsing en ontwikkeling, behandelingsprogramme en wetstoepassing.

In die daaropvolgende afdeling van Hoofstuk 3 is die lesse geleer vir Suid-Afrika vanuit die Staat van Washington uitgelig en bespreek. Wat eerstens hier as waardevolle les uitstaan en in weerwil van die *Prince*-uitspraak is, is dat private handel in cannabis gewettig is en dat medisinale cannabis verklaar is as 'n noodsaaklike item gedurende die Staat se grendelstaatperiode. 'n Tweede kosbare les is die groot hoeveelheid befondsing wat die Staat jaarliks beskikbaar stel vir navorsing en opvoeding rakende medisinale cannabis en hoe voornemende en gekwalifiseerde gesondheidspraktisyns betrek word om medisinale cannabis as 'n hoofstroom medisyne te ag en voor te skryf. Daardeur verseker die Staat dat enige stigma rondom cannabis as 'n medisyne heeltemal verwyder word. 'n Derde les is die Staat se eiesoortige befondsingsprogram en publieke kommunikasie rondom medisinale cannabis-behandeling. Daardeur word die vertrouensverhouding tussen pasiënt en geneesheer versterk asook die vertroue in medisinale cannabis as 'n hoofstroom medisyne.

Laastens is verskeie sosio-ekonomiese en ander gevolge na die wettiging en regulering van medisinale cannabis by wyse van statistieke en voorbeelde in onderskeidelik Colorado en die Staat van Washington uitgelig en bespreek. Dit is gedoen om inherente vrese en stigmas rondom die wettige gebruik en verbruik van medisinale cannabis te weerlê.

5.2.4 Hoofstuk 4

In Hoofstuk 4 is die lesse geleer vanuit Uruguay vir Suid-Afrika uitgelig en bespreek. Die hoofstuk het weer eens begin met 'n algemene historiese en huidige oorsig van medisinale cannabis gebruik en verbruik. Noemenswaardig omtrent Uruguay se eerste les is die land se cannabis-klubs. Dit is 'n manier waarop lede van so 'n klub op 'n wettige, veilige en deursigtige manier medisinale cannabis vir private gebruik kan bekom. Die land se tweede les is die manier waarop kleinskaalse boere betrek word by die industrie. Deur kwekingslisensies kosteloos aan kwalifiserende kleinskaalse boere te verskaf, het die land nie net verseker dat deelname tot die proses gewaarborg sou word nie, maar ook dat belastinginvordering en werkskepping daardeur verseker

sal word. Daardeur het Uruguay 'n inklusiewe industrie gevestig tot voordeel van alle Uruguane.

Die derde les is hoe die land bepaal het dat plaaslike kleinskaalse boere hul cannabis-oeste moet lewer aan die IRCCA waarna dit verwerk, verpak en versprei is na die land se twee staatsbeheerde farmaseutiese maatskappye en daarna gelewer is aan klinieke en hospitale. Dit op sig self het ook verseker dat belastinginvordering en werkskepping gewaarborg word.

Die vierde les is hoe die land buitelandse beleggers gelok het. Deur die proklamering van die land se 12 vryehandelsones (FTZs) en die gebruikmaking van sy internasionale handelsverdrae, het Uruguay verseker dat werkskepping, uitvoere en internasionale ekonomiese integrasie gewaarborg sou word. Die vyfde les is sy progressiewe en innoverende benadering tot die cannabis-industrie en meer spesifiek medisinale cannabis, wat dan ook verorden is in sy wetgewing. Deur cannabis se herklassifiseer tot 'n grondstof, het die land vir homself internasionale geleenthede geskep waarop hy kapitaliseer. Hiermee toon Uruguay dat progressiewe wetgewing dit moontlik maak om internasionaal handel te dryf in medisinale cannabis in weerwil van die VN se verdrae.

Ten laaste is lesse vanuit die internasionale gemeenskap uitgelig en bespreek. Daar is bevind dat, deur gebruik te maak van 'n MRA-ooreenkoms, verskeie Europese lande al geruime tyd medisinale cannabis invoer vir hul onderskeie staatsgefinansierde medisinale cannabis-programme, terwyl al hierdie lande, net soos Suid-Afrika, VN-verdragsondertekenaars is. Suid-Afrika kan dus, deur gebruik te maak van MRA-ooreenkomste met ander lande, medisinale cannabis-produkte aan enige land voorsien.

5.3 Samevatting

Om optimale sosio-ekonomiese uitkomst, soos werkskepping en belastinginvordering te verseker ten opsigte van beleidsontwerp wat verband hou met enige industrie, verg 'n mate van beleidseksperimentering. Beleidmakers moet streng toesig hou en beleidsuitkomst moet stelselmatig gemeet en gereeld beoordeel word. Beleidmakers moet bereid wees om beleid vinnig te verander as en wanneer uitdagings opduik. Die

optimalisering van sosio-ekonomiese uitkomst deur verandering in die beleid oor die waardepotensiaal van medisinale cannabis vir Suid-Afrika, moet 'n herhalende leerproses wees wat die doeltreffendheid van die beleid op gemete uitkomstes beoordeel.

5.4 Slotsom

Soos deurlopend in hierdie studie bespreek en vermeld, is daar geen rede of verskoning waarom die medisinale cannabis-industrie nie ook in Suid-Afrika 'n suksesverhaal kan wees nie.

Vanuit 'n internasionale handelsregtelike oogpunt poog hierdie studie nie om 'n definitiewe en kwantifiseerbare sosio-ekonomiese geleentheid vir die wettiging van medisinale cannabis gebruik en verbruik vir Suid-Afrika te lewer nie; dit beklemtoon eerder dat daar wel 'n geleentheid is. Wat bestudeer is as medisinale cannabis-beleid vanuit Colorado, die Staat Washington, Uruguay en die breë internasionale gemeenskap en dan as lesse vir Suid-Afrika weergegee is, is dat al hierdie jurisdiksies die politieke wil en besluit geopenbaar het om die medisinale cannabis-industrie in hul onderskeie jurisdiksies vir hulle te laat werk. Sodanige politieke wil is dan weergegee as moontlike oplossings vir Suid-Afrika se grootste uitdagings, naamlik werkskepping en belastinginvordering.

Ten slotte, deur die tekortkominge van die verbod op medisinale cannabis sowel as die verskeie geleenthede van wettiging te identifiseer, lê hierdie skripsie die grondslag vir toekomstige navorsers om die kwantitatiewe geleentheid vir die wettiging van medisinale cannabis in Suid-Afrika te begin bou.

BIBLIOGRAFIE

Literatuur

Aguilar et al 2018 *IDPC*

Aguilar S et al (eds) "Medicinal cannabis policies and practices around the world" 2018 *IDPC* 1 – 31

Angell 2020 <https://forbes.com>

Angell T 2020 "Coronavirus-Crisis Shows Marijuana is Essential and Mainstream" *Forbes* (23 Maart 2020) beskikbaar by <https://forbes.com/sites/tomangell/2020/03/23/coronavirus-crisis-shows-marijuana-is-essential-and-mainstream/?sh=b3f92254db21> datum van besoek 4 April 2020

Anoniem 2007 *IACM-Bulletin*

Anoniem 2007 "World: The Commission on Narcotic Drugs of the United Nations Decided against Reclassification of Dronabinol (THC) due to Political Reasons" *IACM_Bulletin* (29 April) http://www.cannabis-med.org/english/bulletin/ww_en_db_cannabis_artikel.php?id=243#1 datum van besoek 16 Junie 2020

Anoniem 2019 <https://mjbizmagazine.com>

Anoniem 2019 "Jack of all Trades or Master of One? " beskikbaar by <https://mjbizmagazine.com/digital-issues/2019-03-Mar/toc/> datum van besoek 18 Junie 2020

Anoniem 2020 <https://businesstech.co.za>

Anoniem 2020 "Updates on laws around cannabis cultivation in South Africa" *Businesstech* (26 April 2020) <https://businesstech.co.za/news/business/390075/updates-on-laws->

around-cannabis-cultivation-in-south-africa/ datum van
besoek 1 Mei 2020

Anoniem 2021 <https://mjbizDaily.com>

Anoniem 2021 "Marijuana firm Canopy Growth post CA\$ 136M in Net Revenue for First Fiscal Quarter" *BizDaily* (6 Augustus 2021) <https://mjbizdaily.com/marijuana-firm-canopy-growth-posts-ca136m-in-net-revenue-for-fiscal-q1>
datum van besoek 14 Augustus 2021

Ausick 2017 <https://247wallst.com>

Ausick P 2017 "February Home Prices Rise Most in Washington, Oregon and Colorado" *24/7 Wall St* (4 April 2017) <https://247wallst.com/housing/2017/04/04/february-home-prices-rise-most-in-washington-oregon-colorado/>
datum van besoek 12 Februarie 2021

Bartlett 2020 <https://www.greenentrepreneur.com>

Bartlett L 2020 "Cannabis is America's Fastest Growing Sector: Adding 33,700 Jobs Last Year" *Greenentrepreneur* (7 Februarie 2020) <https://www.greenentrepreneur.com/article/346036> datum van besoek 8 Mei 2020

Baum *Smoke and Mirrors: The War on Drugs and The Politics Failure*

Baum D *Smoke and Mirrors: The War on Drugs and The Politics Failure* (Little, Brown Boston 1996)

Bessis en Wong *The US-Mexico War on Drugs*

Bessis A en Wong B *The US-Mexico War on Drugs* (The Wilberforce Society Cambridge 2021) https://issuu.com/thewilberforcesociety/docs/the_us_mexico_war_on_drugs/1?f
datum van besoek 16 Junie 2020

Bestrashniy en Winters 2015 *APA*

Bestrashniy J en Winters K "Variability in Medical Marijuana Laws in the United States" 2015 *APA* 639 – 642

Bewley-Taylor 2003 *IJDP*

Bewley-Taylor DR "Challenging the UN Drug Control Conventions: Problems and Possibilities" 2003 *IJDP* 171-179

Bewley-Taylor 2005 *IJDP*

Bewley-Taylor DR "Emerging Policy Contradictions between the United Nations Drug Control System and the Core Values of the United Nations" 2005 *IJDP* 423 – 431

Bewley-Taylor 2013 *IJDP*

Bewley-Taylor DR "Towards Revision of the UN Drug Control Conventions: Harnessing Like-Mindedness" 2013 *IJDP* 60-68

Boister *Penal aspects of the UN Drug Conventions*

Boister N *Penal Aspects of the UN Drug Conventions* (Kluwer Law International Den Haag 2001)

Bostwick 2012 *Mayo Clin Proc*

Bostwick JM "Blurred Boundaries: The Therapeutics and Politics of Medical Marijuana" *Mayo Clin Proc* 172-186
doi:10.1016/j.marocp.2011.10.003

Branfalt 2017 *Ganjapreneur*

Branfalt TG 2017 "Uruguay Moving Legal Cannabis Sales from Pharmacies to Cash-Only Shops" *Ganjapreneur* (15 September) (<https://www.ganjapreneur.com/uruguay->

moving-legal-cannabis-sales-from-pharmacies-to-cash-only-shops/ datum van besoek 14 Julie 2020

Brown 2020 <https://reason.com>

Brown EN 2020 "Medical Marijuana Gets the Green Light from the United Nations" *Reason* (12 February 2020)
<https://reason.com/2020/12/02/medical-marijuana-gets-the-greenlight-from-the-united-nations/?amp> datum van besoek 18 Januarie 2021

Caltabiano 2020 <https://www.greenentrepreneur.com>

Caltabiano J 2020 "5 Reasons why Vertical Integration is the best path to success" *Green Entrepreneur* (23 June 2020)
<https://www.greenentrepreneur.com/amhtml/352041>
datum van besoek 1 Augustus 2020

Cerda et al 2012 *Drug Alcohol Depend*

Cerda M et al (eds) "Medical Marijuana Laws in 50 States: Investigating the Relationship between State Legalization of Medical Marijuana and Marijuana Use, Abuse and Dependence" 2012 *Drug Alcohol Depend* 22 – 27

Courtwright 2000 *Am J Leg Hist*

Courtwright DT "Review of Drugs and Drug Policy in America: A Documentary History, by SR Belenko" *Am J Leg Hist* 317-319 doi:10.2307/3113869

Cruz Boidi en Queirolo 2018 *Drug Alcohol Rev*

Cruz J Boidi MF en Queirolo R "The Status of Support for Cannabis Regulation in Uruguay 4 Years after Reform: Evidence from Public Opinion Surveys" 2018 *Drug Alcohol Rev* 429 – 434

Decorte en Potter 2015 *IJDP*

Decorte T en Potter G "The Globalisation of Cannabis Cultivation: A Growing Challenge" 2015 *IJDP* 221 – 225

Dobush 2019 <https://amp2.handelsblatt.com>

Dobush G 2019 "Why can't Germany get its Medical Marijuana Industry going?" *Handelsblatt* (1 Februarie 2019) <https://www.handelsblatt.com/english/companies/cannabis-why-cant-germany-get-its-medical-marijuana-industry-going/23811676.html?ticket=ST-810066-RVOoYXxtAoA14hCuikXz-ap2> datum van besoek 14 Mei 2020

Don 2014 *Minn. J. Int. Law*

Don AE "Lighten Up: Amending the Single Convention on Narcotic Drugs" 2014 *Minn. J. Int. Law* 101-126

Fazey 2003 *IJDP*

Fazey C "The Commission on Narcotic Drugs and the United Nations International Drug Control Programme: Politics, Policies and Prospects for change" 2003 *IJDP* 155-169

George en Annas 2014 *NEJM*

George J en Annas JD "Medical Marijuana, Physicians, and State Law" 2014 *NEJM* 983 – 985

Gerber *Legalizing Marijuana: Drug Policy Reform and Prohibition Politics*

Gerber RJ *Legalizing Marijuana: Drug Policy Reform and Prohibition Politics* (Greenwood Connecticut 2004)

Gostin 2002 *Am J Public Health*

Gostin L "Corporate speech and the Constitution" 2002 *Am. J. Public Health* 352 – 355

Gregg 1961 *Food Drug Cosmet Law J*

Gregg RW "The Single Convention for Narcotic Drugs" 1961 *Food Drug Cosmet. Law J.* 187-208

Hansen 2018 *National Bureau of Economic Research*

Hansen B "Early Evidence on Recreational Marijuana Legalization and Traffic Fatalities" 2018 *National Bureau of Economic Research* 1-44

Hetzer en Walsh 2014 *NACLA*

Hetzer H en Walsh J "Pioneering Cannabis Regulation in Uruguay" 2014 *NACLA* 33 – 35

Hoffmann en Weber 2010 *N Engl J Med*

Hoffmann DE en Weber E "Medical Marijuana and the Law" 2010 *N. Engl. J. Med.* 1453-1457

Howell en Couzyn 2015 *S Afr J Crim Just*

Howell S en Couzyn K "The South African National Drug Master Plan 2013 – 2017: A Critical Review" 2015 *S. Afr. J. Crim. Just.* 1 -23

Kilmer en Pacula 2016 *SSA*

Kilmer B en Pacula L "Understanding and Learning from the Diversification of Cannabis Supply Laws" 2016 *SSA* 1129 – 1135

Krajewski 1999 *IJDP*

Krajewski K "How Flexible are the United Nations Drug Conventions?" 1999 *IJDP* 329-338

Lohman et al 2010 *BMC Medicine*

Lohman D et al (eds) "Access to Pain Treatment as a Human Right" 2010 *BMC Medicine* 8

Lopes en Bernstein 2020 <https://www.bizcommunity.com>

Lopes R en Bernstein D 2020 "Navigating through the cloud of cannabis legislation in South Africa" *BizCommunity* (21 April 2020) <https://www.bizcommunity.com/Article/196/547/203049.html> datum van besoek 25 Mei 2020

Lubaale en Mavundla 2019 *AHRLJ*

Lubaale EC en Mavundla SD "Decriminalisation of Cannabis for Personal Use in South Africa" 2019 *AHRLJ* 819-842

MacGillivray 2017 *J Med Biogr*

MacGillivray N 2017 "Sir William Brooke O'Shaughnessy (1808-1889), MD, FRS, LRCS Ed: Chemical Pathologist, Pharmacologist and Pioneer in Electric Telegraphy" *J Med Biogr* 196-189 doi:10.1177/09677772015596276

Makin et al 2018 *Police Q*

Makin DA et al (eds) "Marijuana Legalization and Crime Clearance Rates: Testing Proponent Assertions in Colorado and Washington Stat 2018 *Police Q.* 31 – 55

Núñez Valadez 2014 *Mex Law Rev*

Núñez Valadez MA "Drug Use and the Right to Health: An Analysis of International Law and the Mexican Case" 2014 *Mex Law Rev* 201-224

Nutt 2015 *Plos Biol*

Nutt D 2015 "Illegal Drugs Laws: Clearing a 50-Year-old Obstacle to Research" 2015 *PloS Biol* e1002047
doi:10.1371/journal.pbio.1002047

O'Brien 2019 *Eur J of Integr Med*

O'Brien K "Medicinal Cannabis: Issues of Evidence" 2019 *Eur J of Integr Med* 114-120

Pacula et al 2014 *NIH*

Pacula R et al (eds) "Words Can Be Deceiving: A Review of Variation Among Legally Effective Medical Marijuana Laws in the United States 2014 *NIH* 1- 16

Pardo 2014 *IJDP*

Pardo B "Cannabis Policy Reforms in the Americas: A Comparative Analysis of Colorado, Washington, and Uruguay" 2014 *IJDP* 727 – 735

Pascual 2019 *HempIndustryDaily*

Pascual A 2019 "Uruguay continues Latin American Cannabis Leadership with Hemp Industry" *HempIndustryDaily* (17 January) <https://hempindustrydaily.com/uruguay-latin-american-hemp-industry/> datum van bezoek 16 Mei 2020

Pascual 2020 <https://mjbizdaily.com>

Pascual A 2020 "Uruguay approves new rules to facilitate exports, spur cannabis industry" *MJBizDaily* (10 August 2020) <https://mjbizdaily.com/uruguay-approves-new-rules-to-facilitate-exports-spur-cannabis-industry/> datum van bezoek 1 November 2020

Queirolo et al 2016 *IJDP*

Queirolo R et al (eds) "Cannabis clubs in Uruguay: The challenges of regulation" 2016 *IJDP* 41 – 48

Rautenbach 2019 *TSAR*

Rautenbach I "Die Kweek, Besit en Gebruik van Dagga: Die Verhouding tussen die Reg op Privaatheid en Ander Handvesregte" 2019 *TSAR* 138 – 150

Robson "Human Studies of Cannabinoids and Medicinal Cannabis" 179-756

Robson P "Human Studies of Cannabinoids and Medicinal Cannabis" in Pertwee RG (red) *Cannabinoids* (Springer Berlin 2005) 719-756

Russo et al 2002 *J Cannabis Res*

Russo E et al (eds) "Chronic Cannabis Use in the New Drug Program: An Examination of Benefits and Adverse Effects of Legal Clinical Cannabis" 2002 *J Cannabis Res* 3-57
doi:10.1300/J1175v02n01_02

Sznitman en Zolotov 2015 *IJDP*

Sznitman S en Zolotov Y "Cannabis for Therapeutic Purposes and Public Health and Safety: A Systematic and Critical Review" 2015 *IJDP* 9 – 20

Taylor *Cannabis Law and Regulation*

Taylor M *Cannabis Law and Regulation* (Bloomsbury London 2020)

Van der Waldt 2012 *TYDSKR GEESTESWET*

Van der Waldt G "Samewerkende regering en munisipale dienslewering: Realiteite en uitdagings" 2012 *TYDSKR GEESTESWET* 366-380

Van Niekerk 2014 *S Afr Med J*

Van Niekerk J "Medical Marijuana and Beyond" 2014 *S Afr Med J* 387

Walsh en Jelsma 2019 *JIED*

Walsh J en Jelsma M "Regulating Drugs: Resolving Conflicts with the UN Drug Control Treaty System" 2019 *JIED* 266-271

Werner 2001 *J Cannabis Therapeutics*

Werner CA 2001 "Medical Marijuana and the AIDS Crisis" *J Cannabis Therapeutics* 17-33 doiL10.1300/j175v01n03_03

Zuardi 2006 *Braz J Psychiatry*

Zuardi, AW "History of Cannabis as a Medicine: Review" 2006 *Braz J Psychiatry* 153-157

Regspraak

Affordable Medicines Trust v Minister of Health of RSA 2006 3 SA 247 (KH)

Minister of Justice and Constitutional Development v Prince; National Director of Public Prosecutions v Acton; National Director of Public Prosecutions v Rubin 2018 10 BCLR 1220 (KH)

Gonzales v Raich 545 U.S 1 (2005)

United States v Oakland Cannabis Buyers Cooperative 532 U.S 483 (2001)

Wetgewing

Suid-Afrika

Beheer van Dwelmmiddels-wet van 1956

Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996

Wet op Medisyne en Verwante Stowwe 101 van 1965

Die Verenigde State van Amerika

Boggs-Wet van 1952

Engrossed Substitute SB 5131 van 2017

House Bill HB18 – 1286 van 2018

Marihuana-Belastingwet van 1937

MMN-Wet van 2020 (*Medisinale Marijuana Navorsingswet* H.R. 3797)

MORE-Wet van 2020 (*Wet op die Herbelegging en Uitwissing van Marijuana aangeleenthede* H.R. 3884)

Wet op Beheerde Stowwe 84 Stat.1242

Uruguay

Gruporás Free Zones Law No 15.921 1987

Internasionale instrumente

Afrika Handves oor Mense- en Volkeregte / African Charter on Human and People's Rights (ACHPR) (1981)

Bykomende protokol tot die Amerikaanse konvensie oor menseregte op die gebied van ekonomiese, sosiale en kulturele regte: "Protokol van San Salvador"/ Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights: "Protocol of San Salvador" (1988)

Enkelkonvensie oor verdowingsmiddels van 1961, soos gewysig deur die protokol van 1972 aanvaar deur die Algemene Vergadering van die Verenigde Nasies VN Dok 14152 / Single Convention on Narcotic Drugs, 1961, as amended by the 1972 Protocol amending the Single Convention on Narcotic Drugs, 1961 UN Doc 14152 (1975)

Europese Sosiale Handves / European Social Charter (1961)

Internasionale Verbond oor Ekonomiese, Sosiale en Kulturele regte / International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) (1966)

Konvensie teen Onwettige Handel in Verdowingsmiddels en Psigotropiese Middels van 1988 soos aanvaar deur die Algemene Vergadering van die Verenigde Nasies VN Dok 27627 / United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988 UN Doc 27627 (1988)

Konvensie van psigotropiese stowwe van 1971 soos aanvaar deur die Algemene Vergadering van die Verenigde Nasies VN Dok 14956 / Convention of Psychotropic Substances of 1971 UN Doc 14956 (1971)

Universele Verklaring van Menseregte / Universal Declaration of Human Rights (UDHR) (1948)

Weense Konvensie oor die Wet van Verdrae / Vienna Convention on the Law of Treaties (1969)

Internetbronne

Bergstein, Pereira en Guido 2016 <https://www.latamlawblog.com>

Bergstein J Pereira D en Guido S 2016 *Uruguay - Free Trade Zones: An Overview* <https://www.latamlawblog.com/2016/10/uruguay-free-trade-zones-an-overview/> datum van besoek 22 April 2020

Bevel 214/020 2020 <https://www.impo.com.uy>

Bevel 214/020 *Bevel 214* <https://www.impo.com.uy/bases/decretos/214-2020> datum van besoek 28 Augustus 2020

Bevel 215/020 2020 <https://www.impo.com.uy>

Bevel 215/020 2020 *Bevel 215* <https://www.impo.com.uy/bases/decretos/215-2020> datum van besoek 28 Augustus 2020

Bevel 46/015 2020 <https://www.impo.com.uy>

Bevel 46/015 2015 *Bevel 46/015* <https://www.impo.com.uy/bases/decretos/46-2015> datum van besoek 18 Mei 2020

Borzykowski 2019 <https://www.cnn.com>

Borzykowski B 2019 *Colorado cannabis sales hit 1 Billion as other states rush to market* <https://www.cnn.com/amp/2019/07/10/colorado-cannabis-sales-hit-1-billion-as-other-states-rush-to-market.html> datum van besoek 26 Maart 2020

CECAM datum onbekend <https://cecam.com.uy>

CECAM datum onbekend *Camera de Empresas Cannabis Medicinal (Kamer vir Medisinale Cannabisondernehmens)* <https://cecam.com.uy> datum van besoek 14 Maart 2020

Chamie 2021 <https://greenlightlawgroup.com>

Chamie R 2021 *Vertical Integration in Marijuana Legislation – Looking Ahead to New York* <https://greenlightlawgroup.com/blog/vertical-integration-in-marijuana-legislation-looking-ahead-to-new-york> datum van besoek 25 Maart 2021

Csete en Wolfe 2007 <https://www.opensocietyfoundations.org>

Csete J en Wolfe D 2007 *Closed to Reason: The INCB and HIV/AIDS* (Canadian HIV/AIDS Legal Network and the International Harm Reduction Development (IHRD) Program of the Open Society Institute Toronto 2007) https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/c87ce9c2-eaf0-4fba-beee-03f732cc33b4/closed_20070226.pdf datum van besoek 18 Junie 2020

Danish Medicines Agency 2019 <https://laegemiddelstyrelsen.dk>

Danish Medicines Agency 2019 *Medicinal Cannabis Pilot Programme* <https://laegemiddelstyrelsen.dk/en/special/medicinal-cannabis/citizens/medicinal-cannabis-pilot-programme/> datum van besoek 20 Maart 2020

Davis 2021 <https://www.marijuanamoment.net>

Davis R 2021 *Colorado's Record-Breaking Marijuana Sales Top \$2 Billion in 2020* <https://www.marijuanamoment.net/colorados-record-breaking-marijuana-sales-top-2-billion-in-2020> datum van besoek 14 Maart 2021

Drug Policy Alliance 2013 <https://www.drugpolicy.org>

Drug Policy Alliance 2013 *An Exit Strategy for the Failed War on Drugs: A Federal Legislative Guide* https://drugpolicy.org/sites/default/files/DPA_Exit%20Strategy_Federal%20Legislative%20Guide.pdf datum van besoek 20 Augustus 2020

Foster, Lalonde en Stephenson 2020 <https://dentons.com>

Foster E, Lalonde M en Stephenson S 2020 *Global Cannabis Trade: A Primer on Canadian Import/Export Requirements for Cannabis* <https://www.dentons.com/en/insights/alerts/2020/january/15/global-cannabis-trade-a-primer-on-canadian-import-export-requirements-for-cannabis> datum van besoek 18 Julie 2020

Githahu 2019 <https://www.iol.co.za>

Githahu M 2019 *Watch: Africa's cannabis market estimated to be worth R106bn* <https://www.iol.co.za/capeargus/news/watch-africas-cannabis-market-estimated-to-be-worth-r106bn-37984838> datum van besoek 4 Mei 2020

Grinspoon 2020 <https://www.health.harvard.edu>

Grinspoon P 2020 *Harvard Health Blog: Medical Marijuana* <https://www.health.harvard.edu/blog/medical-marijuana-2018011513085> datum van besoek 16 Junie

INCB 2020 <https://www.incb.org>

INCB 2020 *Functions and Mandates of the INCB* <https://www.incb.org/incb/en/about/mandate-functions.html> datum van besoek 14 Junie 2020

Jensema 2018 <https://www.tni.org>

Jensema E 2018 *Human Rights and Drug Policy* <https://www.tni.org/en/briefing/human-rights-and-drug-policy> datum van besoek 18 Junie 2020

Ketlaphela datum onbekend <https://ketlaphela.co.za>

Ketlaphela datum onbekend *Ketlaphela* <https://ketlaphela.co.za/> datum van besoek 20 November 2020

MERCOSUR-SACU 2016 <http://www.sice.oas.org>

MERCOSUR-SACU 2016 *MERCOSUR-SACU Preferential Trade Agreement enters into force* http://www.sice.oas.org/tpd/MER_SACU/MER_SACU_e.asp#Entryintoforce_docs
datum van besoek 13 Junie 2020

MERCOSUR-EFTA 2019 <https://www.efta.int>

MERCOSUR-EFTA 2019 *MERCOSUR-EFTA Free Trade Agreement: Conclusion in Substance of the EFTA-MERCOSUR free Trade Negotiations* <https://www.efta.int/sites/default/files/documents/legal-texts/free-trade-relations/mercosur/2019-08-24-EFTA-Mercosur-Chapter-Description-of-FTA.pdf>
datum van besoek 18 Desember 2020

MERCOSUR-EFTA 2019 <https://publications.iadb.org>

MERCOSUR-EFTA 2019 *MERCOSUR-EFTA Free Trade Association Agreement* https://publications.iadb.org/publications/english/document/MERCOSUR-European_Free_Trade_Association_Agreement_en.pdf
datum van besoek 28 Desember 2020

MERCOSUR-EFTA 2019 <http://www.sice.oas.org>

MERCOSUR-EFTA 2019 *MERCOSUR-EFTA Free Trade Agreement* http://www.sice.oas.org/TPD/MER_EFTA/MER_EFTA_e.ASP
datum van besoek 28 Desember 2020

National Treasury South Africa 2020 <http://www.treasury.gov.za>

National Treasury South Africa 2020 *Budget Review 2020* <http://www.treasury.gov.za/documents/national%20budget/2020/review/FullBR.pdf>
datum van besoek 4 April 2020

NDP datum onbekend <https://www.gov.za>

NDP datum onbekend *National Development Plan 2030*

<https://www.gov.za/issues/national-development-plan-2030>

datum van besoek 14 Junie 2020

Nel 2018 <https://theconversation.com>

Nel M 2018 *South Africa's top court legalises the private use of marijuana. Why it's a good thing* <https://theconversation.com/south-africas-top-court-legalises-the-private-use-of-marijuana-why-its-a-good-thing-103537>

com/south-africas-top-court-legalises-the-private-use-of-

marijuana-why-its-a-good-thing-103537 datum van besoek

18 Maart 2021

O'Brien en Brown 2020 <https://www.prohibitionpartners.com>

O'Brien C en Brown G 2020 *The UN votes to recognise the potential medical value of cannabis* [https://](https://prohibitionpartners.com/2020/12/02/the-un-votes-to-recognise-the-potential-medical-value-of-cannabis/)

prohibitionpartners.com/2020/12/02/the-un-votes-to-

recognise-the-potential-medical-value-of-cannabis/ datum

van besoek 17 Julie 2020

Pellicciotti 2021 <https://tre.wa.gov>

Pellicciotti M 2020 *Washington Marijuana Revenues, and Health* [https://tre.wa.gov/portfolio-item/washington-state-](https://tre.wa.gov/portfolio-item/washington-state-marijuana-revenues-and-health/)

marijuana-revenues-and-health/ datum van besoek 22 Junie

2021

Ramsey en Walsh 2017 <https://www.wola.org>

Ramsey G en Walsh J *Uruguay is Creating the World's first Nationwide Regulated Cannabis Market Here's how it will work* WOLA [https://www.wola.org/analysis/uruguay -](https://www.wola.org/analysis/uruguay-creating-worlds-first-nationwide-regulated-cannabis-market-heres-will-work/)

creating-worlds-first-nationwide-regulated-cannabis-market-

heres-will-work/ datum van besoek 21 Junie 2020

Room en Mackay 2012 <https://www.unodc.org>

Room R en Mackay S 2012 *Roadmaps to Reforming the UN Drug Conventions* https://www.unodc.org/documents/ungass2016/Contributions/Civil/Beckley_Foundation/Roadmaps_to_Reform_Report_w_Foreword_110915.pdf.pdf datum van besoek 19 Julie 2020

Rosado 2020 <https://www.marijuanadoctors.com>

Rosado J 2020 *Colorado Medical Marijuana Qualification* <https://www.marijuanadoctors.com/medical-marijuana/co/qualification> datum van besoek 14 Februarie 2020

SADC 1996 <https://www.sadc.int>

SADC 1996 *Framework for Trade cooperation* <https://www.sadc.int/documents-publications/> datum van besoek 14 Junie 2020

Sanders 2020 <https://today.yougov.com>

Sanders L 2020 *States with Marijuana Laws view the Legislation as a Success* <https://today.yougov.com/topics/economy/articles-reports/2020/05/13/recreational-marijuana-poll> datum van besoek 14 Augustus 2020

Shapiro en Larosiere 2019 <https://www.cato.org>

Shapiro I en Larosiere M 2019 *High on Federalism: Marijuana's Challenge to Federal -State Relations* <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/2020-01/shapiro-larosiere-kjeanrl-2019.pdf> datum van besoek 14 April 2020

Sihlobo en Mzukisi 2019 <https://wandilesihlobo.com>

Sihlobo W en Mzukisi Q 2019 "South Africa cannot ignore the Economic Benefit of Cannabis Legalisation" *Business Day* (16

Julie 2019) <https://wandilesihlobo.com/2019/07/21/south-africa-cannot-afford-to-ignore-economic-benefit-of-cannabis-leglization> datum van besoek 14 Junie 2020

Sinha 2001 <https://sencanada.ca>

Sinha J 2001 *The History and Development of the Leading International Drug Control Conventions* <https://sencanada.ca/content/sen/committee/371/ille/library/history-e.htm> datum van besoek 1 Julie 2020

Sliwoski 2019 <https://harrisbricken.com>

Sliwoski V 2019 *How to Export Medical Marijuana Internationally* <https://harrisbricken.com/cannalawblog/how-to-export-medical-marijuana-internationally/> datum van besoek 10 Mei 2020

Teka en Molitor 2020 <https://public.findlaw.com>

Teka M en Molitor B 2020 *Marijuana Investment: Legal Information About Marijuana Stocks* <https://public.findlaw.com/cannabis-laws-and-regulations/marijuana-investment-legal-information-about-marijuana-stocks.html> datum van besoek 14 Augustus 2020

Teuten 2017 <https://www.mondaq.com>

Teuten M 2017 *Uruguay – Why Uruguay?* <https://www.mondaq.com/uruguay/international-trade-investment/564238/why-uruguay> datum van besoek 14 Junie 2020

Tomlinson 2020 <https://www.spotlightnsp.co.za>

Tomlinson C 2020 *In-depth: Whatever Happened to Ketlaphela?* 2020/06/05/<https://www.spotlightnsp.co.za/in->

depth-what-ever-happened-to-ketlaphela/?amp=1 datum van
besoek 14 Oktober 2020

US Embassy & Consulates in the United Kingdom. 2021. <https://uk.usembassy.gov/>
US Embassy & Consulates in the United Kingdom. 2021.
States of the Union. <https://uk.usembassy.gov/states-of-the-union-states-of-the-u-s/> datum van besoek 8 April 2021

USA Nasdaq 2021 <https://www.nasdaq.com>
USA Nasdaq 2021 *The 10 Largest Marijuana Stocks in 2021*
<https://www.nasdaq.com/articles/the-10-largest-marijuana-stocks-in-2021-2021-01-10?amp> datum van besoek 9 April
2021

Vegter 2020 <https://www.dailymaverick.co.za>
Vegter I 2020 "Let a thousand pot plants bloom – free of
government interference" *Daily Maverick* (2020)
<https://www.dailymaverick.co.za/opinionista/2020-02-05-let-a-thousand-pot-plants-bloom-free-of-government-interference/> datum van besoek 10 Junie 2020

Venter 2020 <https://www.agriorbit.com>
Venter C 2020 *Legalising commercial production of cannabis in South Africa* <https://www.agriorbit.com/legalising-south-africas-commercial-cannabis-production> datum van besoek 3
Februarie 2020

Visagie 2020 <https://www.mondaq.com>
Visagie P 2020 *Entrepreneurs to Capitalise on SA's Budding Cannabis Industry* <https://www.mondaq.com/southafrica/patent/905908/entrepreneurs-to-capitalise-on-sa39s-budding-cannabis-industry> datum van besoek 4 April 2020

WMAF datum onbekend <https://www.wacannabusiness.org>

WMAF datum onbekend *Washington Medical Access Fund*

<https://www.wacannabusiness.org/medical-access-fund>

datum van besoek 22 April 2020

Ander Literatuur-en Internetbronne

Anoniem *South Africa becomes First African Country to Legalise Recreational Cannabis Use*

Anoniem *South Africa becomes First African Country to Legalise Recreational Cannabis Use* (2018) beskikbaar by <https://merryjane.com/amp/south-africa-becomes-first-african-country-to-legalize-recreational-cannabis-use> datum van besoek 28 Junie 2020

Anoniem *Reminder: Colorado Medical Marijuana Vertical Integration Requirements will be Eliminated July 1*

Anoniem *Reminder: Colorado Medical Marijuana Vertical Integration Requirements will be Eliminated July 1* (2019) beskikbaar by <https://vicentesederberg.com/updates/commj-vertical-integration-elimination/> datum van besoek 24 Februarie 2020

Anoniem *South African Cannabis Compromise Over Deadlock*

Anoniem *South African Cannabis Compromise Over Deadlock* (2019) beskikbaar by <https://prohibitionpartners.com/2019/03/07/south-african-government-hints-at-compromise-over-cannabis-deadlock/> datum van besoek 29 Junie 2020

Anoniem *History of Colorado's Medical Marijuana Laws*

Anoniem *History of Colorado's Medical Marijuana Laws* (datum onbekend) <http://sensiblecolorado.org/history-of-co-medical-marijuana-laws/> datum van besoek 29 Junie 2020

Anoniem *History of Medical Cannabis in Washington*

Anoniem *History of Medical Cannabis in Washington* (29 April 2019) beschikbaar by https://www.safeaccessnow.org/history_of_medical_cannabis_in_washington datum van bezoek 14 Maart 2020

Anoniem *The State of State (and Local) Tax Policy*

Anoniem *The State of State (and Local) Tax Policy* (2021) beschikbaar by <https://www.taxpolicycenter.org/briefing-book/how-do-marijuana-taxes-work> datum van bezoek 10 Maart 2021

Anoniem *UN Conventions on Drug Control*

Anoniem *UN Conventions on Drug Control* (2021) beschikbaar by <https://idpc.net/policy-advocacy/global-advocacy/global-drug-control-system/un-conventions-drug-control> datum van bezoek 14 Februarie 2021

Anoniem 2021 *US News*

Anoniem "USA State's Economy Rankings" *US News* (2021) beschikbaar by <https://www.usnews.com/news/best-states/rankings/economy> datum van bezoek 20 April 2021

Apostolou *Drug policy reform*

Apostolou, T *Drug Policy Reform: The UNGASS 2016 a catalyst for change?* (2018) Athens: Sakkoulas Publications. Beschikbaar by <https://fileserv.idpc.net/library/Drug-Policy-Reform-NEO-1.pdf> datum van bezoek 6 Januarie 2020

Armenta en Jelsma *The UN Drug Control Conventions*

Armenta A en Jelsma M *The UN Drug Control Conventions* (2015) beschikbaar by <https://www.tni.org/files/publication->

downloads/primer_unconventions_24102015.pdf datum van
besoek 14 Julie 2020

Arnold 2019 *Cannabis Industry Journal*

Arnold M 2019 "Why International Trade Agreements are
Shaping the Cannabis Industry" *Cannabis Industry Journal*
(29 April 2019) beskikbaar by https://cannabisindustryjournal.com/feature_article/why-international-trade-agreements-are-shaping-the-cannabis-industry/amp/ datum
van besoek 14 Maart 2021

Artigas 2014 *D+C*

Artigas S 2014 "Non-Traditional Agriculture: Caring about
Cannabis" *D+C* (12 June) beskikbaar by <https://www.dandc.eu/en/article/marihuana-production-legal-uruguay-offering-farmers-new-sources-income> datum van besoek 18
September 2020

Artigas 2018 *D+C*

Artigas S 2018 "Cannabis: Legal Distribution" *D+C* (27
November) beskikbaar by <https://www.dandc.eu/en/article/experiences-uruguay-after-four-years-having-marihuana-legalised> datum van besoek 19 Julie 2020

Barcott, Downs en Chant *Cannabis Jobs Report 2020: Legal Cannabis now Supports 243,700 Full-Time American Jobs*

Barcott B, Downs, D en Chant I *Cannabis Jobs Report 2020: Legal Cannabis now Supports 243,700 Full-Time American Jobs* (2020) beskikbaar by <https://www.leafly.com/news/industry/243700-marijuana-jobs-how-many-in-america> datum
van besoek 6 April 2020

Berro *Uruguay: Exporting Country of Medicinal Cannabis*

Berro F *Uruguay: Exporting Country of Medicinal Cannabis* (2019) beschikbaar by <https://www.bragard.com.uy/> en /2019/09/26/uruguay-exporting-country-of-medicinal-cannabis datum van bezoek 11 Mei 2021

Bhadare 2020 *IBR News*

Bhadare S 2020 "Cannabis rendered fastest growing job industry in America" *IBR News* (11 February 2020) beschikbaar by <https://iclg.com/ibr/articles/10778-cannabis-rendered-fastest-growing-job-industry-in-america> datum van bezoek 10 April 2020

Black en Galeazzi *Cannabis Banking: Proceed with Caution*

Black JJ en Galeazzi M *Cannabis Banking: Proceed with Caution* (2020) beschikbaar by https://www.americanbar.org/groups/business_law/publications/blt/2020/02/cannabis-banking/ datum van bezoek 28 Maart 2020

Boidi et al *Marijuana Legalization in Uruguay and Beyond*

Boidi MF et al (eds) *Marijuana Legalization in Uruguay and Beyond* (2015) beschikbaar by https://lacc.fiu.edu/events/2015/marijuana-legalization-in-uruguay-and-beyond/14561_sipa_marijuana-research_report2-1.pdf datum van bezoek 14 November 2020

Cannabis and Sustainable Development *Paving the Way for the Next Decade in Cannabis and Hemp Policies*

Cannabis and Sustainable Development *Cannabis and Sustainable Development: Paving the Way for the Next Decade in Cannabis and Hemp Policies* (2019) beschikbaar by

<https://www.aidsdatahub.org/sites/default/files/resource/cannabis-sdg-report-2019.pdf> besoek 14 Maart 2020

Clarke en Riboulet-Zemouli *Cannabis in South Africa the People's Plant: A Full Spectrum Manifesto for Policy Reform*

Clarke M en Riboulet-Zemouli K *Cannabis in South Africa the People's Plant: A Full Spectrum Manifesto for Policy Reform* (2021) beskikbaar by <https://fieldsofgreenforall.org.za/wp-content/uploads/2021/04/Fields-of-Green-for-ALL-Cannabis-in-South-Africa-Full-Spectrum-Manifesto-for-Policy-Reform.pdf> datum van besoek 10 Mei 2021

Colorado Department of Education *Marijuana Tax Revenue and Education*

Colorado Department of Education *Marijuana Tax Revenue and Education* (2019) beskikbaar by <https://www.cde.state.co.us/communications/marijuana-fact-sheet-marijuana-tax-revenue-for-education-after-july-2018> datum van besoek 14 Julie 2020

Colorado Department of Education *Graduation Statistics*

Colorado Department of Education *Graduation Statistics* (2019) beskikbaar by <https://www.cde.state.co.us/cdereval/gradratecurrent> datum van besoek 22 Maart 2021

Colorado Department of Education *Dropout Statistics*

Colorado Department of Education *Dropout Statistics* (2019) beskikbaar by <https://www.cde.state.co.us/cdereval/dropoutcurrent> datum van besoek 22 Maart 2021

Colorado Department of Public Health & Environment *Laws and Policies – Medical Marijuana Registry*

Colorado Department of Public Health & Environment *Laws and Policies – Medical Marijuana Registry* (2021) beskikbaar by <https://cdphe.colorado.gov/medical-marijuana-registry-laws-policies> besoek 6 Februarie 2021

Colorado Department of Public Health & Environment *Medical Marijuana Registry Program Statistics*

Colorado Department of Public Health & Environment *Medical Marijuana Registry Program Statistics* (2021) beskikbaar by <https://drive.google.com/file/d/1MfrM4wETU1tmJTjD-OkUzzMVbElaA5cs/view> datum van besoek 20 September 2021

Colorado Department of Regulatory Agencies *Colorado's Compensation Loss Cost Decreases in 2020*

Colorado Department of Regulatory Agencies *Colorado's compensation loss cost decreases in 2020* (2020) beskikbaar by <https://www.colorado.gov/pacific/dora/workers%E2%80%99-compensation-loss-cost-decreases-2020> datum van besoek 10 Februarie 2020

Colorado Department of Revenue *Rules Regarding the Sales Manufacturing and Dispensing of Medical Marijuana*

Colorado Department of Revenue *Rules Regarding the Sales Manufacturing and Dispensing of Medical Marijuana* (datum onbekend) beskikbaar by <https://www.sos.state.co.us/CCR/GenerateRulePdf.do?ruleVersionId=4218> datum van besoek 10 Februarie 2020

Colorado Department of Revenue *Marijuana Enforcement Division*

Colorado Department of Revenue *Marijuana Enforcement Division* (2021) beschikbaar by <https://sbg.colorado.gov/marijuanaenforcement> datum van bezoek 18 Maart 2021

Colorado General Assembly *Marijuana Taxes*

Colorado General Assembly *Marijuana Taxes* (2021) beschikbaar by <https://leg.colorado.gov/agencies/legislative-council-staff/marijuana-taxes%C2%A0> datum van bezoek 3 Mei 2021

Colorado Joint Budget Committee *Colorado Appropriations Report Fiscal Year 2019-2020*

Colorado Joint Budget Committee *Colorado Appropriations Report Fiscal Year 2019-2020* (2020) beschikbaar by <https://leg.colorado.gov/sites/default/files/fy19-20apprept.pdf> datum van bezoek 14 Februarie 2021

ECIP *About the ECIC*

ECIP *About the ECIC* (datum onbekend) beschikbaar by https://ec.europa.eu/international-partnerships/about-us_en datum van bezoek 14 Julie 2020

Ferguson en Carlini *Marijuana Research Report: Interim 2019-2021*

Ferguson S en Carlini B *Marijuana Research Report: Interim 2019-2021* (2021) beschikbaar by <https://adai.uw.edu/wordpress/wpcontent/uploads/ADAIMarijuanaResearchReportInterim2019-2021.pdf> datum van bezoek 14 April 2020

Harm en Doussard *Urban Planning and the Cannabis Industries*

Harm TS en Doussard M *Urban Planning and the Cannabis Industries* (2017) beschikbaar by https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/98536/Harm_Taryn_-

Capstone%20Report.pdf?sequence=2 datum van besoek 14
Maart 2021

Harper-Avila *Welcome Remarks and Introduction to the Seminars*

Harper-Avila S "Welcome Remarks and Introduction to the Seminars/International Drug Control Treaties" unpublished contribution delivered at the US Department of Justice Diversion Control Division *Pharmaceutical Training Seminars* (2016) (12-13 April & 14-15 April 2016 Philadelphia Marriott Downtown) beskikbaar by https://www.deadiversion.usdoj.gov/mtgs/pharm_train/conf_2016/april_2016/presentations_2016/harper-avila.pdf datum van besoek 14 Februarie 2020

Hasse 2019 *Forbes*

Hasse J 2019 "One of the Largest Pharma Companies in the World has made a Big Move in Cannabis" *Forbes* (12 September 2019) beskikbaar by <https://www.forbes.com/sites/javierhasse/2019/09/12/big-pharma-teva-cannabis/?sh=59cf395c51f7> datum van besoek 10 Februarie 2020

IDPC *The 2008 Commission on Narcotic Drugs – Report of Proceedings*

IDPC *The 2008 Commission on Narcotic Drugs – Report of Proceedings* (2008) beskikbaar by http://fileserv.idpc.net/library/IDPC_BP_08_RptProceedings2008CND_EN.pdf datum van besoek 16 Junie 2020

Im *These are the 10 Best Places to Live in the US in 2019* <https://www.cnbc.com>

Im J *These are the 10 Best Places to Live in the US in 2019* (2019) beskikbaar by <https://www.cnbc.com/amp/2019/04/15/us-news-world-report-best-places-to-live-in-the-us-in-2019.html> datum van besoek 25 April 2020

INCB Uruguay is Breaking the International Conventions on Drug Control

INCB Uruguay is Breaking the International Conventions on Drug Control (2013) beskikbaar by https://incb.org/documents/Publications/PressRelease/PR2013/press_release_111213.pdf datum van besoek 17 Junie 2020

INCB Annual Report 2018

INCB Annual Report (2018) beskikbaar by <https://www.incb.org/incb/en/publications/annual-reports/annual-report-2018.html> datum van besoek 18 Julie 2020

INCB Annual Report 2019

INCB Annual Report (2019) beskikbaar by <https://www.incb.org/incb/en/publications/annual-reports/annual-report-2019.html> datum van besoek 18 Julie 2020

INCB Annual Report 2020

INCB Annual Report (2020) beskikbaar by https://www.incb.org/documents/Publications/AnnualReports/AR2020_Annual_Report/E_INCB_2020_1_eng.pdf datum van besoek 14 Junie 2020

International Trade Administration *South Africa-Country Commercial Guide*

International Trade Administration *South Africa-Country Commercial Guide: Healthcare: Medical Devices and Pharmaceuticals* (2021) beskikbaar by <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/south-africa-healthcare-medical-devices-and-pharmaceuticals> datum van besoek 15 Mei 2020

Jelsma *Human Rights, Illicit Cultivation and Alternative Development: Connecting the Dots ...*

Jelsma M *Human Rights, Illicit Cultivation and Alternative Development: Connecting the Dots ...* (2018) beskikbaar by <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/DrugProblem/HRC39/TransnationalInstitute.pdf> datum van besoek 15 Junie 2020

Jordan *Marijuana Legalisation in Uruguay*

Jordan E *Marijuana Legalisation in Uruguay* (2018) beskikbaar by <https://www.centreforpublicimpact.org/case-study/marijuana> datum van besoek 14 Julie 2020

Klein *Cannabis Regulations: Uruguay* <https://illicitflows.eu>

Klein A *Cannabis Regulations: Uruguay* (2014) beskikbaar by <https://illicitflows.eu/cannabis-regulations-uruguay> datum van besoek 18 Augustus 2020

Kovalchuk en Kovalchuk Study into the effects of medical cannabis cultivars on

COVID-19 virus advances to clinical study stage

Kovalchuk I en Kovalchuk O Study into the effects of medical cannabis cultivars on COVID-19 virus advances to clinical study stage (2021) University of Lethbridge beskikbaar by <https://www.ulethbridge.ca/unews/article/study-effects-medical-cannabis-cultivars-covid-19-virus-advances-clinical-study-stage> datum van besoek 16 Julie 2020

Marijuana Policy Project *Teen Marijuana Use does not Increase Following Marijuana Policy Reforms*

Marijuana Policy Project 2019 *Teen Marijuana Use does not Increase Following Marijuana Policy Reforms* beskikbaar by

<https://www.mpp.org/issues/legalization/teen-marijuana-use-does-not-increase> datum van besoek 22 September 2020

National Treasury South Africa *Economic Transformation, Inclusive Growth, and Competitiveness: Towards an Economic Strategy for South Africa*

National Treasury South Africa *Economic Transformation, Inclusive Growth, and Competitiveness: Towards an Economic Strategy for South Africa* (2018) beskikbaar by http://www.treasury.gov.za/comm_media/press/2019/Towards%20an%20Economic%20Strategy%20for%20SA.pdf datum van besoek 19 November 2020

ProCon.org *History of Medical Marijuana as Medicine*

ProCon.org *History of Medical Marijuana as Medicine* (2021) beskikbaar by <https://medicalmarijuana.procon.org/historical-timeline> datum van besoek 7 Julie 2021

Prohibition Partners *The Latin America and Caribbean Cannabis Report*

Prohibition Partners *The Latin America and Caribbean Cannabis Report* (2020) beskikbaar by <https://prohibitionpartners.com/reports/the-latin-america-and-caribbean-cannabis-report-second-edition/> datum van besoek 4 Januarie 2021

Ramaphosa *State of the Nation Address*

Ramaphosa C *State of the Nation Address* (2020) beskikbaar by <https://www.gov.za/speeches/president-cyril-ramaphosa-2020-state-nation-address-13-feb-2020-000> datum van besoek 4 Mei 2020

Ramsey *Getting Regulation Right: Assessing Uruguay's Historic Cannabis Initiative*

<http://filesserver.idpc.net>.

Ramsey G *Getting Regulation Right: Assessing Uruguay's*

Historic Cannabis Initiative (2016) beskikbaar by <http://>

[filesserver.idpc.net/library/Getting-Regulation-Right-WOLA-](http://filesserver.idpc.net/library/Getting-Regulation-Right-WOLA-Uruguay%20(1).pdf)

[Uruguay%20\(1\).pdf](http://filesserver.idpc.net/library/Getting-Regulation-Right-WOLA-Uruguay%20(1).pdf) datum van besoek 22 November 2020

Reykdal *Washington State Graduation Rate Breaks Record*

Reykdal C *Washington State Graduation Rate Breaks Record*

(2018) beskikbaar by <https://content.govdelivery.com/>

[accounts/WAOSPI/bulletins/22321f5](https://content.govdelivery.com/accounts/WAOSPI/bulletins/22321f5) datum van besoek 19

Maart 2021

SACU-EFTA *SACU-EFTA Free Trade Agreement*

SACU-EFTA *SACU-EFTA Free Trade Agreement* (2006)

beskikbaar by [https://efta.int/free-trade/free-trade-](https://efta.int/free-trade/free-trade-agreements/sacu)

[agreements/sacu](https://efta.int/free-trade/free-trade-agreements/sacu) datum van besoek 10 Julie 2020

Shaheed *The Right to Enjoy the Benefits of Scientific Progress and its Applications*

Shaheed F Report of the Special Rapporteur in the Field of

Cultural Rights: *The Right to Enjoy the Benefits of Scientific*

Progress and its Applications (2012) beskikbaar by <https://>

digitallibrary.un.org/record/730844?IN=en datum van besoek

14 November 2020

South African Government *Government Programmes: National Health Insurance*

South African Government *Government Programmes:*

National Health Insurance (datum onbekend) beskikbaar by

[https://www.gov.za/about-government/government-](https://www.gov.za/about-government/government-programmes/national-health-insurance-0)

[programmes/national-health-insurance-0](https://www.gov.za/about-government/government-programmes/national-health-insurance-0) datum van besoek

18 Julie 2021

Staton *Cannabis is the Fastest Growing American Industry*

Staton H *Cannabis is the Fastest Growing American Industry* (2020) beskikbaar by <https://www.businesswire.com/news/home/20200207005038/en/Leafly-Jobs-Report-Cannabis-is-the-fastest-growing-American-industry-surpassing-240000-jobs> datum van besoek 16 Maart 2020

UIEPA *Investment Opportunities: Cannabis*

UIEPA *Investment Opportunities: Cannabis* (2020) beskikbaar by <https://hemptoday.net/wp-content/uploads/2020/06/uruguay-report.pdf> datum van besoek 14 Januarie 2021

UN *Single Convention on Narcotic Drugs, 1961: As amended by the 1972 Protocol*

UN *Single Convention on Narcotic Drugs, 1961: As Amended by the 1972 Protocol Amending the Single Convention on Narcotic Drugs, 1961* (1961) beskikbaar by https://www.unodc.org/pdf/convention_1961_en.pdf datum van besoek 19 Februarie 2019

UN *Convention on Psychotropic Substances*

UN *Convention on Psychotropic Substances of 1971* (1971) beskikbaar by https://www.unodc.org/pdf/convention_1971_en.pdf datum van besoek 8 Januarie 2020

UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights 2000 *General Comment No 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health*

UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights 2000 *General Comment No 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health* (2000) beskikbaar by <https://www.endfgm.eu/resources/health/un-committee-on-economic-social-and-cultural-rights-general-comment-no.-14-the-right->

to-the-highest-attainable-standard-of-health-2000/ datum
van besoek 14 Maart 2020

UN News *UN Commission Reclassifies Cannabis, yet still Considered Harmful*

UN News *UN Commission Reclassifies Cannabis, Yet Still
Considered Harmful* (2020) beskikbaar by <https://news.un.org/en/story/2020/12/1079132> datum van besoek 14
Desember 2020

UN *Universal Declaration of Human Rights (UDHR)*

UN *Universal Declaration of Human Rights (UDHR)* (1948)
beskikbaar by <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> datum van besoek 10 Januarie
2021

UNODC *United Nations 2012 World Drug Report*

UNODC *United Nations 2012 World Drug Report* (2012)
beskikbaar by <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/WDR-2012.html> datum van besoek 16 Junie 2020

UNODC *World Drug Report*

UNODC *World Drug Report* (2016) beskikbaar by
https://www.unodc.org/doc/wdr2016/WORLD_DRUG_REPORT_2016_web.pdf datum van besoek 10 Junie 2020

UNODC Commission on Narcotic Drugs *Questions and Answers Relating to WHO's
Recommendations on Cannabis and Cannabis-Related
Substances*

UNODC Commission on Narcotic Drugs *Questions and
Answers Relating to WHO's Recommendations on Cannabis
and Cannabis-Related Substances* (2020) beskikbaar by
https://www.unodc.org/documents/commissions/CND/CND_S

essions/CND_63/CRPs/ECN72020_CRP4_V2000845.pdf

datum van bezoek 16 Julie 2020

Washington State *Washington State Healthy Youth Survey. Data Brief: Substance Use Overview*

Washington State *2018 Washington State Healthy Youth Survey. Data Brief: Substance Use Overview* (2018)

beskikbaar by <https://www.askhys.net/DOCS/>

HYS%202018%20substance%20use%20data%20brief%20Final.pdf datum van besoek 14 Januarie 2021

Washington State Department of Health *Medical Marijuana: History in Washington*

Washington State Department of Health *Medical Marijuana: History in Washington* (2019) beskikbaar by <https://www.doh.wa.gov/YouandYourFamily/Marijuana/MedicalMarijuana/LawsandRules/HistoryinWashington>

datum van besoek 19 Februarie 2020

Washington State University *Center for Cannabis Policy, Research, and Outreach*

Washington State University *Center for Cannabis Policy, Research, and Outreach* (datum onbekend) beskikbaar by <https://research.wsu.edu/cannabis/> besoek 12 Februarie 2020

WHO *Expert Committee on Drug Dependence*

WHO *Expert Committee on Drug Dependence* (2018)

beskikbaar by <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/279948/9789241210225-eng.pdf>

datum van besoek 18 Mei 2020

WHO *Annex 1: Extract from the Report of the 41st Expert Committee on Drug*

Dependence: Cannabis and Cannabis-Related Substances

WHO Annex 1: Extract from the /Report of the 41st Expert Committee on Drug Dependence: Cannabis and Cannabis-Related Substances (2019) beskikbaar by https://www.who.int/medicines/access/controlledsubstances/Annex_1_41_ECDD_recommendations_cannabis_22Jan19.pdf datum van besoek 15 Junie 2020

WTO About WTO: Overview <https://www.wto.org>

WTO About WTO: Overview (datum onbekend) beskikbaar by https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/wto_dg_stat_e.htm datum van besoek 14 Mei 2020